

Aktive kristne i videregående skole

En kvalitativ studie av aktive kristne ungdommers møte med offentlig videregående skole i Agder.

ASBJØRN SMELAND

VEILEDER

Irene Trysnes

Universitetet i Agder, våren 2020

Masteroppgave i samfunnskunnskap lektor 8-13

Fakultet for Samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Antall ord: 36 523

Master

Forord

Denne oppgaven ble skrevet som en del av Lektorutdanningen ved Universitet i Agder. I løpet av utdanningen har jeg hatt praksisopphold i ulike skoler, både i ungdomsskole og i videregående skole. Praksisperiodene gav meg en antakelse om at skolens forhold til religion ble praktisert svært ulikt. Erfaringene fra møter med både elever og lærere har trigget nysgjerrigheten min i et tema jeg allerede har vært interessert i – religion i offentligheten.

Oppgaven kan delvis sees som en tematisk forlengelse av et tidligere prosjekt om ungdomsskoleelevers holdninger til religiøse og verdiorienterte symboler (Trysnes & Smeland, 2019). Det empiriske materialet kommer fra over 10 timer med lydopptak og rommer 128 transkriberte sider. Å gjennomføre intervjuer har vært svært lærerikt. Jeg ser ikke bort fra at dette er noe jeg kan komme til å gjøre igjen.

Å lytte til informantenes fortrolige utlegginger har vært et privilegium. Disse flotte unge menneskene fortjener en stor takk. I analysedelen i denne oppgaven er det laget noen typologier. Det må presiseres at disse er ment som en pedagogisk hjelp. Verden er som regel mer kompleks enn det som kan uttrykkes enkle modeller.

Jeg vil takke Irene Trysnes for effektiv og konstruktiv veiledning. Til tider har oppmuntringer fra henne vært av stor betydning for skrivelysten. Jeg vil også takke de mange som har vært i sving for å foreslå informanter, samt mennesker rundt meg som på ulike måter hjulpet meg med alt fra oppmuntringer til korrektur. Takk!

Asbjørn Smeland

Vegårshei, 31.05.2020

Sammendrag

Religionens rolle i offentligheten er betraktelig debattert. Spørsmålet knytter seg til grunnleggende menneskerettigheter som *ytringsfrihet* og *religionsfrihet*. Denne oppgavens formål er å undersøke hvilke opplevelser gruppen «aktive kristne» ungdommer har i møte med den offentlige videregående skolen med utgangspunkt i følgende problemstilling: «Hvordan opplever aktive kristne elever i Vg3 at skolen gir rom for deres tro?»

Oppgaven bygger på åtte kvalitative intervjuer med aktive kristne Vg3-elever i Agder. Alle informantene gikk på studieforberevende utdanningsløp og var aktiv i menighetsarbeid på fritiden. Under intervjuene ble de spurt om tro, oppvekst, selvpresentasjon, misjon, og om erfaringer fra skolen. De empiriske dataene blir tolket ved hjelp av teorier om *sekularisering*, *symbolske grenser* og *selvpresentasjon*.

Styringsdokumenter i skolen etterlater et tolkningsrom som gir grobunn for ulike praktiseringer og fortolkninger av forholdet mellom skole og sekularitet. Dette medfører ulike praksiser i møte mellom tro og skole. Ut fra José Casanovas sekulariseringshypoteser kan det ut fra det empiriske materialet gjenkjennes fire ulike typer skolekulturer.

Sekulariseringshypotesene kan også benyttes på et individuelt nivå, og informantene plasseres etter hvor privatisert og differensiert de beskriver troen sin. Jevnt over opplever informantene skolene som relativt sekulære.

I «kristen»-begrepet legger aktive kristne forholdsvis strenge krav. I lys av Michèle Lamonts teori om symbolske grenser gjenkjennes ulike grensemarkører. Grensemarkørene knytter seg til adferdsmessige kjennetegn som for eksempel banneord, alkoholvaner, standpunkt i verdspørsmål og kunnskaper om kristen tro.

Troen presenteres i liten grad gjennom fysiske symboler. Det vektlegges av informantene at de vil skille seg ut på «rett måte». Det innebærer blant annet å gjøre «gode gjerninger». I møte med en «sekulær» skolekontekst indentifiseres tre ulike tilnærminger aktive kristne bruker. Det spørres også hvorvidt det har skjedd en apologetisk «oppvåkning».

De aktive kristne beskriver en utstrakt bruk av fordomsforebygging. Dette kan også ta organiserte former som eksempelvis «Grill en kristen», et arrangement der spørsmål om

kristen tro blir forsøksvis besvart. Enkelte informanter beskriver også latterliggjøring og andre hendelser som har vært ubehagelige.

Informantene begrunner sin egen selvpresentasjon religiøst. Og de opplever i liten grad press fra andre om å dele troen sin. De aktive kristnes verdier sammenfaller i stor grad med verdiene man ellers finner blant ungdommer. De «aktive kristne» skiller seg fra andre ungdommer som har de samme verdiene ved at de begrunner disse verdiene religiøst. Det er i tråd med Inger Furseths (2014) begrep om *religiøse grenser*.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag.....	3
1.0 Innledning.....	7
1.1 Problemstilling	9
1.2 Aktive kristne på skolen	11
Aktive kristne	11
Organisert kristent skolearbeid.....	11
1.3 Oppgavens oppbygning	12
2.0 Teorikapittel	12
2.1 Sekularisering	12
2.2 Symbolske grenser	15
2.3 Selvpresentasjon.....	17
3.0 Metodekapittel	18
3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt.....	19
Religionssosiologi som vitenskap.....	19
Vitenskapsteoretisk utgangspunkt: kritisk realisme	19
3.2 Valg av metodisk tilnærming – kvalitativ metode	21
3.3 Intervju som metode.....	21
Hva er intervjuet?	21
Hvorfor egnet intervju seg som metode i dette prosjektet?.....	22
Intervjuguiden.....	23
3.4 Utvalg	23
3.5 Gjennomføring av undersøkelsen	25
3.6 Validitet, reliabilitet og generalisering	26
3.7 Etske betraktninger.....	27
3.8 Analyse	28
4.0 Aktive kristne på videregående – en analyse	29
4.1 Informantene	29
Anna.....	30
John.....	31
Sara	32
Ruth.....	33
Emil.....	34
David.....	36
Rakel	37
Isak.....	38

Hjemmets betydning	40
4.2 Aktive kristne i møte med en sekulær skole?	42
«Han spurte om jeg ville være med ...»	43
«... folk snakker jo ikke om tro i det hele tatt.»	46
«Jeg synes det er veldig greit.»	49
«Jeg blir litt overrasket over hvor privat folk synes det skal være.»	51
Et kart for personlig og kulturell sekularisering	53
Skolekulturer – fire kategorier	55
«I alle områder av livet» - om individuell differensiering	59
«Min tro» – om individuell privatisering	61
I en sekulær skolekultur?	62
4.3 Hvordan beskriver ungdommene sin tro, og det å være kristen?	63
4.4 Hvordan presenterer de sin tro på skolen?	66
Selvpresentasjon gjennom symboler	66
Å skille seg ut på rett måte	67
Selvpresentasjon – forslag til typologi	71
Den gladkristne tilnærmingen	71
Den stille tilnærmingen	73
Den apologetiske tilnærmingen	74
Har det skjedd en apologetisk oppblomstring?	76
4.5 Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på skolen?	77
Lærer-elev	77
Sanksjoner og ubehag	79
Alkohol og russetid	81
4.6 Hvorfor forteller de om troen sin på skolen?	84
«... en slags forventning i selve troen»	84
«... det er jo det viktigste i verden for meg»	85
Mellom religiøse og moralske grenser	86
5.0 Konklusjon	87
Hvordan opplever de at skolekulturen gir rom for deres tro?	87
Hvordan beskriver ungdommene sin tro, og det å være kristen?	87
Hvordan presenterer de sin tro på skolen?	87
Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på skolen?	88
Hvorfor forteller de om troen sin på skolen?	88
Veien videre	88
Litteraturliste	90

1.0 Innledning

Religionens rolle i møte med det offentlige har vært betraktelig debattert i aviser og drøftet i forskningslitteratur. Edvard Nergård Larsen (2019) finner i sitt doktorgradsarbeid at religiøse diskrimineres i jobbsøking. Å fremstå som kristen kan redusere sannsynligheten for å bli innkalt til jobbintervju. Studien omhandler flere land, men det er bare i Norge Larsen ser denne tendensen (Larsen & Di Stasio, 2019).

På de 464 sidene til NOUen «Det livssynsåpne samfunnet» nevnes «skole» 789 ganger. Her tas det opp spørsmål som eksempelvis spørsmålet om skolegudstjeneste, bønnerom for elever og godkjenningsordningen av offentlige lærebøker (NOU 2013:1). Skolen er en offentlig institusjon og dermed en del av offentligheten. En side av religion i offentligheten knytter seg derfor til spørsmålet om hvilken plass religion/livssyn har i skolen. Videregående (VGS) har et eget fag for dette, Religion og etikk, og relevansen er også tilstedeværende i andre fag som for eksempel samfunnsfag. Yrkesfag har ikke eget religionsfag. Tidligere forskning og debatter har ofte knyttet seg rundt *religionsfaget* i skolen. På skolen finnes det mange flere fag. Det er derfor av interesse å ikke bare undersøke religionsfaget, men religiøs selvpresentasjon, på skolen, i klasserommet, i relasjon til hvordan elever utøver sin tro utenfor klasserommet.

Våren 2019 ble organisasjonen Norges Kristelige Student og Skoleungdomslag (Laget) i omtalt media i forbindelse med at de såkalte «lokkebollene» ble forbudt ved en skole i Agder. Laget er en kristen ungdomsorganisasjon som samler elever til blant annet bønn og andakt i friminuttene i skoletiden. Til dette brukte elevene boller. Det ble hevdet at disse bollene kunne virke lokkende, og enkelte argumenterte for at ingen elever «skal føle seg presset til å delta på et kristent møte». En av foreldrene uttrykte bekymring for at det «foregikk forkynnelse ved skolen». Det ble lagt ned et forbud mot å servere boller. Begrunnelsen var at en slik praksis kunne ha en splittende effekt på skolemiljøet (Kalstad, 2019).

Saken fikk stor medieoppmerksomhet og vakte debatt. Det kom da frem at det andre steder ble lagt inn særskilte krav fra skoleledelsens hold til hvordan elever fikk lov til å samle seg til religiøse møter, og hvem som kunne komme. At skolen la ned føringer, opplevde organisasjonen Laget problematisk. Ved en annen skole uttalte en ungdomsskoleelev som ledet det lokale laget: «Vi får ikke servere noe, og vi får heller ikke lov å møtes oftere enn

hver tredje uke. Vi får bare lov å ha andaktsholdere utenfra annenhver gang» (Arntzen, 2019). Dette reiser spørsmål knyttet til verdier som er fastsatt i Menneskerettighetserklæringen. Både *ytringsfrihet* (artikkel 19) og *religionsfrihet* (artikkel 18), men også artikkel 26-2 som viser til at undervisningen skal «[...] fremme forståelse, toleranse og vennskap mellom [...] ulike religiøse grupper [...]» (FNs verdenserklæring om menneskerettigheter, 1948). Oppgaven inngår i debatten om ytringsfrihet og religionsfrihet. Pål Ketil Botvar (2015) beskriver relasjonen mellom ytringsfrihet og religionsfrihet slik:

«I den offentlige debatten blir religionsfrihet og ytringsfrihet ofte fremstilt som motsetninger. I svært mange tilfeller går imidlertid de to prinsippene hånd i hånd. Dersom myndighetene velger å legge hindringer i veien for ordinær religiøs virksomhet, vil det ofte også innebære at man undergraver retten til frie ytringer» (s. 92).

Dette viser hvor kompleks religionsutøvelse i skolesammenheng kan være. Læreverk i skolen har også blitt kritisert med utgivelsen av boken «Lurt av læreboken?» Den hevder at lærebøkene sprer myter om kristen tro (Guttormsen, 2019). Ut fra et sosiologisk perspektiv vil det være av interesse å finne ut hvordan aktive kristne elever opplever toleransen for deres tro.

Ola Erik Domaas (2019) har skrevet en religionsdidaktisk artikkel om kristne elever i religionsundervisningen på ungdomstrinnet. Undersøkelsene hans viser at det snakkes lite om tro. Enkelte elever mener undervisningen om kristendom i for stor grad handler om regler, ritualer og fjern historie, som de ikke kjenner seg igjen i. I tillegg utpekes lærerens kunnskaper og holdninger som en avgjørende faktor for å føle seg inkludert i klasserommet på ungdomsskolen.

Ofte blir religion knyttet til minoriteter. Lars Laird Iversen (2012) undersøkte over 400 elever under sitt feltarbeid. Det var kun tre som kalte seg kristne offentlig. Bare én av dem var norsk (katolikk). Å skulle finne informanter som har det Iversen kaller kristen identitet kan derfor stå som en utfordring. Religions- og livssyns-overbevisninger blir ansett å være noe som hører til det private.

Religionens rolle i den norske offentligheten har vært behandlet i tidligere norske studier. Viktigst er kanskje boken *Religionens tilbakekomst i offentligheten?* (2015) som tar for seg religionens møte med politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge. I tillegg har boken *Religion i dagens Norge* (2010) stilt spørsmålet om hvorvidt Norge er sekularisert. Boken

Religion og Ungdom (2017) har også gitt et solid bidrag i studiet av ungdomsreligiøsitet ut fra en samfunnsvitenskapelig vinkel.

Noen studier har viet oppmerksomheten til religiøse symbolers betydning i offentligheten (Furseth, 2014; Løvland & Repstad, 2015). Andre studier har vist hvordan den norske befolkningen bruker religiøsitet, og hvordan den kan få et offentlig uttrykk i kollektive kriser (Aagedal et al., 2013). Det finnes også studier som konsentrerer seg om hverdagsreligion. For eksempel har Tore Witsø Rafoss (2017) i sin studie av nordmenns bibelbruk blant annet funnet at kristne som tilhører andre trossamfunn enn Den norske kirke, leser klart mest i Bibelen. Han fant også en svært sterk sammenheng mellom bibelbruk og deltakelse på gudstjenester eller religiøse møter. I en kvalitativ forlengelse av denne studien kommer det frem at bibellesningen begrunnes i at «det er en måte å møte Gud på» (Rafoss & Bangstad, 2018).

Det har også blitt gjort studier i skjæringspunktet mellom religion og skole. Pål Ketil Botvar (2015) har gjort en kvantitativ undersøkelse av om lag 1000 elever ved videregående skoler i Oslo-området, hvor han spør om deres forhold til menneskerettigheter. Selv om elevene støttet flere av menneskerettighetene var det en skepsis knyttet til religionsfriheten. Det var ikke stor støtte til at elever kunne samles til bønn i friminuttene. Elevene var også relativt åpne ovenfor myndighetenes mulighet til å kunne gripe inn i misjonsvirksomhet. På den andre siden har Bengt-Ove Andreassen (2014), i sin studie av læstadianske kristne, vist hvordan noen religiøse grupper reagerer på en offentlighet de opplever trang, og etablerer egne skoler.

Det er gjort få studier av «aktive kristne» ungdommer utover konfirmasjonsalder (Høeg & Krupka, 2014, s. 192). Denne studien vil derfor kunne bidra til å forstå mer om de «aktive kristne» og deres opplevelser av videregående utdanning. Siden skolen er å regne som del av «offentligheten» vil studien også gi sitt bidrag til feltet «religion i offentligheten».

1.1 Problemstilling

På bakgrunn av tidligere forskning ble følgende overordnede problemstilling valgt:

«Hvordan opplever aktive kristne elever i Vg3 at skolen gir rom for deres tro?»

Problemstillingen spør etter *aktive kristnes* opplevelse. Den fordrer derfor å gå i dybden for å studere hvilke erfaringer en gruppe ungdommer har med å fremstå som aktive kristne i

skolesammenheng. Opplevd rom for ytring av sin tro er subjektivt, og det er klart av problemstillingen at det er elevenes opplevelser som undersøkes. Aktive kristne elever er valgt som gruppen jeg vil konsentrere meg om. Blant disse vil det være ulikheter avhengig av hvilken skole de går på, og øvrige individuelle forskjeller.

For å konkretisere problemstillingen har jeg formulert fem forskningsspørsmål. Disse vil være delvis overlappende. Jeg vil undersøke utvalgets beskrivelser av:

1. Hvordan opplever de at skolekulturen gir rom for deres tro?
2. Hvordan beskriver ungdommene sin tro, og det å være kristen?
3. Hvordan presenterer de sin tro på skolen?
4. Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på skolen?
5. Hvorfor forteller de om troen sin på skolen?

Utvalget består av åtte elever på Vg3 i Agder, på ulike studieforbereidende utdanningsløp. Denne avgrensingen ble tatt for å kunne sammenligne relativt sammenlignbare kontekster. I tillegg har elevene på Vg3 mest erfaring fra skolekonteksten, og dermed har de også hatt mest tid til å ha ervervet seg et reflektert forhold til de erfaringer som etterspørres.

Denne oppgaven er også avgrenset til å handle om «aktive kristne», og deres erfaringer med å fremstå som kristne i skolesammenheng. Å bruke betegnelsen «aktiv» gjør at man skiller ut en gruppe fra den større gruppen «kristen». I boken «Gud på Sørlandet» regnes aktive kristne som de 2 av 10 i Agder som går til kirke og på religiøse møter minst én gang i måneden. Da man ser bort fra dåp, konfirmasjon, kirkebrylluper og gravferd (Repstad et al., 2008, s. 21). Denne definisjonen er operasjonell, men det kan naturligvis spørres hvorvidt grensesettingen er presis. Den norske sosiologen Sivert Skålvoll Urstad (2017) skriver at flertallet av unge sekulære voksne er medlem i Den norske kirke (s. 191). Derfor vil en nominell operasjonalisering etter medlemskap være dårlig egnet til å fange opp «aktive kristne».

En annen fordel ved bruken av gruppen «aktive kristne» knytter seg til at begrepet kan forstås både sosiologisk og teologisk. Den amerikanske religionssosiologien Meredith McGuire har gjennom begrepet «lived religion» utviklet et godt verktøy for å finne ut hvordan religion blir praktisert (McGuire, 2008). Begrepet knytter seg til å undersøke religiøs praksis og fortolkning, heller enn substansielle definisjoner. Det er ikke alltid samsvar mellom hvordan en religion blir definert, og hvordan den blir praktisert. I denne studien anvender jeg et «lived-

religion»-perspektiv og retter fokuset mot ungdommenes religiøse praksis og erfaring. Oppmerksomheten vil derfor bli viet til religion slik den faktisk blir praktisert. Ideer og tro vil bli satt på vent, mens konsentrasjonen vil rette seg mot religiøs praksis.

Problemstillingen er altså beskrivende, men søker også å finne mulige forklaringer. Den spør etter «hvordan» en bestemt gruppe opplever skolekonteksten. Jeg vil derfor legge til noen supplerende opplysninger om gruppen «aktive kristne».

1.2 Aktive kristne på skolen

Aktive kristne

Den kristne dagsavisen Dagen har gjennom et større prosjekt forsøkt å kartlegge gruppen «som går til møte eller gudstjeneste minst en gang i måneden». Ut fra 1601 besvarelser anslår den nå at det er like mange «aktive kristne» i Den norske kirke som i frikirker og luthersk lavkirkelighet til sammen (Norheim, 2019). Dette er i tilfelle en bevegelse bort fra Den norske kirkes dominerende posisjon i norsk sammenheng. En fordel ved å bruke begrepet «aktiv kristen» er at det ikke knytter seg til en bestemt teologi. Den brukes på tvers av ulike teologiske skillelinjer. Derfor ivaretar begrepet en viss teologisk bredde. Slik sett fanger begrepet opp et stort mangfold av de som regelmessig går til religiøse møter. Ytterligere utvalgspresiseringer vil bli redegjort for i metodedel.

Organisert kristent skolearbeid

Siden midten av 1800-tallet har ulike kristne foreninger drevet kristent arbeid i student- og skolesammenheng. I 1899 ble de ulike foreninger som hadde oppstått samlet i *Norske Studenters Kristelige Forbund* (Forbundet). I 1909 skjedde dreining i Forbundets profil bort fra omvendelsesforkynnelse til en mer grundtvigiansk linje. I 1924 ble *Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag* (Laget) opprettet. Ole Hallesby var en av de sentrale aktørene, og representant for en mer konservativ kristendomsforståelse (Kristensen, 1993, s. 11-12). Senere har også det mer karismatiske *Ny Generasjon* kommet som et tredje alternativ (*Ny Generasjon*, 2020). I dag er Laget den klart største av de tre organisasjonene. I Lagets studentundersøkelse (2019) blant kristne studenter finner de at 93,7% er enig i at troen ikke er en privatsak. Likevel tar 76,6% ikke opp kristen tro med mindre de får spørsmål om det (s. 17).

1.3 Oppgavens oppbygning

Jeg har nå gjennomgått oppgavens problemstilling, og gjort rede for hvilken forskningssammenheng oppgaven kan plasseres inn under. Videre vil jeg i kapittel 2 gjennomgå teori knyttet til *sekularisering*, *symbolske grenser* og *selvpresentasjon*. Kapittel 3 består av metodiske beskrivelser, betraktninger og overveielser. I Kapittel 4 vil det først bli gitt en deskriptiv beskrivelse av informantene. Deretter vil det i fem underkapitler, knyttet til forskningsspørsmålene, bli presentert data fra det empiriske materialet som drøftes underveis opp mot problemstillingen. Til slutt vil jeg i kapittel 5 gi en oppsummerende konklusjon på bakgrunn av gjennomgått materiale. På grunn av at kapitlenes tema ikke er statiske størrelser, vil de til en viss grad være overlappende.

2.0 Teorikapittel

Oppgaven benytter seg av teorimangfold. Teoriene egner seg til å besvare ulike deler av det problemstillingen etterspør, og kan derfor regnes for å komplementere hverandre. I denne delen vil jeg presentere teori jeg finner egnet til å drøfte mine resultater opp mot. Først vil jeg presentere teori om *sekularisering* med vekt på José Casanovas teorier. Teoridiskusjonen er på samfunnsnivå og egner seg godt i spørsmålet forholdet mellom religion og offentlighet. Deretter vil jeg benytte meg av Michèle Lamonts teori om symbolske grenser. Teorien synes godt egnet for å få frem grensedragningene de religiøse elevene foretar seg i møte med det offentlige. Jeg vil også benytte meg av den kanadiske sosiologen Erving Goffmans rikholdige teatermetaforer for å drøfte hvordan de aktive kristne presenterer seg selv.

2.1 Sekularisering

Sekularisering er et begrep som handler om at samfunnet er mindre religiøst enn før. Begrepet *sekularisering* ble for første brukt om en historisk prosess etter den protestantiske reformasjonstiden. En betegnelse på den massive eksproprieringen («overføringen») av klostre, landeiendommer, og kirkelige eiendeler (Casanova, 1994, s. 13). Begrepet *sekularisme* er derimot en moderne oppfinnelse som betegner en ideologi det ikke foreligger noe fast konsensus rundt, men som grenser mot sekularisering (Bangstad, 2009, 27-28). Også *sekularisering* er et begrep som er mangetydig, og det er blitt gjort forsøk på å systematisere dette (Bangstad, 2009; Fisher-Høyrem, 2016). Sosiologen Larry Shiner (1967) har ryddet i mangetydigheten og gir en oversiktlig gjennomgang i seks punkter:

1. Nedgang i religion – religiøse symboler, dogmer og institusjoner mister sin tidligere betydning og prestisje.

2. Innordning etter «denne verden» – en fordreining bort fra det overnaturlige mot det verdslige.
3. Samfunnet blir mindre religiøst engasjert – religion blir mer innadvendt og avkopledd fra øvrig sosialt liv.
4. Forandring av religiøs tro og institusjoner – kunnskap, adferdsmønster og institusjoner går fra å være begrunnet i noe hellig til å bli sekulære menneskelige ordninger.
5. Avsakralisering av verden – verden blir gradvis fratatt en hellig status. Virkeligheten reduseres til en utelukkende rasjonell størrelse hvor det overnaturlige ikke har noen plass.
6. Bevegelse fra et «hellig» til et «sekulært» samfunn – avgjørelser tas ikke lengre ut fra tradisjonelle verdier, men ut fra utilitaristiske betraktninger.

Jose Casanovas sekulariseringsteori

I etterkrigstiden, frem til 1980-tallet, var den rådende oppfatningen at religion ville få stadig mindre betydning (Furseth, 2015, s. 14). I spørsmålet om hvor toneangivende religion er i offentligheten i det moderne samfunn er det uenighet. En tradisjon hevder at modernisering medfører mindre innflytelse for tradisjonelle religiøse institusjoner. Religion blir et individuelt anliggende. En annen tradisjon grunngir fordeler som samsvarer med det moderne samfunn (Furseth & Repstad, 2003, s. 123). Den amerikanske religionsoskologen José Casanova plasserer seg i den siste tradisjonen. I boken *Public Religions in the Modern World* (1994) viser han at det har skjedd en *deprivatisering* av religion. Det gjør han på grunnlag av historie-soskologiske studier i to religiøse tradisjoner (katolisisme og protestantisme) i fire land (Spania, Polen, Brasil og USA). Han hevder det har skjedd en deprivatisering og utfordrer dermed etterkrigstidens rådende oppfatning om modernitetens og sekulariseringens rolle.

Casanova deler inn sin sekulariseringsteori i tre teser. Han beskriver disse slik:

«A central thesis and main theoretical premise of this work has been that what usually passes for a single theory of secularization is actually made up of three very different, uneven and unintegrated propositions: secularization as differentiation of the secular spheres from religious institutions and norms, secularization as decline of religious beliefs and practices, and secularization as marginalization of religion to privatized sphere» (Casanova, 1994, s. 211).

Casanovas sekulariseringsteori omhandler hovedsakelig sekularisering på samfunnsnivå. Jeg benytter meg også av hans teori på individnivå siden det kan være nyttig å skille mellom sekularisering på ulike nivå (Furseth & Repstad, 2003, s. 102).

Den første tesen er at det skjer en «differensiering fra religiøse institusjoner og normer». En oppsplitting til en religiøs og en sekulær sfære (Casanova, 1994, s. 5). I Norge ble kirke og stat formelt skilt i 2012 (Furseth, 2015, s. 12). En slik differensiering kan medføre et større rom for at den religiøse kan rendyrke dens egne religiøse funksjoner, og dermed unngå for mye innblanding av ikke-religiøse anliggender (Casanova, 1994, s. 21). I denne oppgaven innebærer differensiering på hvilke måter skolekulturene sammenblander sfærene (f.eks. at lærere tilkjennegir sitt livssyn, eller bærer religiøse symboler), mens det på et personlig plan spørres om på hvilken måte den religiøse sfæren overlapper med de andre sfærene (f.eks. om troen har påvirkning på skolearbeid, eller festvaner). Et eksempel på lavt differensiert tro finner vi i Martin Luther King jr. I sin kamp mot slaveriet la han aldri skjul på at han var pastor. Han siterte Bibelen flittig. Dette gjorde han ikke i en kirke, men i det offentlige rom. Han opererte utvilsomt i en politisk sfære (Williams, 2014).

Med differensiering menes altså at ulike livsområder eller sfærer frikobles fra hverandre (Pedersen, 2012, s. 296). Willy Pedersen (2012) finner at «kristentro vever seg inn i hele spekteret av erfaringer unge mennesker gjør, når de utforsker sin seksualitet og etablerer samliv.» Blant aktive kristne er denne sammenhengen sterkest (s. 313). At religiøsitet er en avgjørende faktor i veivalget av seksualvaner, viser hvordan det religiøse for de «aktive kristne» også vil forventes å ha en relativ stor innvirkning på andre livsområder.

Den andre sekulariseringstesen til Casanova, at det skjer en «nedgang i religiøs tro og praksis», er det ikke konsensus om. I studier av religion er det heller ingen enighet om hva som telles som en *religion*. Det er også uenighet om hvilke definisjonskriterier som skal gjelde, og hvor mye hvert kriterium skal telle (medlemskap, trosstandpunkt, kunnskap om doktrine, erfaringer, praksiser, ritualer eller adferd). Dette innebærer at refleksiviteten må ivaretas (Casanova, 1994, s. 26). I denne oppgaven vil tesen i liten grad bli berørt siden det empiriske materialet ikke tar sikte på å måle kvantitative størrelser og heller ikke er av komparativ karakter. Det tas derimot sikte på i kapittel 4.2, og delvis i resten av kapittel 4, å gi et bidrag til hvordan man kan se på religiøs tro og praksis i skolesammenheng.

Den tredje tesen er at religion blir privatisert. Privatisering innebærer ikke nødvendigvis at det blir færre religiøse, men at religionen blir marginalisert til individets sfære, og blir på den måten «usynlig» (Casanova, 1994, s. 19). Når religion blir «usynliggjort» i offentligheten og

klassifisert som privat kan dette sees i sammenheng med oppblomstringen av nye religiøse bevegelser og alternativ religion (Casanova, 1994, s. 5). Pietismens vektlegging av subjektive religiøse opplevelser på 1600- og 1700-tallet kan ha lagt grunnlaget for religiøs autoritetskritikk og individualisme. I dag ser det ut som at mange mennesker har gått over fra å bygge på autoritet, til å bygge på autentisitet, hvilket kan ses i sammenheng med ulike subjektive tilnærminger til tro (Furseth & Repstad, 2003 s. 151-152).

I en studie fra 2015 hevdes det at religiøse programmer i norske medier gis marginal plass, at nyhetene oftere er kritisk rettet mot religion, og at religiøse stemmer ikke har noen ledende rolle i den offentlige debatten (Lundby & Gresaker, 2015, s. 104). Noen ganger nekter likevel religiøse institusjoner å gå med på å bli marginalisert til den private sfære og klarer å innta fremtredende offentlige roller (Casanova, 1994, s. 41). Informasjonsleder i Norsk Luthersk Misjonssamband, Espen Ottosen, vil kanskje være et norsk eksempel på dette.

Flere forskere peker på ulike sekulariseringstendenser i Norge (Botvar & Schmidt, 2010; Furseth, 2015). Religion og stat var tidligere sammenvevd. Nå begrunnes sjeldent offentlig politikk med forankring i religiøse begrunnelser. Prester blir ikke lenger statlig utnevnt. Og det er en større skepsis knyttet til religiøse lederes innflytelse. Det finnes likevel områder der det enda finnes en slik sammenveving, slik som for eksempel forsvaret. De om lag 30 siste årene har det også vært en nedgang i religiøs aktivitet og tilslutning til religiøse trosoppfatninger. Dette kan ses i sammenheng med det som betegnes som en økt privatisering. Likevel er det andre faktorer, som for eksempel innvandring, som medfører at religion samtidig blir mer synlig. I norsk sammenheng kan det derfor snakkes om en myk sekularisering (NOU 2013:1, s. 49-50).

2.2 Symbolske grenser

Kultursosiologen Michèle Lamont har i sin akademiske karriere vært opptatt av *symbolske grenser*. Hun skiller de symbolske grensene fra sosiale grenser. Symbolske grenser defineres som den begrepsmessige distinksjonen som sosiale aktører gjør for å kategorisere objekter, praksiser, mennesker, tid og rom (Lamont, 1992, s. 9). Distinksjonene er verktøy som brukes i aktørers og gruppers virkelighetsforhandlinger. Aktørene forhandler for å bli enige om en felles definisjon av virkeligheten. Kategoriseringene og forhandlingene er dynamiske og foregår kontinuerlig. Symbolske grenser kan dele inn mennesker i grupper og skille dem fra

hverandre, men de kan også bidra til en følelse av en sterkere felles indre gruppeidentitet (Lamont & Molnár, 2002, s. 168).

At menn tjener mer enn kvinner i mange yrker, eller at bare menn har prestedtjeneste i den katolske kirke er eksempler på sosiale grenser. Disse grensene manifesterer seg i ulik tilgang og fordeling på materielle og ikke-materielle ressurser, og i ulike sosiale muligheter. De viser seg også i relativt stabile adferdsmønstre. Sosiale grenser er med andre ord objektiverter former for sosial ulikhet (Lamont & Molnár, 2002, s. 168).

Lamont mener det er bare når det er bred enighet om de symbolske grensene at de kan innvirke på de sosiale grensene. Er det eksempelvis bred enighet om at religion tilhører kun den private sfære, vil dette for eksempel gjenspeiles i ulike lovverk, antall skolegudstjenester, fravær av offentlige tilskuddsordninger, antall avisartikler som knytter seg til religion osv. Lamont mener de sosiale og symbolske grensene bør ses som likeverdige. Hun mener også at de symbolske grensene til en viss grad kan ses som en forutsetning for de sosiale grensene (Lamont & Molnár, 2002, s.168-169). Smeland og Trysnes (2019) bygger på Lamonts forståelse av symbolske grenser og gir et eksempel på relasjonen mellom disse grensene:

«Et eksempel på forskjellen mellom symbolske og sosiale grenser kan vi finne i Sverige, der politiet har hatt tillatelse siden 2006 til å kunne bruke «[...] hijab, turban eller kippa sammen med uniformen» (NOU, 2013, s. 152). Likevel var det ikke noe politi i Sverige som brukte et religiøst hodeplagg da NOUen Det livsyns åpne samfunnet ble skrevet. Dette kan fortolkes i retning av at selv om de sosiale grensene tillater bruk av religiøse hodeplagg i politiet, kan underliggende symbolske grenser forhindre at religiøse hodeplagg faktisk blir bruk.» (Trysnes & Smeland, 2019).

I boken *Money, Morals and Manners* (1992) undersøker Lamont bruken av symbolske grenser i en komparativ analyse av den øvre middelklassen i Frankrike og USA. Hun viser hvordan grenser forhandles i ulike samfunn og skiller mellom kulturelle, moralske og sosioøkonomiske grenser. Disse grensene gjenspeiler hvilke verdier ulike mennesker finner ønskelige. Ulike grupperinger vil altså ha ulik smak av hva som er ønskede verdier. Hun fant at franskmennene verdsatte kulturelle verdier, mens amerikanerne heller fant sosioøkonomiske verdier ønskelige (Lamont, 1992).

Lamont kan sies å være inspirert av Pierre Bourdieu siden hun bygger videre på hans begreper. Særlig er de enige i synet på hvordan felles kulturell stil fører til reproduksjon av sosiale klasser. Men Lamont skiller seg fra Bourdieu når det gjelder vektleggingen av

kulturell kapital og sosial posisjon. Lamont har et noe mer kreativt syn på aktøren, og er opptatt av hvordan symbolske grenser forhandles (Lamont, 1992, s. 181).

Michèle Lamont (1992) konsentrerer seg hovedsakelig om kulturelle, moralske og sosioøkonomiske grenser. Den norske religionssosiologien Inger Furseth (2014) har kritisert dette i sin studie av unge muslimske kvinners bruk av hijab. I studien finner hun høy tilstedeværelse av den religiøse dimensjonen i grenseforhandlingene. Derfor legger hun til *religiøse grenser* som en fjerde grense. Religiøse grenser kan være vanskelig å skille fra de moralske, og er ofte sammenvevd. Å ta religiøs overbevisning og praksis alvorlig kan medføre at en ontologisk reduksjonistisk tilnærming unngås. «Det er viktig å analysere en slik praksis ut fra en forståelse der religion tas alvorlig og ikke kun reduseres til uttrykk for sosial posisjonering» (s. 8). Flere religionssosiologiske studier har siden benyttet seg av *religiøse grenser* (Synnes, 2019; Trysnes & Smeland, 2019). Jeg vil videre benytte meg av religiøse grenser for å diskutere hvordan aktive kristne forhandler livsvalg og tro.

2.3 Selvpresentasjon

Selvpresentasjon er et begrep som knytter seg til Erving Goffmans (1992) rikholdige metaforer fra teaterscenen. Goffmans sammenligner dagliglivets hendelser analogisk med teaterets dramaturgiske opptredener, og er rikt sitert. Begrep som «ramme» og «selvpresentasjon», samt distinksjonen mellom frontstage og backstage gjør Goffman egnet til å forstå og nærlese sosial samhandling, hvilket kan gi et nyttig bidrag inn i analysen av de empiriske dataene.

«Rammer» er oversatt fra det engelske *frame* og *framework*. Begrepene viser til en fortolkning aktører gjør for å forstå en gitt hendelse. Rammene vil variere mellom ulike situasjoner, og er styrende for samhandlingen (Goffman, 1974). Eksempelvis vil skolen, klasserommet og hjemmet være ulike former for rammer. Rammene kan være fysiske og begrense eller muliggjøre atferd, for eksempel romstørrelse, men også de sosiale rammene. De har en kontrollerende funksjon, og kan legge føringer for hvordan man kan handle. Slik sett er det også mulig å misforstå en ramme. Aktørene kan også ha en ulik definisjon av hva som faktisk foregår innenfor en ramme (Goffman, 1974, s. 22). Rammebegrepet kan egne seg til å forklare eksempelvis hvorfor det noen ganger kan oppleves flaut å si at man er kristen.

I Goffmans dramaturgiske univers vil aktørene sette seg selv i et best mulig lys. De må forholde seg til rammene. Og eventuelle brudd på disse kan medføre tap av ansikt. Det gjelder å opptre i samsvar med den generelle definisjonen for å unngå pinligheter (Goffman, 1992, s. 50). På grunn av publikums tendens til å akseptere enkle tegn, kan en aktørs selvpresentasjon bli misforstått. For eksempel dersom aktøren blir sett med en alkoholholdig drikke, vil publikum tendere til å tolke dette som at vedkommende drikker alkohol. (Goffman, 1992, s. 55).

Goffman skiller også mellom de rolleopptredener som foregår *frontstage*, og de som foregår *backstage*. I selvpresentasjonen som skjer *frontstage* vil aktørene vanligvis sette seg selv i et best mulig lys. En slik *idealisering* innebærer å skjule det som er mer upassende eller kun vise det glattpolerte sluttproduktet. Når en aktiv kristen har en historiepresentasjon på skolen, vil hun gå inn i en *frontstage*posisjon. Upassende religiøse begreper og betraktninger vil utelates. Hjemme og blant andre aktive kristne opptrer hun *backstage*. Da kan religiøse begreper og betraktninger brukes (Goffman, 1992, s. 37-49). Irene Trysnes (2012) har brukt Goffmans begreper i sin studie av kristne ungdommer på festivaler. Hun bruker *frontstage* og *backstage* til å skille mellom hva kristne ledere sier på scenen og bak scenen. Jeg vil benytte Goffman til å kunne forstå mer av ungdommenes beskrivelser av sosial samhandling og religiøs selvpresentasjon som kommer frem i materialet.

I dette kapitlet har jeg sett på teorier om sekularisering og symbolske grenser. Teoriene gir perspektiver på både mikro og makro-nivå. I tillegg har jeg også gjennomgått teori om selvpresentasjon som kan plasseres på mikro-nivå. Jeg vil benytte gjennomgått teori til å drøfte og forstå det empiriske materialet i en større sammenheng.

3.0 Metodekapittel

Jeg vil nå gjøre rede for hvordan jeg har gått frem i min undersøkelse av aktive kristne Vg3-elever i Agder. Metodiske valg og fravalg vil ha store konsekvenser for resultatene i en undersøkelse. Jeg vil først ta utgangspunkt i religionssosiologien som vitenskap for så å gjøre rede for mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt. Deretter vil jeg begrunne metodisk tilnærming, før jeg sier noe om intervju som metode. Jeg vil så gå gjennom utvalg, gjennomføring av undersøkelsen og spørsmål knyttet til validitet, før jeg gjør noen etiske betraktninger. Til slutt vil jeg si noe om hvordan analysen ble gjennomført.

3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Religionssosiologi som vitenskap

Sosiologi er studiet av det sosiale samspillet mellom mennesker. Disiplinen kjennetegnes av oppmerksomhet mot mennesker og samfunnsstrukturer, og benytter seg av et sett tilhørende begreper og metoder som også andre fagdisipliner tar i bruk. Selv ønsker sosiologien å gi gode samfunnsbeskrivelser av sosialt liv (Repstad, 2007, s. 14-17):

«Sosiologi handler altså i stor grad om vekselspillet mellom mennesker, og om vekselspillet mellom mennesker og samfunnsordninger. Når vi sier det, bruker vi samfunnsordninger i en ganske vid betydning, som omfatter både forholdsvis regelmessige sosiale relasjoner, sosiale institusjoner og sosiale strukturer eller systemer» (Repstad, 2007, s. 22).

Religionssosiologien konsentrerer seg om studiet av religion i sin sosiale kontekst. Den interesserer seg for dialektikken mellom samfunn og religion. Teoribruk og metode vil være den samme som i andre sosiologiske studier av økonomi, politikk, og andre samfunnsfenomener (Furseth & Repstad, 2005, s.14-15). Eksempelvis bruker religionssosiologen Rodney Stark i boken *The Triumph of Christianity* (2012) sosiologiske forklaringer for å beskrive kristendommens utbredelse. Et annet eksempel er Jon Elster (2005) som har skrevet om religiøst motiverte selvmordsaksjoner i lys av teori om rasjonelle valg.

Religionssosiologien har sine begrensinger som får betydning for hvordan man går frem. Peter L. Berger mener at det i spørsmål som angår religion må inntas en *metodologisk ateisme*. Man kan ikke referere til størrelser som ikke lar seg empirisk undersøke. Derfor tar man ikke stilling til annet enn det man empirisk kan observere av den menneskelige verden (Berger, 1990, s. 100). Pål Repstad har senere moderert Bergers begrep til *metodologisk agnostisisme*. I det legger han det som hevdes å være et mindre provoserende begrep til grunn. Med agnostisisme menes at man ikke tar stilling til Guds eksistens eller religionens sannhet (Repstad, 2000, s.19). En rendyrking av denne tilnærmingen, der man avstår fra å gjøre sannhetsvurderinger, lar seg finne igjen hos enkelte konstruktivister som hevder at det ikke finnes noen virkelighet overhode (Postholm & Jacobsen, 2016, s.51). Jeg vil derfor redegjøre for mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt.

Vitenskapsteoretisk utgangspunkt: kritisk realisme

Vitenskapsteori er styrende for valg i forskningsprosjekter. Fremgangsmåten for å undersøke en gitt problemstilling avhenger av hvilke forestillinger man har om verden (ontologi), og generell teori om hvordan kunnskap om verden kan erverves (epistemologi) (Ryen, 2002, s.

10). Ontologisk og epistemologisk utgangspunkt får betydning for hvordan informasjon vil bli tolket, men kan også få innvirkning på hvordan informasjonen blir samlet inn (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 54-55).

Siden vitenskapsteoretisk utgangspunkt har implikasjoner for metodevalg anser jeg det redelig å redegjøre for mitt eget. Det kan plasseres innenfor *kritisk realisme*. «Kritisk realisme kombinerer ontologisk realisme med epistemologisk konstruktivisme» (Lilleaasen, 2017, s. 147). *Ontologi* er læren om det «værende», om hva virkeligheten er (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 36). Ontologisk sett vil jeg definere meg som realist. Det betyr at jeg mener det finnes en observerbar «virkelighet» (Lilleaasen, 2017). *Epistemologi* omhandler teorier om hvordan vi kan få kunnskap om virkeligheten (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 54). Epistemologisk vil jeg definere meg som konstruktivist. Det er «[...] troen på at vår kunnskap om denne virkeligheten er konstruksjoner vi former fra et perspektiv. Det er med andre ord ikke mulig å nå absolutt objektiv kunnskap; vår kunnskap vil til enhver tid være preget av vårt perspektiv» (Lilleaasen, 2017, s. 147).

Kritisk realisme har sin styrke i møte med det religiøse. Grunnen er at kritisk realisme avviser en reduksjonistisk forståelse av virkeligheten (Lilleaasen, 2017, 161). En reduksjonistisk tilnærming kan eksempelvis tilkjenne seg ved et utsagn som: «religion er ikke annet enn...», eller «folk er kun religiøse fordi de tjener på det...». Kritisk realismes anti-reduksjonistiske natur er grunnen til at eksempelvis Alister McGrath mener at dette vitenskapsteoretiske standpunktet egner seg særlig godt i studier av religiøse fenomener (Lilleaasen, 2017, s. 151).

At epistemologien er konstruktivistisk innebærer at kunnskap om den objektive verden står i relative forhold. Derfor vil all teori være ladet og bør derfor behandles kritisk. Perspektivmangfold blir derfor sentralt (Lilleaasen, 2017, s.147). Min undersøkelse kan derfor ses som et bidrag til skoleforskningsfeltet ved å utforske gruppen «de aktive kristnes» perspektiv og opplevelser. Jeg vil nå gå grundigere inn i hvordan undersøkelsen ble gjennomført.

3.2 Valg av metodisk tilnærming – kvalitativ metode

I enhver undersøkelse må undersøkeren ta stilling til hvordan informasjon om virkeligheten skal samles inn. Uavhengig av hvilken metode som velges er formålet med forskningen den samme. (Jacobsen, 2015, s. 125). «Hensikten med forskning er å frembringe gyldig og troverdig kunnskap om virkeligheten» (Jacobsen, 2015, s. 15).

Det vanlige er å skille mellom kvalitative og kvantitative forskningsstrategier. Kvalitativt orienterte studier er det Cato Wadel (1991) forenklet kaller «forskning som fokuserer på innhold, beskaffenhet, betydning», som kontrasten til kvantitative studier som «fokuserer på utbredelse, antall, mengde» (s. 9). Valg av forskningsstrategi kan begrunnes i pragmatiske anliggender, men også i vitenskapsfilosofiske standpunkt. Det mest vanlige er å pragmatisk velge forskningsmetode ut fra problemstillingen. Det er også mer vanlig å se de kvalitative og kvantitative metodene som komplementerende (Ringdal, 2013, s. 103-105). Dette er i tråd med det Dag Ingvor Jacobsens (2015) tydeliggjør. Han mener at å tenke på kvalitativ og kvantitativ metode som to motsetninger er noe man bør unngå. De kan heller sees på som to ytterpunkter i en skala (s.126).

Det avgjørende for valg av metoder i et forskningsprosjekt er problemstillingen. Metoden må samsvare med formålet for forskningen gitt i problemstillingen (Jacobsen, 2015, s.122-123). Min problemstilling er: «*Hvordan opplever aktive kristne elever i Vg3 at skolen gir rom for deres tro?*» Problemstillingen konkretiserer hvilke personer man ønsker å undersøke, og i hvilken kontekst. Personene er i denne sammenheng «aktive kristne» elever. Konteksten er den videregående skolen. Problemstillingen etterspør nyanserte beskrivelser av opplevelser. Den spør etter «*Hvordan opplever aktive kristne [...] skolen.*» Den metoden som er best egnet til å fange opp detaljrike opplevelser og rike beskrivelser av kontekster, er kvalitativ metode (Jacobsen, 2015, s.133). Innenfor kvalitativ metode finnes flere ulike tilnærminger for innsamling av empiri. Jeg valgte å bruke den kvalitative metoden intervju og vil nå begrunne hvorfor.

3.3 Intervju som metode

Hva er intervjuet?

Anne Ryen beskriver dagens samfunn som et «intervjusamfunn». Der intervjuet, i ulike former, utgjør en sentral kilde til kunnskap og knytter dette til massemedienes fremvekst.

Sosiologer, psykologer, leger, journalister, studenter og forskere bruker alle intervju, dog i ulik form. I tillegg kommer jobbintervju og medarbeidersamtaler. Til tross for at det finnes andre måter å samle inn data på, er intervju den mest utbredte metoden innen sosiologi (Ryen, 2002, s. 15-18).

I intervjuet utgjør møtet mellom forsker og forskningsdeltager utgangspunktet for kunnskapsproduksjonen (Postholm & Jacobsen, 2016, s. 117). Intervjuet vektlegger å frembringe aktørens perspektiv. Dermed er ingen synspunkt mer «korrekte» enn andre. Fokuset er aktørens egen definisjon av situasjonen. Det interessante blir aktørers egen forklaring på *hvordan* og *hvorfor* et fenomen ser slik ut som det gjør (Ryen, 2002, s. 50). Gjennom samtaler i intervjuet lærer man informanten å kjenne gjennom deres beskrivelser, opplevelser og følelser. Et intervju er altså en form for samtale som har et formål, og en viss struktur (Kvale, 1997, s. 19).

Hvorfor egnet intervju seg som metode i dette prosjektet?

Valget av intervju som metode ble tatt på bakgrunn av metodens egnethet i dette prosjektet. Først av alt er det en relativt liten gruppe som ble undersøkt. Det personlige intervjuet er tidkrevende, og kan innebærer en del reising for undersøkeren. Siden det i undersøkelsen var relativt få som ble intervjuet kunne jeg tillate meg større og mer detaljrike intervjuer uten å miste oversikten. For det andre egnet intervju seg godt, siden det var av interesse å finne ut hva de aktive kristne selv mener. Jeg ønsket å få frem deres egne opplevelser og erfaringer, noe intervju egner seg godt til. For det tredje har min undersøkelse tatt sikte på å finne ut hvordan aktive kristne fortolker og tillegger deres tro mening (Jacobsen, 2015, s. 145-147).

Jeg kunne alternativt brukt observasjon som metode, enten alene eller i kombinasjon med intervju. Et eksempel på en lignende problemstilling finner vi hos Lars Laird Iversen. Han brukte observasjon som metode i sin undersøkelse av religiøsitet på tre ungdomsskoler på Østlandet. «Gjennom observasjonsstudiene kan jeg ikke vite hva elevene tenkte og følte i sitt stille sinn. Jeg kunne bare se hva de gjorde, og høre hva de sa» (Iversen, 2012). Min problemstilling skilte seg likevel fra Laird Iversen sin. Siden min problemstillingen rettet seg mot elevenes opplevelser, kunne ikke observasjon blitt brukt alene for å besvare problemstillingen. På grunn av oppgavens omfang valgte jeg derfor bort observasjon for å få mer tid til intervjuene.

Intervjuguiden

Det er forholdsvis bred enighet blant forskere at det i møte med informantene må foreligge en intervjuguide. Diskusjonen retter seg i hvilken grad den bør være strukturert. Med strukturert menes i hvilken grad spørsmålene er lukkede. En åpen tilnærming kan være nyttig for å rette opp eventuelle misforståelser. Forskningsdeltaker får mulighet til å påvirke samtalen. Slik kan samtalen bli mindre mekanisk. En mer lukket tilnærming retter intervjuet mot det man faktisk ønsker å undersøke. Slik kan man også unngå overflødig informasjon. En viss struktur kan også ansees for å være en betingelse for å kunne sammenligne intervjuer (Ryen, 2002, s. 97).

Jeg valgte derfor å utarbeide det jeg vil karakterisere som en *semistrukturert* intervjuguide (Ryen, 2002, s. 99). Den tillater intervjueren å ivareta en viss fleksibilitet, samtidig som den krever at undersøkelsens temaer er gjennomtenkte (Repstad, 2007b, s. 78-79). Intervjuguiden ligger ved som vedlegg, og inneholder spørsmål om tro, oppvekst, selvpresentasjon, misjon, og om erfaringer fra skolen (Vedlegg 1).

3.4 Utvalg

Når utvalg skal foretas kan det være lurt å orientere seg i landskapet for miljøet man skal undersøke. En måte å gjøre det på kan være å kontakte en organisasjon (Repstad, 2007b, s. 80; Ryen, 2002, s. 81). Jeg tok derfor kontakt med Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag (Laget). I uformelle samtaler med flere av deres ansatte ble det diskutert hvem som kunne vært interessante å bli spurt om å være informanter i undersøkelsen.

Utvalget var allerede av problemstillingen avgrenset til «aktive kristne på VGS». Med «aktiv kristen» menes kristne som går i kirken én gang i måneden eller oftere. Definisjonen har sine åpenbare svakheter, men anses for å være mest presis. Det er en vanlig definisjon blant religionssociologer å bruke (Repstad et al., 2008), i tillegg er den også brukt i andre typer undersøkelser (DAWN, 2010; Norheim, 2019).

For å unngå større reisekostnader valgte jeg å gjøre en geografisk avgrensning til Agder. I tillegg er Agder et område hvor det foreligger en del religionsundersøkelser fra før (f.eks. Repstad et al., 2008) som gir et bedre sammenligningsgrunnlag med tidligere funn. Jeg valgte å ikke intervju elever som hadde fullført VGS. Det var for å ivareta nærhet til konteksten. Jeg valgte videre å begrense utvalget til kun Vg3-elever som gikk studiespesialiserende

utdanningsløp. Disse elevene hadde lengst skolegang på VGS, de gikk der da intervjuene fant sted, de hadde alle faget religion og etikk, og var også myndige. Dette medførte at det ikke var nødvendig å be om deres foreldres underskrift for å delta i prosjektet. Ulempen var at yrkesfaglige utdanningsløp ikke ble inkludert i utvalget. Kristne privatskoler ble også utelatt, siden undersøkelsen hadde til hensikt å utforske *religion i offentligheten*.

Arbeidet med å rekruttere informanter kan plasseres under knaggen snøballmetoden (Jacobsen, 2015, s. 182-183), og hadde flere steg. Informantene måtte defineres innenfor den avgrensede gruppen «aktive kristne Vg3-elever fra Agder i studiespesialiserende utdanningsløp». I utgangspunktet var planen å følge to spor; at Laget gjorde deler av rekrutteringen for meg, mens jeg i tillegg rekrutterte noen gjennom eget nettverk. Det ble avtalt at det måtte være spredning etter kriteriene geografi, skole og kjønn. Underveis fikk Laget utfordringer med å finne informanter. Derfor kontaktet jeg en rekke menigheter i Agder, og spurte gjennom eget nettverk etter informanter som passet kriteriene. Jeg vektla også å få en viss spredning i konfesjonell tilhørighet. Det var vanskelig å finne informanter med tilknytning til Den norske kirke som falt innenfor kriteriene. Det var også særlig utfordrende å finne informanter øst for Kristiansand. Og det var også betydelig vanskeligere å få tak i mannlige informanter enn kvinnelige. Det har også vært tilfelle i andre studier av religion (Høeg & Trysnes, 2012; Agedal et al., 2013), og kan ses i sammenheng med at et funn som går igjen religionssociologien – at kvinner er mer religiøse enn menn (Elgvin & Tronstad, 2013; Furseth, 2004). Utvalget besto til slutt av åtte informanter, spredt over Agder, med like mange av hvert kjønn.

Til tross for at flere menigheter innenfor Den norske kirke ble kontaktet fikk jeg bare forslag, og dermed kun én informant som var aktiv i arbeid tilknyttet Den norske kirke.

Vedkommende var imidlertid engasjert i en annen frikirkelig menighet ved siden av arbeidet tilknyttet Den norske kirke. Derfor må utvalget kategoriseres som relativt frikirkelig. Fraværet av informanter innenfor Den norske kirke kan skyldes flere forhold. For eksempel at feil menigheter ble kontaktet. Av materialet kommer det også frem at utvalget er en relativt homogen gruppe. Utvalget kan nok plasseres som «konservative kristne». Konservativ kristendom knyttes til kristne grupper som har et tradisjonelt syn på kristne dogmer. Tidvis har disse gruppene fått mye negativ omtale i medier (Furseth, 2015, s. 174-175). At de fleste informantene hadde restriktive syn på eksempelvis abort og homofili, kan være uttrykk for konservativ kristendom.

3.5 Gjennomføring av undersøkelsen

Intervjuene ble gjennomført i en periode over 26 dager. Intervjuene ble foretatt ved ulike møtesteder av pragmatiske hensyn. Skole, bedehus, hjem og universitetet ble brukt som møtested. Formålet var å gjøre det enkelt for informantene, slik at de kunne oppleve samtalen som avslappet (P. Repstad, 2007b, s. 87). Intervjuene varte i gjennomsnitt 1 time og 17 minutter, og utgjør dermed over 10 timer lydopptak og 128 transkriberte sider.

Forskerrollen

Ryen (2002) viser til forskerens rolle for å skape et åpent og tillitsfullt intervju. Det viktigste verktøyet i det kvalitative intervjuet er forskeren selv. Dersom intervjuet ses på som en samtale, er det flere aspekter enn bare intervjuguiden som påvirker datainnsamlingen. I gjennomføringen av intervjuene forsøkte jeg å ha et bevisst kroppsspråk (f.eks. små nikk for å bekrefte at informanten kan fortsette å snakke). Jeg forsøkte å bruke et språk etter informantens premisser, og forsøkte også i klesveien å finne en balanse mellom å være «overdressed» og «underdressed» (s.116-117). Å bruke gaver kan være en måte å vise respekt og skape tillit på (Ryen, 2002, s. 240-241). Seks av informantene fikk også en bolle med beskjed om at det var en «lokkebolle». Alle informantene gav uttrykk for at de forsto «lokkebolle»-referansen. Dette virket tilsynelatende tillitsskapende. Handlingen var med på å skape en felles referanseramme.

Jeg forsøkte å unngå å stille ledende spørsmål for å la informanten bruke egne ord på erfaringene sine (Ryen, 2002, s. 108). Tilbakemeldinger, og kommentarer underveis, indikerer at intervjuet var en positiv opplevelse for flere. Informantene uttrykte også at de opplevde intervjuet svært givende og begrunnet dette med en opplevelse av å bli tatt på alvor og lyttet til. I tillegg bidro spørsmålene til interessante refleksjoner de selv hadde glede av. Forskeren er som sagt det viktigste verktøyet i et intervju. Det kan tenkes at min nærhet, men likevel distanse i alder, kan ha vært avgjørende for de tillitsfulle samtalerne (Repstad, 2007b, s. 67).

Båndopptaker

Å opptre som interessert lytter, og samtidig ta gode notater er ingen enkel sak. Derfor valgte jeg å bruke en lydopptaker under intervjuene (Ryen, 2002, s. 109-110). Informantene ble informert i eget skriv om at de ville bli tatt opp, noe alle godtok med underskrift. Lydopptak

gjorde det mulig å transkribere informantene ordrett i ettertid. Data har blitt behandlet etter retningslinjene fra NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

3.6 Validitet, reliabilitet og generalisering

For å vurdere sannhetsgehalten i undersøkelsen snakkes det gjerne om *validitet* eller *indre gyldighet*. Spørsmålet er hvorvidt man har funnet ut det man faktisk ønsker. Og om det man presenterer er sant (Jacobsen, 2015, s. 228). Informantene vil ofte stille seg selv i et god lys. Derfor er et sentralt spørsmål hvorvidt informantenes beskrivelser er til å stole på. Alle informantene i undersøkelsen er å regne for «aktive kristne» og gikk på videregående i Agder der intervjuene ble foretatt. De kan derfor uttale seg om egne opplevelser knyttet til dette, siden de har *nærhet* til fenomenet undersøkelsen knytter seg til. Ved ett tilfelle gikk tre av informantene på samme skole. Slik kunne opplysninger ses i sammenheng og til en viss grad kontrolleres for avvikende beskrivelser. I tillegg kunne beskrivelsene på ulike skoler ses i sammenheng. Flere av funnene samsvarer også med tidligere forskning (Jacobsen, 2015, s. 229-237).

Det neste spørsmålet som bør stilles til undersøkelsen knytter seg til hvorvidt svarene er pålitelige, også kalt *reliabilitet*. Det kan tenkes at undersøkelsen har hatt effekt på informantene. Enkelte kan ha overdrevet i sine beskrivelser, mens andre kan heller ha vært litt knappe for å unngå å si noe uriktig. I tillegg kan det forekomme en viss intervju-effekt. En slik effekt er det umulig å fullstendig utelukke (Jacobsen, 2015, s. 241-243). I en undersøkelse som denne kan forsker inneha en omvendt portvokter-rolle. Med den menes at forskerens person medfører tilgang til rikere beskrivelser, hvilket også gir mer pålitelige svar. De vanligste feilene skjer når data registreres og tolkes. Når intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert imøtekom jeg denne utfordringen. Endringer i teksten har kun vært av anonymitetshensyn. Analyseringsprosessen innebar en systematisk gjennomgang av materialet hvor dette ble kategorisert og i flere runder (Jacobsen, 2015, s. 245-246).

Dette prosjektet har vært avgrenset til ungdom på Vg3 i Agder. For at denne studiens «funn» kan ha overføringsverdi til andre kontekster, må refleksiviteten knyttet til ekstern gyldighet (overførbarhet) ivaretas (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 64). Det kan spørres om hvorvidt «funn» fra studien har overføringsverdi til andre kristne ungdommer. Selv om det ikke kan

trekkes generaliserende slutninger, vil studien ha overføringsverdi til andre aktive kristne i skolekonteksten. Man kan også tenke seg en viss overføringsverdi til religion i offentligheten generelt (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 65). Hvorvidt disse aktive kristne Vg3-elevne i Agder skiller seg fra resten av landet forblir et empirisk spørsmål. En rekke studier har pekt på Agder-fylkene som langt mer religiøse enn resten av landet (DAWN, 2010; Henriksen & Repstad, 2005; Repstad, 2000; Repstad et al., 2008). Derfor er det rimelig å tenke seg at andelen aktive kristne Vg3 elever, er større i Agder enn andre steder i landet. Det er likevel ikke ensbetydende med at det er lettere å være aktiv kristen i Agder. Det betyr heller ikke at studien ikke lar seg overføre til andre kontekster, også kontekster utenfor Agder. Fordi elevene representerer fem ulike skoler i Agder, stryker det sannsynligheten for at funnene kan gjenkjennes også andre steder i Norge.

3.7 Etiske betraktninger

Forskeren skal skape tillit, opptre redelig og ivareta etiske hensyn. All forskning som innebærer behandling av personopplysninger, skal meldes til NSD. Med personopplysninger menes opplysninger som medfører at enkeltpersoner kan bli gjenkjent (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 252). På grunn av at prosjektet innebar innsamling av persondata, og samtale om religiøsitet (som regnes for å være privat) anså jeg prosjektet som meldepliktig. NSD godkjente prosjektet. Først da kunne innsamlingen av data begynne. I søknaden forelå intervjuguide (Vedlegg 1) og samtykkeskjema (Vedlegg 2). Samtykkeskjemaet ble utarbeidet fra NSDs standard og modifisert til undersøkelsen. Skjema ble sendt til forskningsdeltakerne i forkant. Skjema inneholdt nødvendig informasjon for å ivareta kravet om *informert samtykke*.

For å sikre anonymitet brukte jeg fiktive navn. Andre tiltak ble også benyttet for å unngå gjenkjenning. Det ble lagt vekt på å anonymisere data som presenteres. Anonymiseringen har innebåret sletting av personlige opplysning når de har kunnet medføre gjenkjenning, selv om opplysningene har vært av interesse for analysen. Andre steder har jeg brukt lav detaljeringsgrad og abstraherte termer for å unngå gjenkjenning, for eksempel når det gjelder menighetstilhørighet (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 250). Likevel er det vanskelig å gardere seg helt mot gjenkjenning. Til tross for anonymitetstiltak jeg gjorde, er slike undersøkelser meldepliktige (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 253).

Ifølge Postholm & Jacobsen (2018) stiller forskningsetikken tre grunnleggende krav; *informert samtykke, krav til privatliv og krav til riktig presentasjon av data*. Med informert samtykke menes at den som blir forsket på deltar frivillig. I tillegg må forskningsdeltakere ha full informasjon om undersøkelsens hensikt, hvordan resultatene skal benyttes og hvordan det eventuelt kan påvirke dem. I praksis vil dette ikke være mulig, og derfor vil en forsøke å gi *tilstrekkelig informasjon*. Det innebærer forskningens hovedhensikt og hvordan resultatene vil bli brukt. Med krav til privatliv menes opplysninger som defineres for å være følsomme etter lov, blant annet religion og medlemskap. Jo mer privat forskeren går, desto mer varsomhet bør vises. Med krav til riktig gjengivelse av data menes at forskningsdeltakerne ikke skal settes i et dårlig lys. Dette kan medføre at informasjon må holdes tilbake. Et annet aspekt er at resultater må forsøkes å gjengis i fullstendig og riktig sammenheng. I praksis er dette ikke mulig, men vil likevel være et ideal som bør etterstrebes (s. 246-252).

For å ivareta kravet om privatliv, samt krav om riktig presentasjon av data, ble informasjon som alene eller samlet kunne medføre identifikasjon av informantene slettet. Informantenes navn ble byttet ut. Siden utvalget var begrenset har språket enkelte steder blitt justert for å unngå gjenkjenning av dialekter og fraser (Ryen, 2002, s. 209). Full anonymitet ble ikke lovet, slik det kommer frem av samtykkeskjema, men det har blitt etterstrebet. I tillegg har informasjon av større interesse blitt utelatt av anonymitetshensyn. For å ivareta krav om riktig presentasjon av data har intervjuene blitt transkribert i sin helhet, ordrett. Når sitater blir gjengitt har det vært lagt vekt på å ikke ta disse ut av sin kontekst. Slik har jeg også forsøkt å etterstrebe en bevissthet om forskerrollen som på mange måter beveger seg mellom å være et talerør for informantene og å være informantenes kritiker (Repstad, 2007b, s. 118).

3.8 Analyse

Analysearbeidet startet allerede ved å transkribere intervjuene. Prosessen medfører at man får god kjennskap til de innsamlede empiriske data (Ryen, 2002, s. 111). Etter endt transkribering ble materialet kategorisert og systematisert tematisk i eget dokument for å skape oversikt. Her ble intervjuene sammenlignet ut fra tema som eksempelvis beskrivelse av egen tro, erfaringer av tro i hjemmet, og erfaringer av tro i møte med skole. Det ble videre trukket koblinger ut fra overlappende tema og forskjellige tematiske «knagger». Et eksempel på dette kommer frem i typologien i kapittel 4.4. I tillegg ble skjønnsmessige hensyn ut fra informantenes helhetsbeskrivelser benyttet for å antyde personlig differensiering og privatisering i kapittel

4.2. Analyseprosessen kan både være rotete og frustrerende, men bringer til gjengjeld orden i materialet (Ryen, 2002, s 145). Det må presiseres at kategoriseringene ses på som pedagogiske hjelpemidler for å skape oversikt i materialet. Jeg vil nå gå videre til analysedelen.

4.0 Aktive kristne på videregående – en analyse

Jeg vil nå presentere mine empiriske funn og underveis drøfte disse mot teori. Grunnen til at jeg ikke vil presentere empiriske funn og drøfte separat, er valgt med henblikk på oppgavens omfang og for å unngå for mange gjentakelser. Jeg vil nå først presentere deskriptiv presentasjon av informantene. Dernest vil jeg i det følgende dele presentasjonen inn i fem deler, i tråd med forskningsspørsmålene. Først vil jeg se på aktive kristne i møte med skolen i lys av teori om sekularisering. Deretter vil jeg presentere hvordan grensearbeid pågår ut fra fire spørsmål som utgjør de fire siste delene: «Hvordan beskriver ungdommene sin tro, og det å være kristen?», «Hvordan presenterer de sin tro på skolen?», «Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på skolen?», og «Hvorfor forteller de om troen sin på skolen?». Jeg vil også vise til hvordan aktive kristne forhandler grenser knyttet til fest og alkohol.

4.1 Informantene

Informantene har fått fiktive navn slik at deres personlige historier lettere skal kunne la seg skille fra hverandre. Alle navn jeg har valgt er av bibelsk opprinnelse, bortsett fra ett. Unntaket finner vi i Emil. Han er den eneste av informantene som ikke kommer fra en kristen familie. Resten av informantene oppgir at de har foreldre som deler deres tro. Emil skiller seg også klart ut fra de andre informantene i undersøkelsen. Å utelukke én informant fra å bli tildelt et fiktivt bibelsk navn er ikke ment som en teologisk vurdering av informanten, men som en påpekning av at denne informanten skiller seg ut fra resten av informantene på flere områder.

I dette kapittelet vil jeg beskrive hvem de «aktive kristne» ungdommene er. Noen gjennomgående fellestrekk er at de jevnt over gjør lekser, bruker tid i ungdomsarbeid og i kirken. De liker også å holde seg i aktivitet. Hvilke aktiviteter de holder på med varierer. Av personlighet kan de være både beskjedene og utadvendte. Interesser og type engasjement varierer også. De ser på filmer og serier, leser bøker, og er med på revyer. De jobber i butikk,

med rengjøring og som konsulenter. Noen er med i styrearbeid, noen i lovsangsteam, andre med møteledelse, forkynnelse og lydteknikk. Det som er felles for dem alle, er at de bruker mye tid i menigheten.

Jeg vil nå gi en deskriptiv presentasjon av utvalgets informanter. Presentasjonen vil særlig legge vekt på informantenes familie og menighetsbakgrunn, personlige interesser, tro, skolearbeid og alkoholbruk.

Anna

Anna mener det er viktig å ha respekt for sine foreldre. Sammen med dem diskuterer hun tro, ofte rundt middagsbordet. Etter middagen eller kveldsmaten er det en daglig andakt sammen med familien. På søndager feirer de gudstjeneste sammen på det lokale bedehuset, der det er en del barnefamilier til stede, men ikke så mange på hennes egen alder. Noen ganger har hun derfor gått på gudstjeneste i en annen frimenighet også, for å utforske mer av kirkelandskapet. Der er de litt mer karismatiske sier hun. Likevel er det bedehusforsamlingen hun med tydelighet definerer som sin menighet.

Hun beskriver seg som skoleflink, og er opptatt av apologetikk (trosforsvar). Interessen for apologetikk henger trolig sammen med hennes hobby – lesing. I tillegg studerer hun gjerne utenom skoletid. Hun har sammen med noen venninner laget det de kaller en *bibelstudiegruppe*. Der bruker de Bibelen og diskuterer den jevnlig. Bruk av Bibelen er for Anna ikke bare en aktivitet hun gjør sammen med venninnene. Den brukes flittig hjemme også. Lesing og studering i Bibelen fremtrer likevel ikke som en teoretisk størrelse, men er koplet til konkrete praksiser og livet ellers. «Jeg vet at vi i bibelstudiegruppen prøver å ikke bidra til baksnakking for eksempel. Men det er en ting vi jobber med» (Anna). For Anna gir Bibelen retningslinjer for dagligdagse praksiser. Bibelen gir også retningslinjer for hvordan større politiske saker bør forstås. Når Anna hjemme diskuterer saker som eksempelvis dødsstraff, er det sentrale spørsmålet om det er åpning for det i Bibelen. Det er kanskje ikke overraskende at Bibelen er høyt oppe i bevisstheten når Anna blir spurt om å fortelle hva hun tror på:

«Jeg tror på Bibelen. Jeg tror at det er Guds Ord. Og derfor vil jeg være tro mot den, og ta han i sin helhet. Og ikke være sånn plukk og mix. Også er det jo de grunnleggende tingene. Om at Jesus er Guds Sønn og døde for våre synder og sto opp igjen fra de døde. Jeg baserer mange av verdiene mine på Bibelen» (Anna).

Anna beskriver frustrasjonsfølelser når hennes medelever prøver å jukse. For henne har det ingenting å si om læreren ser det eller ikke. Uærlig atferd har hun ikke sans for, enten det er ovenfor læreren, medelever eller hjemme. Dette trekker hun frem som eksempler på kristne verdier. En annen kanskje overaskende verdi Anna ser i sammenheng med sin kristne tro er sømmelighet i klesveien:

«Jeg er opptatt av å kle meg litt sånn sømmelig. Men det igjen, kan jo ha noe å gjøre med at jeg har bodd i et muslimsk land der folk er veldig tildekket. Men for eksempel det med bekledning og sånn er ikke noe jeg opplever som et ytre krav. Det er mer noe jeg føler jeg selv har lyst til å gjøre, fordi da er jeg komfortabel» (Anna).

Anna går ikke på fest, og drikker heller ikke alkohol.

«Jeg drikker ikke selv. Jeg tror ikke det nødvendigvis er galt å drikke alkohol. Men jeg tror ikke det er bra å drikke seg full. For da gjør man så fort dumme ting. Så jeg har selv valgt å ikke drikke. Nå i russetiden er det kanskje synligere enn ellers. Da er de fleste med på fester i helgene. Noen kroer og sånn. Også er det meg og noen få venner som ikke drikker, og velger å gjøre andre ting» (Anna).

Selv om det er flere kristne på skolen hennes er Anna den eneste som bekjenner seg som kristen i klassen sin.

John

John kommer fra en kristen familie. Sammen går de i en frimenighet hver søndag. Hjemme snakker familien gjerne om det som har skjedd i kirken. Oftest rundt bordet. Da diskuterer de ting som har blitt tatt opp i media, dagligdagse dilemma, og innhold fra taler på gudstjenester.

Med andre ord varierer det hva det blir snakket om:

«Det kan være alt fra teologi, ting som blir sagt, om man er enig eller uenig i det som blir sagt eller ikke. Selv om rammen i norske kirker er ganske like, er det alltid noe man kan reagere på. Så kan det være at en pastor kan ha vært litt uheldig med en formulering, selv om han er superflink. Så kan vi snakke om det. Det kan være syn på homofili, det kan være syn på folk som bytter kjønn. Hvordan kom det til verden på en måte, når vi er skapt i Guds bilde. Så egentlig ganske vidt, alt fra teologi til dagligdagse dilemmaer» (John).

John beskriver familien sin som kristen, inkludert søsken. «Vi er alltid egentlig enig om det som er teologisk», sier John. Likevel er det ett unntak:

«Men så har jeg en svoger som er fra et trossamfunn, eller bedehuset da, ikke [mitt trossamfunn]. Så han ser litt annerledes, litt mer konservativt på noen ting. Men vi er i bunn og grunn enige i de viktige og store linjene» (John).

John forteller at han er glad i trening, har deltidsarbeid, og i tillegg er han også med i ungdomsarbeidet i kirken på fredager. Han beskriver seg selv som litt beskjeden.

For John er det ikke noen klar sammenheng mellom skolearbeidet og troen hans, med unntak av timene i religion og etikk. Han forteller at han ber noen korte setninger gjennom dagen og har noen ganger en «bønnestund» før han legger seg. Han opplever at han ikke er så «flink» til å lese i Bibelen, men sier han «prøver jo å lese litt hver dag». Han knytter også troen til bestemte verdier og livsvalg. Han vektlegger ærlighet:

«Det er nok vanskelig for meg å skulke en time, og si at jeg gjør noe annet, enn det jeg gjør. Det er vanskelig for meg å gjøre. Jeg får meg aldri til å si at jeg er syk hvis jeg ikke er syk for eksempel. Så, sånn opplagte løgner for å gjøre noe annet, eller få, eller tjene på det, det er på en måte noe jeg ikke har samvittighet til. Så er det jo ingen som klarer å leve et syndfritt liv, så alle har jo noen hvite løgner innimellom. Men det er nok litt vanskelig for meg og bevist lyve for å tjene på det» (John).

John har også valgt ikke å drikke alkohol, og er følgelig heller ikke så mye med på fester. Han påpeker likevel at det kan være andre ting enn troen hans som har ført til det valget. John sitt forhold til andre mennesker er kanskje det han knytter sterkest i sammenheng med troen sin:

«Jeg merker nok at jeg blir veldig glad i mennesker, først og fremst. Er det noen som ringer meg på natta og spør om jeg kan hente de, så spiller det liksom ikke noen rolle hvem det er. Men, det er på en måte viktig for meg å få de hjem da, å være hyggelig mot dem, og det gjelder egentlig begge kjønn. Så, litt sånn. Jeg blir jo glad i mennesker generelt, og venner. Jeg bryr meg om de» (John).

Han opplever at han er tydelig på hva han tror på. Av en lærer har han blitt kalt for «ungdomsbiskopen». Og han vil gjerne vise at man kan være som alle andre, samtidig som man er kristen:

«Det handler litt om at jeg har lyst til å vise at man kan være på en måte som de, men kristen. På den måten at man tar noen andre valg, som jeg tror er bra for oss, eller bra for meg, eller bra for mennesker. Men at de kan se at det handler ikke om å på en måte legge om livsstilen sin fullstendig. Men det handler om å ta et valg å tro. Så på en måte å være et forbilde på at man kan være en ganske normal norsk ungdom, men å ta imot Jesus og få en tro, så er det noen ting du vet at, det er ikke bra for meg. Så vil kanskje det gjøre noe med handlingene dine. Så i utgangspunktet så kan man være ganske normal da» (John).

Dette henger sammen med bildet hans jevnaldrende har av kristne. «Jeg tror nok at de har hatt et litt syn på at det er ganske strengt. At det på en måte er mye regler» (John). Å vise at man kan være som andre går også igjen i Johns klesstil som han beskriver som «ganske sånn normal». For John er det ikke klærne, men holdningene, valgene og ting han sier som betyr noe.

Sara

Sara er oppvokst i en stor kristen familie. De ber før hvert måltid, og før de skal sove. I ferier har de ofte reist på leirer som familie. Lenge gikk familien på det lokale bedehuset, men de senere årene har familien begynt å gå i en annen menighet, i samme tradisjon, siden det til slutt ble så få igjen på bedehuset. I den menigheten familien går nå feirer de gudstjeneste annenhver søndag. Sara bruker da å være med. Siden bytte av menighet er forholdsvis ferskt kjenner ikke Sara sterk tilhørighet til menigheten akkurat nå. Sara forteller at hun ikke er med i et fast ungdomsarbeid, men hun har vært med i regional virksomhet med samlinger og leirvirksomhet.

Sara beskriver seg selv som en som liker å ha mye å gjøre, og er opptatt av andres ve og vel. Det er kanskje ikke overaskende at hun arbeider mye med skole. Selv om skolearbeidet går i perioder, anslår hun et gjennomsnitt på én time hver dag. Sara mener at troen påvirker henne i skolearbeidet, selv om hun innrømmer at hun ikke har tenkt mye på det før.

Noe Sara finner vanskelig, når det gjelder troen hennes, er det hun beskriver som fravær av erfaringer, når Guds nærvær uteblir. Eller som hun selv sier, «at han på en måte ikke har vist seg så tydelig for deg». Sara beskriver perioder der hun er «flink» med bibellesningen. I disse periodene oppleves det lett å lese og be, og troen kjennes sterk.

«Det er mye lettere å tenke på... tenke og gjøre riktige handlinger i forhold til det man selv ønsker og det... Gud sier på en måte hvordan man skal leve da. Og når man bruker hjelpemiddelet som det er å lese i Bibelen. Som i de periodene man ikke gjør det er det vanskelig å leve som en kristen, og sånn Gud ønsker man skal leve» (Sara).

Sara knytter troen mot hennes forhold til alkohol. Å drikke seg full er ikke bra. Selv drikker hun ikke alkohol. Hun knytter dette livsvalget sammen med familiens verdier. «Ja, og så har jeg jo foreldre som aldri har drukket selv, så det har jo også en påvirkning» (Sara).

Sara er usikker på om hun viser troen hennes veldig tydelig når hun er på skolen. Hun vektlegger at det er viktig for henne at vennene vet hva hun tror på «det er jo en del av meg». Hun beskriver at hun ikke har det store personlige behovet for å dele troen med alle. Hun opplever det går greit å være kristen på skolen, men understreker at hun nok ikke er den som snakker mest om det heller. Likevel utgjør troen en stor del av hennes identitet. Trening i organisert idrett utgjør en stor del av livet hennes ellers.

Ruth

Ruth er den eneste kristne på skolen hennes som hun vet om. Riktig nok har hun to fra Jehovas Vitner i klassen sin. De snakker gjerne om likheter og forskjeller mellom dem. Men utover disse to høres det lite snakk om tro i skolens ganger og klasserom. «Hvorfor skal troen være så privat?», spør hun. Selv deler hun troen når hun får sjansen.

Ruth beskriver en oppvekst på et lite sted, i en kristen familie, med et godt forbilde i en eldre søster. Av familien har hun blitt tatt med på søndagsskolen i menigheten siden hun var liten. I den samme menigheten er Ruth nå aktiv i et lovsangsteam, og er med på ungdomsmøter annenhver lørdag. Hun har deltidsarbeid, og liker ellers å slappe av.

Ruth beskriver seg som svært skoleflink. Om skolen sier hun at hun «legger mye innsats der», og det er viktig å gjøre det så godt hun kan. «Og jeg er jo på en måte ... jeg har jo alltid vært den smarte. Og folk gidder ikke spør meg hva jeg fikk og sånn ... «ehh, du fikk bare seks, likevel»» (Ruth). For Ruth er hennes evner til å gjøre det godt på skolen en gave fra Gud, og dermed handler det om å bruke dette så godt man kan, og ikke sløse evnene bort. Hun vektlegger at hun ikke er noe følelsesmenneske, og liker å undersøke troens intellektuelle sider. Hun nevner en særlig fascinasjon for apologetikk. Hun liker å lese, og nevner å ha lest «Lurt av læreboken?». Etter hun fikk studiebibel til jul har hun hatt en vane om å lese ett kapittel hver dag. I tillegg skaffer hun seg kunnskap på andre måter. Hjemme hører hun gjerne på TheBibleProject eller andre kristne podkaster hun finner på internett. I tillegg kommer undervisning fra menighetssammenheng.

Ruth drikker heller ikke alkohol, men har vært med på noen fester. Opplevelsene der har ikke vært utelukkende positive. Hun opplever seg trygg på hvem hun er og mener dette har med troen å gjøre:

«Jeg liker å tro og tenker at den (troen) har gjort meg veldig sikker på hvem jeg er og hvilken verdi jeg har, og... at jeg kan være den jeg er uten å føle på så mye usikkerhet, fordi i forhold til mange andre i klassen, så er jeg på en måte sikker i meg selv og mine verdier. Og det er hvem jeg er da. Men andre søker bekreftelse, og føler de må gjøre ting, som de egentlig ikke vil for å passe inn. Men jeg på en måte, jeg vet at jeg er elsket av Gud, og jeg har min verdi, uansett hva de tenker. Og så synes jeg det er viktigere, på en måte hva Gud tenker om meg enn hva de gjør» (Ruth).

Emil

Emil er som nevnt den eneste informanten som ikke har kristne foreldre. Riktignok er hans far oppvokst i en kristen familie. Emils foreldre er ikke gift. Å gifte seg ser han ikke på som en

nødvendighet for å ha et godt samliv. Emil ble som liten jevnlig tatt med til kirke og søndagsskole av familien til en jevngammel kamerat. Siden har han funnet seg til rette i kristne sammenhenger. Han oppgir å både gå i Den norske kirke (ungdomsarbeid) og i en frimenighet. Konfirmasjonsundervisningen har han fra en annen menighet som han ikke går i. Emil beskriver troen sin som viktig og deler gjerne et vitnesbyrd om hva det har betydd for han. Når Emil beskriver troen sin, står personlige erfaringer sentralt. Han beskriver seg som energisk, og en som liker å ha mange baller i luften. I tillegg bruker han svært mye tid i menighetene han går i.

Emil forteller at han bruker en halv time hver dag på bibellesning. «Jeg har lest gjennom Bibelen to ganger, i løpet av de tre siste årene. Bare for å lese egentlig. Bare fordi det er en dritgod bok» (Emil). Når han forteller om hvordan han ser på Bibelen og troen skiller han seg imidlertid klart ut fra de andre informantene i utvalget av «aktive kristne»:

«To ting som jeg ikke er enige med i det hele tatt som står i Bibelen, det er at homofile ikke skal få lov til å gifte seg i kirken. Det er jeg sterkt for - at de skal få lov til å gifte seg. Ja, selvfølgelig, presten, hvis presten ikke har lyst. Ja, selvfølgelig, det er greit for meg. Men det skal ikke være noe forbud. Fordi, hvis du tenker på at Bibelen som er 2000 år gammel, så er det ganske mye som har endret seg på 2000 år. Og da kan du ikke ta det til betraktning, det som sto for 2000 år siden. Siden da var det også greit med steining av folk, og altså, konebanking. Og på en måte de ekstremene. Det er jo det teologiske. At du må tolke det på en annen måte. Og sånn som en av pastorene sa i [min menighet]: 'Ja, det er noen av de tingene som du kan ta med en klype salt, og formulere på en annen måte'. Det mener jeg også, jeg er enig. Også på en måte da det med sex før ekteskap. Det er jeg heller ikke enig i. Ja, det er en synd. Men det er ikke noe som gjør deg til en dårligere kristen. I den forstand» (Emil).

Emil kan gjerne gå på en fest og drikke alkohol, men ikke drikke seg «helseløs» som han sier. Det har han ikke noe sans for. «Jesus gjorde jo vann om til vin», sier han. Men må han prioritere kommer kirken foran fest og «kro». Videre gir han et klart «nei» på spørsmål om troen påvirker han i hvordan han jobber med skolen. På skolen bruker han ikke tid på Laget. Han opplever ikke at han har tid, og mener at han «gjør nok frivillig arbeid på en måte».

Emil er opptatt av at man ikke kan kritisere andre for hva de tror på. For han er det viktig å ikke dømme noen: «Jeg kan ikke kritisere de for å ikke tro» (Emil). «Du kan ikke kritisere folk for å tro på andre religioner enn kristendommen. Det er helt galt mener jeg» (Emil). «Det hater jeg å se. Folk som har drukket seg dritings. Jeg har flere kompiser som har gjort det. Jeg dømmer de ikke på det. Det er de sine egne valg» (Emil). Og: «Jeg dømmer ikke folk, og da er det lettere for meg å snakke med folk» (Emil).

Når det gjelder Emils forhold til løgn og sannhet gir han et bemerkelsesverdig svar. Han gir uttrykk for å mene at det ikke er problematisk å lyve, siden det er noe alle mennesker gjør.

Dette kan ses i sammenheng med hans syn på Bibelen:

«Å lyve, det mener jeg er helt greit. Jeg kan jo ikke si at jeg ikke har gjort det selv. Siden det er en del av å være mennesker. Det er derfor jeg har valgt å ta psykologi, for da kan man få forklarelse på ganske mye som du lurer på i forhold til kristendommen da. Det er en normal på en måte automatikk i det å lyve. Hvis du tenker at det er noe den andre personen ikke skal vite, eller du tenker at det er godt at de ikke får vite det, eller egentlig bare har lyst til å si det. Så er det veldig normalt å ta en hvit løgn. Men du kan ikke lyve om større ting da. Som har effekt på andre. Det gjør jeg aldri» (Emil).

David

David beskriver seg som aktiv, fotballinteressert, hjemmekjær og omsorgsfull. I tillegg beskriver han seg som en god lytter. Han er vokst opp i en kristen familie. Om lag hver søndag har familien en andakt til frokost. Hjemme holdes «en viss ro i huset», vektlegger David. Da han var yngre, ble han lest og sunget for. Påvirkningen familien har hatt i Davids liv opplever han å ha vært av avgjørende betydning for hans kristne tro:

«Ja. Jeg er jo oppvokst i et kristent hjem med kristen familie. Og blitt tatt med i kirken og på søndagsskole, og ungdomsklubber og sånn, nesten søndagsskole, liksom. Så jeg tror for å være helt ærlig, hvis ikke mamma og pappa hadde gjort det, så tror jeg, det er ikke helt sikkert å si da, da tror jeg kanskje ikke jeg hadde vært kristen, hvis ikke. Samtidig, så tror jeg det har å gjøre med at jeg ikke har så veldig mange kristne venner. Så det er kanskje noe jeg tror jeg savner litt. Litt folk som er litt like meg kan du si. Jeg føler på en måte allikevel at barndommen har hatt mye å si for troen min. Men den la mer et grunnlag som jeg på en måte har kunne bygge videre på, istedenfor ... jeg føler ikke jeg har blitt tvunget til noe. Det er på en måte et fint grunnlag jeg har kunnet arbeide videre på. Og jeg merker jo at jeg er i en startfase akkurat nå. Og det har vært fint å kunne bygge videre på alle opplevelsene jeg har hatt opp igjennom, med alt det som mamma og pappa har lest av fortellinger, sunget sanger, og ting vi har lært på søndagsskolen og så videre. Så det føler jeg har hjulpet» (David).

I menigheten David går i, er det mest eldre på søndagene, men det begynner å bli en del yngre også, sier David. Han er der ikke hver søndag, men ganske ofte. I menighetens ungdomsarbeid er David aktiv. Han forteller gjerne om troen sin, og tjenestegjør både ved å lede møte og styre lyd.

Når David beskriver troen sin, skjer det med henvisning til *den apostoliske trosbekjennelsen*. Han har langsiktige mål, og påpeker at han bare er på starten av sin trosreise. Han ber før han legger seg. Bibellesning opplever han vanskeligere, likevel opplever han ofte «a-ha»

opplevelser når han bruker Bibelen. Troen kobler han til mange aspekter av livet. Trøst i vanskelige tider, indre fred, og skole, nevner David som eksempler.

Mengden skolearbeid har David kuttet «drastisk ned» fra ungdomsskolen:

«Jeg pleier å tenke at jeg trenger ikke å gjøre mer enn akkurat det man må. Og det pleier ikke å ta mer enn kanskje en til to timer i hvert fall. Ikke hver dag nødvendigvis. Det kommer litt an på hvor mye vi har å gjøre, og hvor stor oppgave vi har å gjøre» (David).

David innrømmer at han gjør det svært godt på skolen.

Selv om det er en del kristne på skolen hans savner han andre kristne gutter som tar tros livet like seriøst som han selv. På skolen er han også styremedlem i Laget som har regelmessige samlinger på skolen han går på. Blant skolekameratene skiller David seg noe ut siden han sjeldent går på fest og er totalavholds når det gjelder alkohol.

Rakel

Rakel er oppvokst i en bygd, og familien hennes er kristen. Hun er aktiv på bedehuset, men ble konfirmert i en pinsemenighet. Foreldrene sang kristen nattsang, ba for klassekamerater sammen med henne og leste i barnebibel helt til hun kunne lese Bibelen selv. Foreldrene tok henne også med på søndagsskolen. Hun var ikke blant dem som hadde flest «klistremerker», sier hun. Det var fordi familien heller reiste på tur når det var søndagsskole. Å reise på tur er en interesse Rakel fortsatt besitter. «Jeg er veldig glad i naturen, å gå turer og ski.» Rakel har også andre interesser som å lese, å synge, og å bruke tid på skole.

Rakel er leder for Laget på skolen sin. Det ble hun etter å ha blitt spurt av en lærer om hun ikke kunne tenke seg til det. På skolen hennes er det relativt få kristne. Hun gjør det svært godt på skolen, deler troen frimodig, og opplever seg som en som «drar» de andre kristne. I skolesammenheng er hun opptatt av hvordan skolen har presentert kristendommen skjevt gjennom årene, men er ikke redd for å selv kritisere de feil som har blitt begått av kristne.

Rakel er glad i å lese. Allerede før hun begynte på videregående hadde hun lest gjennom hele Bibelen. Hun beskriver perioder der hun ikke har hatt motivasjon til å lese. I periodene uten bibellesning har hun opplevd seg litt mer sur og trist. Etter nyttår har hun hatt en god periode, etter hun ble tipset om at det gikk an å fargekode bibelvers etter tema. Bibellesningen

beskriver hun som å bruke tid med Gud. En annen måte Rakel henvender seg til Gud er ved «å synge lovsang» alene eller sammen med familien.

Rakel opplever at troen hennes har innvirkning på de fleste områdene av livet hennes som for eksempel i skolearbeid, alkohol, eller hvordan hun ser på andre mennesker:

«Jeg har kjemi. Det er jo helt sykt. Det er så komplisert. Og svært. Og alt sånn. Og midt i det, liksom, så får jeg litt sånn, jeg kjenner litt sånn på ære for Gud. Sånn «WHAT! Hva er det du har skapt» liksom. Og det har fått meg til å bli mer interessert i å se hvordan alt henger sammen, og at det er et system, og ja. Jeg blir så fasinert av sånne ting. Så jeg vil si absolutt. Det, men også biologi, det å skjønne at det er Gud som står bak, det er han som har skapt det. Wow, liksom. Det er et svært system, så innviklet. Han er bare genial. Det har oppmuntret meg virkelig. Til å lære mer om det. Jeg er nokså nysgjerrig, kan jeg jo si» (Rakel).

At skolearbeidet settes i sammenheng med troen hennes, er ikke vanskelig å se. Troen kobler hun også direkte til alkoholvanene sine. Hun er avholds nå, men åpen for å revurdere det i fremtiden. Grunnen er at hun ønsker å være trygg i russetiden. Når Rakel blir spurt om hun tror troen påvirker hvordan hun ser på andre mennesker svarer hun:

«Ja. Ja. Absolutt. Jo, fordi man leser jo om det i Første Mosebok for eksempel. At vi er spesielle. Vi er skapt i hans bilde. Vi har liksom fått noen egenskaper av Han som andre arter ikke har. Og vi har fri vilje til å tenke selv. Vi er helt utrolige skapninger, utrolig verdifulle. Og det at Gud sender sin Sønn fordi han er så glad i oss, det viser jo at ... vi greier jo ikke helt å forstå den kjærligheten. Men vi prøver jo. Og også det med, hvis man tenker abortdebatten og alt det der. Så ser jeg jo at mitt syn på det fostret eller den celleklumpen som noen sier også ... Mitt syn på det er at det er mye mer verdifullt for min del enn for andres del, ofte. De kaller jo det en celleklump bare. Og for meg bare sånn «det er fortsatt et menneske», vi er jo «celleklumper» vi også, kan vi si. Spesielt der er verdien for mennesket veldig forskjellig. Men også i samfunnet også. For voksne mennesker. Folk som er født. Jeg føler det at verdien, mitt verdisyn på mennesker, er liksom mer eller større enn for andre ofte. Folk kan jo se ned på den og den og den, men jeg føler det at Gud gir meg forståelse for at den der personen er akkurat like verdifull som meg, og den har så stor betydning for Han. Og Han har så stor glede i akkurat den personen, selv om folk ikke gjør det generelt. Så mitt verdisyn blir definitivt påvirket av troen min. Absolutt. Ja, av og til har jeg liksom kjent på det. Den Hellige Ånd, gir meg så utrolig glede, han viser meg hvor stor glede han har i de rundt seg» (Rakel).

Isak

Isak er oppvokst i et kristent hjem. Han er usikker på hvor stor påvirkning familien har hatt, men trekker særlig frem en bestemor som har vært viktig for hans trosvandring:

«Jeg vil jo tro det har påvirket meg til en viss grad, men ikke så veldig mye. Men mormoren min har påvirket meg ganske mye. Fordi vi ba mye sammen og litt sånn. Og det har jo vært veldig sånn oppbyggende da. Og så har ikke det vært så veldig med den nære familien min da. Men så jeg vil ikke tro at det har vært en sånn ... I alle fall

mamma. Vi har jo alltid snakket om dette, om en god del ting rundt Gud da. Så det har jo til en viss grad preget meg, det har vært en naturlig ting å snakke om i hjemmet på en måte, og litt sånn. På ett vis også så tror jeg ikke det har påvirket meg sånn til en sånn ekstrem grad egentlig. Men det har alltid vært på en måte åpent at det er det liksom, og vi kan snakke fint om det» (Isak).

Isak ble konfirmert i Den norske kirke, men opplevde undervisningen lite spennende. Da begynte han å følge konfirmasjonsundervisningen i en pinsemenighet etter forslag fra sin mor. Foreldrene går av og til på møte i pinsemenigheten, men også i en annen forsamling. En av søsknene til Isak beskriver han som mer tvilende, da har mor sagt: «Ja, du må huske på han i bønn». Likevel beskriver Isak seg som mer konservativ enn familien sin: «Jeg tror det er mest meg som er mer uenig med resten av familien», sier han.

Isak vektlegger Guds nærvær i hverdagen. Erfaringer og følelser utgjør en stor del av momentene når han beskriver troen sin. «Jeg tror jeg selv sånn tror jeg opplever Gud ganske nært da. Det skal ikke så mye til på en måte før jeg på en måte føler Gud da» (Isak). Opplevelsen av at Gud er nærmere kommer blant annet når han leser Bibelen. Det gjør han stort sett hver dag. På fritiden bruker Isak «tid med Gud», han liker også trening. I tillegg bruker han mye tid til å øve på et musikkinstrument han spiller i lovsangsteamet i menigheten han går i.

Isak knytter troen delvis til hvordan han jobber med skolen. På den ene siden knytter han en bevisst oppfatning om at hans prestasjoner på skolen ikke skal få definere hvem han er. På den andre siden påpeker han at troen ikke har en sammenheng med skolearbeidet, og at da hadde han «jobbet ganske mye mer» om så var tilfellet. På skolen snakkes det ikke mye om tro, poengterer Isak. Det til tross for at Isak er den av informantene som har klart flest kristne i sin klasse. Om lag halvparten av elevene i hans klasse regner han for å være kristne. Det hender at hans interesser for å utforske apologetikk og vanskelige bibelsteder kommer til nytte i samtaler:

«Jeg tror folk tenker at jeg kan litt om Bibelen og sånn da. Så da på en måte, det er jo mange som kan det. Så da er det jo litt naturlig at man snakker om det hvis det kommer opp da» (Isak).

Han er også med i skolens kristne lagsstyre.

Isak er imidlertid klar på i hvilken grad troen påvirker hvordan han ser på andre mennesker. Jesus blir løftet frem som et forbilde i hvordan han ønsker å se på andre mennesker:

«Spedalske, prostituerte, og alle de. De gikk han til. De ingen ville gå med. De var på en måte han med. Det er på en måte det jeg vil bygge i mitt eget liv. Det jeg har lyst til å vise da. Men så er jo ikke det sånn at jeg klarer det alltid. Men det er på en måte noe man har lyst til da» (Isak).

Isak beskriver med andre ord en nær sammenheng mellom sin tro og hans menneskesyn. I tillegg setter han sin tro i sammenheng med hvordan han ser på alkohol. Til tross for at alle vennene hans drikker alkohol, har Isak valgt å la være.

Hjemmets betydning

Syv av åtte informanter kommer fra et kristent hjem. *Kristne praksiser* som nevnes av informantene er lesing fra barnebibel, andakt knyttet til et måltid, bønn/sang før maten, og bønn/sang før leggetid. I tillegg nevnes høytider og måltider som praksiser som knytter familiene tettere sammen. Dersom familiene har musikalske evner, kan også sang være et uttrykk for det Meredith B. McGuire (2008) kaller «levd religion», en praktisering av tro i hjemmet.

Knyttet til spørsmålet om hvorvidt oppveksten hadde preget troen fant flere av informantene det nødvendig å presisere at de ikke hadde blitt presset til det, men at det var et personlig valg. Anna sier det slik: «Ja, jeg har jo alltid vært kristen. Jeg har jo alltid vært opptatt av at det skal være min tro. At jeg ikke bare tror fordi mamma og pappa vil det» (Anna). Selv om foreldre og familie kan ha innvirkning og informantens tro, poengteres det slik Sara sier: «Og det er til syvende og sist mitt valg» (Anna). John reflekterer også over dette:

«Så jeg har jo på en måte vokst opp med det, og lært at man skal være kristen. Samtidig så var det ganske tidlig at jeg valgte å ta mitt eget standpunkt at jeg ønsker å tro på det. Så det har absolutt en påvirkning på at jeg har kommet så greit inn idet. Men i dag, så har jeg en ganske personlig tro da» (John).

Isak er mer undrende over hvilken grad foreldrene har hatt en påvirkning

«På ett vis også så tror jeg ikke det har påvirket meg sånn til en sånn ekstrem grad egentlig. Men det har alltid vært på en måte åpent at det er det liksom, og vi kan snakke fint om det» (Isak).

Likevel trekker han frem en bestemor som svært viktig i hans egen tros vandring. Isak føler familien har liten påvirkning. Hans fortelling kan synes å stå i kontrast til David, som nærmest ser familien sin som avgjørende for at han tror i dag. Til tross for vektleggingen av foreldrenes betydning påpeker David likevel også at han selvstendig har undersøkt tro uavhengig av foreldre. Det har han gjort selv om han setter den religiøse sosialiseringen i

hjemmet nærmest som en forutsetning for sin tro. Informantene beskriver svært nære bånd til familien. Samtlige oppgir at det snakkes om tro hjemme, og sjeldent er de uenige med sine foreldre. Det gjelder også Emil, som ikke kommer fra en kristen familie. De kristne familieverdier kommer eksempelvis til syne når Rakel synger lovsang sammen med moren sin, når Anna spør sin far om teologiske anliggende og når flere av informantene går sammen med familien sin til gudstjenestefeiring. Det er også påfallende at ingen av informantene har foreldre som ikke bor sammen. Tradisjonelle familieverdier knyttes ofte til de religiøse tradisjonene. Slik sett utgjør ikke utvalgets svar noe avvik fra en slik antakelse (Furseth & Repstad, 2003, s. 236).

Det kan også se ut som at svarene gjenspeiler en individualisert kristendomsforståelse. De unge vektlegger at det er «mitt valg» heller enn en kollektiv familiebeslutning. I så måte er også det religiøse aspektet individualisert. Dette samsvarer godt med Botvar og Trysnes sin generelle beskrivelse av ungdomskulturen (Botvar & Trysnes, 2017, s.136-137). Selv om troen til informantene på et generelt plan beskrives som individuell, er det ikke nødvendigvis slik at den er subjektiv. Med det menes her hvorvidt man ønsker å tro er et anliggende overlatt til individet, mens innholdet i troen ikke nødvendigvis er til forhandling. Når Anna presenterer troen sin, presenterer hun den i opposisjon mot selvkonstruerte trosforestillinger ved å referere til Bibelen, og en gitt helhetsforståelse av denne. Slik blir troen sett på som noe «rent» som må tas imot som en «full pakke». Det står i motsetning til det som kalles blandingsreligion eller synkretisme (Furseth & Repstad, 2003, s. 32-33). I Norge har det generelle trosmønsteret hatt en bevegelse mot mindre rigid dogmatikk, og at erfaringen har fått en mer sentral rolle (Botvar & Trysnes, 2017; Henriksen & Repstad, 2005; Høeg, 2011, 2011; Repstad & Trysnes, 2013). Dogmatisk utgjør fremdeles Bibelen rettesnoren for liv og lære hos de fleste aktive unge kristne i utvalget. Isak trekker i følgende utsagn en symbolsk grense (jf. Lamont), slik også Anna gjør, som umuliggjør en kristen tro som kun delvis bruker Bibelen som rettesnor:

«Så tror jo jeg at da er det som står der er sant da. Og så er det selvfølgelig ting man må sjekke med kontekst og sånn for å forstå det da. Hvis man tror på Bibelen, så tror man på hele greia da» (Isak).

Dogmatikken synes for de aktive kristne å være et felleseie som det etterstrebes å få kunnskap om i et livslangt teleologisk prosjekt. Når dogmatikken er felles, muliggjør det sosiale fellesskap på tvers av andre grenser. De aktive kristne samles med andre ord *om noe*, en virkelighet beskrevet i Bibelen. I spørsmålet om hvem som er kristen, forhandles grensene

blant annet ut fra inkluderingskriteriet «*tro på hele Bibelen*» av Anna og Isak (Lamont & Molnár, 2002, s. 168).

Til dels kan også vektleggingen av «mitt valg» inngå som en strategisk apologetisk tilnærming for å møte innvendinger og fordommer: «Da jeg startet her i fjor, så kjente jeg virkelig på noen av de fordommene som var mot kristne» (Rakel). «Folk vet jeg er kristen, men jeg føler at mange har litt fordommer, eller tror, eller legger til meninger og sånn, om meg, som egentlige ikke er sanne» (Ruth).

Felles for informantene er at de vektlegger at troen er noe de selv har valgt. Noe som ikke har blitt tvunget på dem, men de selv går god for. Kanskje kan vektleggingen sees i sammenheng med utenforstående skepsis i en kultur som kjennetegnes av individualisme og friheten til å selv ta egne valg (Pål Ketil Botvar & Trysnes, 2017, s. 136). Videre skal jeg nå rette oppmerksomheten mot ulike kulturer på samfunnsnivå i et sekulariseringsperspektiv.

4.2 Aktive kristne i møte med en sekulær skole?

Skolen blir ofte omtalt som en sekulær sfære. Når det er sagt fastholder Opplæringslova (1998) i formålsparagrafen (§1-1) at:

«Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.»

Hvorvidt skolen er en sekulær sfære, er med andre ord ikke gitt. Dette tolkningsrommet gir grobunn for ulike praktiseringer og fortolkninger av forholdet mellom skole og sekularitet. NOUen *Det Livssynsåpne Samfunn* (2013:1) trekker frem at et livssynsdiktatur som styrer (religions-)politikken ikke er ønskelig. Livssynsdiktatur kan være både sekulært og religiøst. Det som er ønskelig, ifølge utvalget, er et *livssynsåpent* samfunn, der religion spiller en naturlig del av hverdagslivet:

«Utvalget vil understreke at den offentlige skolen favner alle uansett religiøs og livssynsmessig tilhørighet. Skolen skal ivareta hensynet til religions- og livssynsfrihet og har som et av sine idealer, formulert i formålsparagrafen, at den skal arbeide for åndsfrihet. Skolen er ikke et sted for forkynnelse, men den skal heller ikke være et religionsfritt rom. Religions- og livssynsfrihet gjelder også for skolebarn, som må ha rett til å synliggjøre og utøve sin religiøse eller livssynsmessige tilhørighet også innenfor skolens ramme. Skolebarn må bli møtt med respekt for sin religion og sitt livssyn, og det bør utvises fleksibilitet i forhold til behov for religionsutøvelse, herunder muligheten for bruk av livssynsbaserte plagg og symboler og muligheten for elevinitierte samlinger for eksempel i friminutter, så framtidig dette ikke går på bekostning av undervisning, ro og orden. Dette følger av utvalgets prinsipper om at tros- og

livssynsfriheten beskyttes for alle og at alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom» (s. 181).

Spørsmålet om hva som er forkynnelse utgjør en utfordring å svare på. Tolkningen av ordet har oftest vært knyttet opp mot religiøse individer. I 2014 skriver dosent Per-Bjørnar Grande i Vårt Land et innlegg der han omtaler skolens undervisning om humanismen som «[...] noe som er blitt fremstilt som en oppramsing av alt som har vært positivt. Så positivt, at det kan karakteriseres som ren forkynnelse» (gjengitt i Repstad & Tallaksen, 2014, s. 153-154). Det er derfor av interesse å se hvordan aktive kristne forhandler religion i skolene. På hvilke måter legger skolene til rette for religionsfrihet, og åpnes det for å uttrykke og utøve kristen tro på skolen? I det følgende vil jeg gå nærmere inn på informantens egne opplevelser av å være aktiv kristen i møte med skolens kultur, for å få svar på hvordan de opplever skolekonteksten.

«Han spurte om jeg ville være med ...»

I møte med det religiøse kan skolen innta ulike strategier. Jeg vil nå vise informantenes beskrivelser av disse strategiene. Rakel forteller at da hun begynte på skolen, ble hun spurt av en lærer om hun ville lede det kristne skoleungdomslaget på skolen. Det takket hun ja til. Historien til hennes er eneste av sitt slag i mitt datamateriale. Det er ikke utenkelig at lignende historier forekommer relativt sjeldent.:

«Han spurte om jeg ville være med, men også noen venner av meg, om de hadde lyst. Så noen sa ja til det. Og jeg sa jo ja til det. Og han sa det at han var veldig villig til å hjelpe. Så han ordner jo økonomien og sånn, og innkjøp av boller og brus og har liksom fikset det da. Og så er det en annen [lærer] også som hjelper til med å henge opp plakater» (Rakel).

Laget hun leder får hjelp av to lærere til innkjøp og plakatoophenging. At en lærer (som selv er kristen) er initiativtaker bak sammensettingen av et kristent skolelag, og i tillegg involverer seg i arbeidet, vil det trolig være innvendinger mot. Dels fordi grensene for lærere er strengere enn for elever (Trysnes & Smeland, 2019, s. 191), og dels fordi forståelsen av hva «forkynnelse» innebærer er ulik (Repstad & Tallaksen, 2014, s. 153-154).

Omfanget av virksomheten på Rakels skole begrenser seg til annenhver uke. Og gjennom samtalen fremgår det også at «lokkeboller» er blitt et kjent begrep, i kjølvannet av det såkalte «bolleforbudet», hvor skoler i Agder la ned restriksjoner på servering av mat på livssynsorienterte samlinger i skoletiden:

Intervjuer: «Hvor ofte har dere møte?»

- Rakel: «Vi har møte annenhver uke, på onsdager, i matfri. Det varer jo i førti minutt. Så folk har jo tid til å gå en tur i kantina, for så å gå på lagsmøte. Men vi bruker jo å ha litt forfriskninger selv også. Litt brus og boller eller kake og sånn.»
- Intervjuer: «Boller ja?»
- Rakel: «Lokkeboller, he he he. Men ja. Så pleier vi også å ha «Grill en kristen» helst en gang i halvåret, sånn slutten av halvåret. Noen har jo hatt et ønske om å ha det mer. Jeg synes det er greit å ha en gang i halvåret. Også har vi jo også hatt det i klassen. Det var jo sånn samarbeid mellom religionslæreren og Laget da.»

«Grill en kristen» er et konsept brukt av Laget. Her gis publikum mulighet til å «grille» et panel kristne med ulike spørsmål om deres kristne tro. Personer som ikke definerer seg som kristne inviteres spesielt (Laget NKSS, 2020). Det har også blitt skrevet en bok med samme tittel (Hellenes, 2017). Konseptet må sies å ha en helt klar apologetisk karakter i og med at kristne forsvarer sin tro i full offentlighet. Slik kan spørsmål bli tatt opp, og fordommer forsøksvis imøtekommes. Særlig fordommer knyttet til tro og vitenskap. Rakel forteller at konseptet har gitt rom for å stille spørsmål. Selv tror hun noen av fordommene mot kristne innebærer at de er litt dumme:

«Jeg hadde jo realfagene. Jeg startet med det i fjor. Jeg var jo veldig glad i dem. Interessert og sånn selv om noe kunne være litt utfordrende hvis man tenker på kristendommen og de tror ikke på evolusjon og alt det der. Men jeg var jo veldig interessert i fagene likevel, selv om jeg ikke vet helt hva jeg skal tro. Så er jeg veldig interessert i fagene. Og da var det en som hadde sagt: «Jeg skjønner ikke hvorfor hun har realfagene, er ikke hun kristen?». Jeg har jo sett at det har blitt mye bedre. Det er jo mange som har forstått at det er jo ikke sånn. Spesielt i religion i år. Religionslæreren er veldig flink, synes jeg. Hun får frem ordentlig mange perspektiver. Vi har også hatt «Grill en kristen», og i religionstimen. Der noen fra Laget kom. Og folk har jo blitt litt sånn overrasket. Vi har jo også hatt «Grill en kristen» på Laget. Så jeg har jo sett at noen skjønner litt sånn: «oi, er det sånn liksom». Spesielt det med vitenskap da. Der er det ordentlig mange som tenker at kirken forfulgte vitenskapsmennene og at de var imot vitenskap og alt det der, den står jo sterkt egentlig fortsatt i klassen, men jeg har sett noe forbedring» (Rakel).

Rakel er engasjert i arbeidet med å imøtekomme fordommer, men hun har også eksempler fra skolehverdagen hun opplever utfordrende:

«Jo det er jo nok en gang de der fordommene. Ja, det er jo ikke alle som støtter Laget. Jeg husker i fjor. Jeg spurte da en fyr da, om han hadde lyst til å komme på Laget. Og så spurte han: 'Hva er det der da?'. 'Jo', sa jeg. 'Der er det boller, andakt og brus'. Jeg tror han har vært på et sånn lagsmøte før. Det året før jeg kom. Fordi når han skjønte 'åja, det er det', så bare begynte han å le, og så gikk han ut av klasserommet. Og han kom ikke på lagsmøte heller akkurat. Så jeg så jo det at han bare latterliggjorde det egentlig. Hele greia. Det er jo flere som gjør det. Selvfølgelig. Så det er litt utfordrende. Det er det. Men vi får det til fortsatt» (Rakel).

At Rakels skole også har hatt «Grill en kristen» innenfor skolens undervisning, i religionstimen, viser en skolekultur med en mer liberal grensesetting enn de andre informantens skoler. Også andre lærere ved skolen har vært støttende: «Mange av lærerne har vist støtte liksom, selv om de ikke er kristne selv nødvendigvis» (Rakel). Rakel opplever at lærerne er flinke til å være objektive i sin undervisning. Hun opplever seg som et mindretall. «En av ti går på lagsmøte. Det er jo et mindretall det.» Kanskje kjenner hennes trosfeller på skolen det mer enn henne: «Jeg kan jo være ærlig å si at jeg er en av de litt mer frimodige av de som går på skolen her.» Som leder for skolelaget ser hun det som sitt oppdrag å gjøre de andre kristne på skolen mer frimodige:

«De er jo mer stille om det. De kommer på lagsmøte og sånn. Men. De snakker ikke så mye om det. De har snakket. Jeg har hørt litt. De har hatt noen samtaler. Men det er jo liksom meg da - som driver det. Og får med de andre. Jeg vet ikke hvordan det hadde vært hvis jeg ikke hadde vært her, om det hadde vært noe, eller om de hadde turt. Ja, jeg er den som drar med de andre. Men det er jo ikke sånn at ... de andre gjør jo ikke sånn super-mye. Jeg må jo utfordre de litt. Og utfordre de til å utfordre seg selv, og sånn. Det er to i andreklasse som ... de er kristne. De liker virkelig godt å gå på lagsmøte. Jeg fikk de med i styret. Og de synes det sånn, vanskelig å stå fram og sånn veldig, selv om jeg tror folk vet veldig godt at de er kristne de også. Men da har jeg jo forsøkt å utfordre dem 'ja, du skal ikke ha en åpning på lagsmøte, da?' Så jeg prøver å pushe folk litt, men ikke sånn at det er ubehagelige. Begynne i det små, en liten åpning liksom. Men så får vi mye støtte. Fra Laget. Det kommer jo ofte noen hit. Ansatte i Laget. Jeg håper de skal klare å fortsette med Laget til neste år» (Rakel).

At en eller flere ansatte fra skolens side er involvert i Lagets arbeid er ikke Rakel alene om.

På skolen til Anna, Isak og David beskrives rektor som en slags portvokter:

«Vi har ei. Hun er leder for lagsstyret. Hun er i tett dialog med rektor. Det er også noe han ... selv om vi har elevengasjement, så må vi være i tett dialog med han hele tiden. Og forklare han at «nå gjør vi det», «kan vi få lov til det», ja. Alt må på en måte igjennom han da kan man si. På en måte kan det virke som han synes det er bra, og på en annen måte føler han at han må ikke føle at det er for bra for å ikke virke partisk kanskje. Så da setter han ned foten litt på noen ting, og så tillater han noen ting» (David).

En av disse tingene rektoren ikke aksepterer knytter seg til annonsering. Rektorens tilnærming ovenfor de aktive kristne skiller seg ut fra en tidligere rektor ved skolen:

«Vi hadde en annen rektor før som var ... Jeg tror han var litt mer, kan du si, litt mer sånn ... han hadde litt mer aksept for det [Laget] på den tiden da. Nå har vi fått en ny rektor. Så det kan jo hende at han, eller det virker som han har litt andre syn på det da. Eller føler seg litt presset til å ha litt sånn blandet syn på det, at han ikke skal favorisere noen på en måte» (David).

David er ikke alene om å nevne forholdet til rektor ved skolen. Også Anna tar opp dette forholdet:

«Jeg opplever at den rektoren vi har nå er nokså kritisk til religion. At han ønsker å ha en sekulær profil på skolen, og at han ønsker å ikke gi så mye rom for tro på skolen. At man ikke uttrykker hva man tror på, eller at det ikke skal komme så veldig frem i undervisningen» (Anna).

Anna er ikke med i lagsstyret, og hennes opplevelser bringer på sett og vis med seg et annet perspektiv om forholdet mellom det kristne arbeidet på skolen og rektoren:

«Det har vært litt sånn av og på hvor aktivt det har vært. Jeg er ikke selv med i styret eller i ledelsen der. Og ofte har det dessverre krasjet med andre ting, at vi har hatt undervisning i midttimen, eller, det er ofte noe som skjer tilfeldigvis den dagen det er Laget. Også har det vært litt vanskelig å få informasjon om når det er Laget. I første klasse var det plakater på veggene om at det var lagsmøte, men det er det ikke nå lenger. Jeg har en teori om at kanskje det har noe med ny rektor å gjøre. Men, jeg vet ikke. Eller eventuelt bare en ny taktikk fra styret i Laget. Men det er Laget vi har, av det jeg vet om, av kristne ting» (Anna).

Hvorvidt lærerne eller skolens ledelse legger undervisning og lignende intensjonelt i matpausen de dagene det er Laget-samling har ikke mitt materiale nok empiri for å besvare. Det som imidlertid kan sies er at skolens ledelse, og særlig rektorer ved skolene, av ulike kilder blant de aktive kristne, blir beskrevet som *kritiske* til religion.

Ulike skoler velger ulike strategier eller politikk i møte med det religiøse. Dette kan skje bevisst eller ubevisst. Og blant de aktive kristne kan opplevelsene være tilnærmet diametralt forskjellige som vist i eksempelet ovenfor. Skolens politikk legger i Goffmans terminologi «rammer» for elevene (Goffman, 1974). I Lamonts terminologi vil disse rammene utgjøre «grenser» som er i kontinuerlig forhandling (Lamont, 1992, s. 9). Hvor brede rammene er avhenger ikke utelukkende av skolens ledelse, men også elevene som er aktører i forhandlingene. I hvilken grad rammene kan betegnes som sekulære, avhenger altså av en vekselvirkning mellom de ulike aktørene i forhandlingene. Jeg har nå vist hvilken rolle skolens ledelse kan spille. Jeg vil nå se videre på om tro er noe det blir snakket om på skolene og eventuelt hvordan det snakkes om dette.

«... folk snakker jo ikke om tro i det hele tatt.»

Opplevelsene blant informantene er naturligvis forskjellige. En av dem som opplever skolen aller mest sekulær er Ruth. Hun er den eneste kristne på skolen som hun vet om, og det er

kanskje derfor heller ikke rart at hun opplever at religion blir noe svært privat. Hennes to medelever fra Jehovas Vitner har hun samtaler med om tro:

«[...] hun ene i Jehovas Vitner er en av de jeg prater mest om det med. Ikke at vi prater om det mye i det hele tatt. Men det er ofte at det er fordi at vi vet hverandre har den troen. Så er det er ofte vi lur på litt. Vi tror jo delvis på det samme, men ikke det samme likevel. Så det er mye spørsmål om hvordan fungerer det hos dere, hva mener dere om det, hva er deres standpunkt om det og sånn. Og så er det en venninne, som jeg føler som litt søkende, og som lur på hvordan ting er, og som på en måte er litt nysgjerrig, på hvordan ting faktisk funker. Og så var det ei som kom bort og spurte. Da hadde vi pratet om et eller annet. 'Ja, hvordan er det treenigheten fungerer egentlig'. Og jeg bare: 'Nei, det er jo tre som er én da'. Det er liksom sånne ting da. Så jeg prater jo litt om det med venninner. Men absolutt ikke mye, og jeg skulle gjerne gjort det mer» (Ruth).

Ruth beskriver her et ønske om å snakke om hva hun tror på:

Intervjuer: «Så du kjenner ikke på noen forventinger, altså?»
Ruth: «Nei, ikke egentlig. Ikke annet enn fra meg selv. Det er jo mest fordi at det er noe jeg har lyst til å gjøre. Det har vært noe bra i mitt liv, og jeg ønsker jo det for andre.»

Ønske om å dele troen med andre handler ikke bare om en indre lyst til å gi videre noe som ansees for å være verdifullt. Det sammenfaller også med presentasjonen av hvem man er:

Intervjuer: «Er det viktig for deg at de rundt deg vet hva du tror på?»
Ruth: «Ja! Det synes jeg. Egentlig. Det er jo en stor del av min identitet. Og håper kanskje at jeg kan få påvirke de også. Ikke at jeg har gjort det så mye nødvendigvis, eller 'klart det' i så stor grad heller. Jeg synes det er viktig at de vet det. I forhold til at da kan det kanskje være enklere å spør om ting, eller sånn ting. Men det er mange eller flere, som jeg opplever at ikke tørr og spør om ting, for de er redd for at de spør om feil ting. Da er jeg opptatt av å si ifra, så de ikke går rundt og tenker noe feil. Og så er de liksom veldig redde for å krenke da.»

Intervjuer: «Å, ja?»
Ruth: «Ehh ... Også. Ja. 'For jeg har hørt, at det liksom er sånn, men jeg hadde ikke lyst til å spør i tilfelle du ble såra'. Men da er det jo mye bedre at du spør, så jeg kan svare. Det er ikke sikkert jeg kan svare på det, men det er bedre at du spør. Og så har jeg vært veldig opptatt av å si det. At jeg ikke blir så fort krenket. Jeg er åpen for å snakke om det, og har lyst til å snakke om det. Så det er bare å spørre.»

Intervjuer: «De har liksom et forhold dette som noe privat, sier du?»
Ruth: «JA! Jeg tror mange tenker at tro er en privatsak, og at tro er noe man skal ha for seg selv, og folk snakker jo ikke om tro i det hele tatt. Og de færreste har jo, når vi prater om tro og sånn i religionstimen, så er det jo veldig få som har reflektert over hva de tror på i det hele tatt. Og det er på en måte ... da er det jo ikke rart de ikke spør, når de aldri prater over det, eller tenker over det selv, da. Men de få mulighetene jeg får til å på en måte prate om det eller ha diskusjoner om ulike ting. Så begynner folk plutselig folk å prate kjempemye. Så kan vi prate felles om det, at sånn mener jeg at det er, og sånn mener du at det er. Og sånn.»

Beskrivelsene Ruth gir tegner et bilde av den mest sekulariserte skolekulturen i utvalget. Det er ikke overraskende siden Ruth ikke vet om andre kristne på hennes skole. Ruth inntar en apologetisk tilnærming. Hun ønsker å svare på spørsmål og forsvare troen sin. Det er bare én utfordring for Ruth. Det er veldig få som stiller spørsmål. Beskrivelsen av at tro som privatsak er treffende. Siden man helst ikke skal blande seg inn i andres privatliv bør man derfor unngå samtaler som omhandler tro. Derfor er det også lite snakk om tro. Det er kanskje ikke overraskende at det da oppleves spennende når det først blir snakket om. Skolekulturen Ruth opplever kan bli beskrevet som sekulær.

Generelt kan det sies at elevene på Ruths skole i grenseforhandlingene vedlikeholder sekulære rammer ved å fastholde ideen om tro som noe som tilhører privatsfæren (Casanova, 1994). Men også Ruth har opplevd at skolens ledelse har lagt føringer for det hun opplever som snevre grenser for religiøsitet:

«Det er jo på en måte det skolen er, i alle fall rektor, opptatt av å være politisk korrekt da. Ja, vi må flagge selv om fylket har sagt at vi ikke skal flagge, så flagger man når det er Pride, og sånn da» (Ruth).

I tillegg har rektor gått ut med offentlige uttalelser som har virket krenkende ovenfor Ruth. Hendelsen må utelates av anonymitetshensyn. Goffmans (1992) differensiering mellom frontstage og backstage kan også anvendes for en rektor i en skolekontekst: «Så skal det jo være veldig profesjonelt da. Spesielt rektoren. Være så korrekt. Når avisen er der. ‘Ja, her har vi det så fint, her støtter vi alle’, og sånn da» (Ruth).

Avstanden mellom Ruths tro og skolens holdning til tro synes å være relativt stor. Denne avstanden beskriver Ruth som både utfordrende og frustrerende. Da hun ble tildelt russenavn av sine medelever ble det et kristent ord – stavet feil. At det finnes mange fordommer og lite kunnskap om kristen tro har gjort det belastende. Ruth beskriver en religiøs opplevelse som fant sted noen uker før hun ble intervjuet. Opplevelsen beskriver hun som trosstyrkene og har motivert henne til å holde fast ved sin kristne tro – også på skolen:

Intervjuer: «Du sier det at du er liksom rasjonell, liker å tenke og sånn. Men bønn og religiøse opplevelser, hvilke forhold har du til det, da?»
Ruth: «Jeg har på en måte... det jeg har savnet litt da. Å kjenne ting, sånn. Jeg har bedt om det veldig lenge, og vært ganske frustrert for at jeg ikke har på en måte kjent noe, og så var jeg på [en kristen festival] nå i januar. Og det var liksom. Det møte på lørdag, det var helt ... Han Mike Pilavachi, har du ...?»
Intervjuer: «Ja ...?»

- Ruth: «Han er jo helt amazing! Ja, etter en veldig kort tale, så bare ... ‘Ja, nå inviterer vi Den Hellige Ånd’ på en måte. Og så sto jeg der ... og jeg begynte jeg liksom på en måte ... for det første så satt jeg der og hjertet mitt liksom ... jeg sjekket etterpå, jeg hadde 170 i puls, jeg følte at hjertet skulle slå igjennom.»
- Intervjuer: «Haha! Du sjekka?»
- Ruth: «Ja! Jeg har jo pulsklokke, så etter møte, så jeg bare herrelig ... Og så begynte jeg liksom å riste i hendene. Og så ventet jeg på en måte på noe mer, men det skjedde ikke på en måte. Da var det liksom på en måte det jeg fikk. Og så er det kanskje noen andre enn meg som skal kjenne mer enn meg. Men da fikk jeg det på en måte... Og så sto jeg fortsatt der videre i lovsang. Og så kom det en jente bort til meg, og sa ‘jeg bare følte at Gud sa jeg skulle bort til deg å gi deg en klem’ liksom. Ja ‘Gud elsker deg hver dag’, og ‘Gud er med deg i hverdagen’ og sånn. Og det var veldig deilig. Fordi selv om jeg på en måte har vært sikker i Gud og sånn, så er det jo ... når jeg er alene som kristen i klassen og sånn, så er det jo deilig å få den bekreftelsen på at Gud er med da. Så det var en opplevelse jeg kommer til å ta med meg, hehe, lenge. Så det var heftig! Hehe ...»

Dette forteller Ruth med glødende engasjement. Fortellingen hennes kan tolkes som et følelsesmessig uttrykk for hvor ensomt det kan være å gå mot strømmen, å være annerledes, og å oppleve fordommer mot det man selv opplever som sin urokkelige identitet. Fortellingen viser også hvordan Ruth ikke skiller mellom kirke og skole. Å leve som kristen innebærer, for Ruth, også skolehverdagen. Det til tross for at det er vanskelig å samtale rundt nettopp dette. Det mener Ruth er fordi hennes medelever har lav kunnskap om religion, er besittere av fordommer og fordi tro- og livssyn oppfattes som en privatsak. Den viktigste årsaken er nok at det er få på skolen som assosierer seg med kristen tro.

«Jeg synes det er veldig greit.»

På John og Emils skole er det relativt mange kristne, og et tilsvarende relativt stort lagsmiljø. Hverken John eller Emil går jevnlig på lagsmøter. Til det har de ulike grunner:

«[...] jeg har ikke tid til det. Jeg har for mye utenfor. Det krever planlegging. Det krever å være til stede. Og det er noe som ... mange skoledager som jeg ikke er helt til stede. Altså, i forhold til det å kunne fokusere på ... jeg føler at jeg gjør nok frivillig arbeid på en måte» (Emil).

Og: «Jeg ser muligheten til å drive misjon på utsiden av klassen. Når det er så mange andre arenaer der jeg får input da» (John). Å kunne drive misjon i friminuttet må naturligvis innebære en viss åpenhet for samtaler om kristen tro. Selv ser ikke John lagsmøter som en nødvendighet for å holde kristentroen ved like. Til det har han andre arenaer. Det muliggjør å kunne bruke tiden i friminuttene til å snakke om sin tro.

Skolekulturen til John og Emil beskrives med verdier som «respekt» og «ærlighet»:

«Alle respekterer både tro og ikke-tro. Og så snakker vi veldig sjeldent høyt og åpent om det i klassen. Men det er nok litt fordi at folk ikke ønsker å på en måte ha en diskusjon høyt med alle 30. Men i smågrupper, eller når det blir samtaler om det, er folk ganske ærlige på hva de på en måte mener og tror. Og da på en måte respekter alle det» (John).

At klassesituasjonen utgjør en ramme der ikke det snakkes om tro, trenger ikke nødvendigvis å indikere en privatisert holdning til religion. Det er interessant at medelevene blir beskrevet som «ganske ærlige på hva de tror». Dette virker til å være et mønster på denne skolen der kulturen beskrives også som «åpen» og «tolerant»: «Du kan være hvem du vil. Du kan tro, du kan ikke-tro. Du blir ikke dømt for å ikke tro, du blir ikke dømt for å tro, og hva du tror på. Det er veldig bra synes jeg» (Emil). Johns beskrivelser er i tråd med Emils:

«Jeg har jo vært borti noen ganger at folk har syntes det [kristen tro] har vært rart, på en måte. Eller på en måte, lurer på hvordan jeg kan tro på det. Men jeg har aldri opplevd, at noen, på en måte, ikke aksepterer det, eller respekterer det» (John).

«Hakuna Matata» kunne vært et slagord for de aktive kristne på denne skolen. Det er altså lite som tyder på at det er behov for å bekymre seg for problematiske forhold på skolen til John og Emil. John beskriver en skolehverdag som ikke er problemfylt:

Intervjuer: «Når du ser på tro og skole, ser du noen utfordringer der?»

John: «Med å være kristen på skolen?»

Intervjuer: «Ja?»

John: «Jeg synes ikke det er et problem egentlig. Jeg synes det er veldig greit. Jeg tror egentlig det er ... alle lærere respekterer det, alle medelever respekterer det. Så jeg synes egentlig ikke det.»

Intervjuer: «Ingen utfordringer?»

John: «Jeg synes ikke det. Jeg synes det går greit. Men det er nok mest fordi jeg er såpass trygg på min egen tro, og på meg selv, at det bryr meg ikke så mye om hva andre synes. Men at det kunne vært krevende for noen, hvis du ikke er så trygg på det, det tror jeg. Hvert fall i religion, når vi lærer om sånn som, tja... Andre religioner, lærer om kristendom på en måte som man kanskje ikke har lært om det før. Det er litt forskjellig. Og så har jeg en lærer som kaller meg for ungdomsbiskopen fordi han så meg i kirken en gang. Så det er bare fint. For meg gjør det ingenting.»

Intervjuer: «Han kalte deg for ungdomsbiskopen?»

John: «Ja, haha, bare for tull. Han er fin lærer.»

Emil legger til:

«Egentlig så er det ikke så mye konflikter som folk skal ha det til å tro. Jeg mener at det er et samfunn som er bedre nå enn det det har vært. Så det kan sikkert være på

andre skoler at det er helt annerledes, men på min skole er det ingen tydelige skiller i personer. Altså, det er ikke noen skiller på hvem du er, og hva du tror på» (Emil).

Tonen mellom John og læreren som kaller han for «ungdomsbiskopen» kan vise en tilnærming der tro ikke er privat siden det blir løftet frem i plenum. At både John og Emil ikke deltar på lagsmøte viser til et rom for *flere måter å være kristen på*. Det kan synes å stå i motsetning til skolen til Rakel. Der kan man få inntrykk av en viss forventning om at *kristne går på lagsmøte*. John og Emils skole har med andre ord en viss *åpenhet* for flere variasjoner av trosutøvelse og trosformer.

Denne åpenheten gjenspeiles i verdiene «toleranse» og «respekt», og i Emils ord: «Du kan være hvem du vil. Du kan tro, du kan ikke-tro. Du blir ikke dømt [...]» En slik åpenhet kan kobles til et større mangfold av tro -og livssynsoverbevisninger. På denne måten kan dette koples sammen med en kultur som har høy aksept for en individualisert trosform, i den forstand at det er snakk om «tro på min måte». En trend som er kjent fra annen forskning (se for eksempel: Botvar & Trysnes, 2017; Henriksen & Repstad, 2005; McGuire, 2008; Repstad, 2015).

Skolekulturen til John og Emil må betegnes som privat hva angår religion. Men sett i forhold til de andre skolene i utvalget medfører skolens åpenhet et langt større rom for å uttrykke private overbevisninger. «Du blir ikke dømt» (Emil). Både John og Emil er selv åpne om troen sin. De opplever det «lett» å være kristen på skolen. Relativt sett blir deres skole å regne for å ha et mindre privatisert forhold til religion enn de andre skolene i utvalget.

«Jeg blir litt overrasket over hvor privat folk synes det skal være.»

Jeg vil videre nå se nærmere på elevenes opplevelser av tro som noe privat. Selv på skoler med flere kristne kan tilnærmingen til tro inneha en privatisert form. På Annas skole har rektor, som nevnt tidligere, inntatt en rolle som en slags portvokter. Skolekulturen blir beskrevet å ha et privatisert forhold til tro. Dette er noe Anna har tenkt grundig igjennom:

Intervjuer: «Ser du på troen din som privat?»

Anna: «Egentlig ikke. Jeg blir litt overrasket over hvor privat folk synes det skal være. Det tror jeg igjen går tilbake til misjonsbakgrunnen min. For der [i en annen kultur] så er åndelighet veldig synlig i samfunnet, en veldig naturlig del av livet. Da blir det litt merkelig at det skal være så hemmelig og privat.»

[...]

- Intervjuer: «Hvilken plass mener du at religion bør ha i skolen? Ikke religionsfaget, men religion.»
- Anna: «Mhm, ja! Det burde vel være litt mer åpenhet for å tro på noe. At i skolen, er liksom litt sånn, da skal man legge vekk det man tror på og bare være her for å være sosiale og for å lære. Så det å snakke om tro har ikke noen plass i klasserommet, og det har ikke noen plass i sosiale sammenhenger på skolen. Så at en anerkjenner mer på en måte at tro er en viktig del av livet til mange.»
- Intervjuer: «Det er noe du savner?»
- Anna: «Ja, jeg vil si det. Så det er jo litt tilbake til det med at tro er ganske privat i vårt samfunn, og at staten beveger seg mer og mer mot å være sekulær.»

Selv om kulturen beskrives som sekulær, og troslivet privatisert, finnes det eksempler på at religion kommer til overflaten i klasserommet. Anna forteller om en episode som hun opplevde god, siden hun fikk fortelle om troen sin, men ikke så god, fordi hun bare fikk sagt én setning. Episoden begynner med at læreren bryter tausheten:

«Her om dagen spurte læreren min i norsk meg. Vi snakket om en tekst om nåde. Så sa han bare, på slutten av timen liksom, før det ble friminutt: 'Du er kristen, hva legger du i ordet nåde?'. Eller hans spurte om jeg var kristen, og så spurte om det. Og det er sånn direkte spørsmål man kanskje ikke får i friminuttet på samme måte. Men når man blir spurt om sånt i klasserommet, så får man ikke frem så mange nyanser. Det blir mer at man får et spørsmål og må svare for seg, og så går vi videre. Men hvis man kommer inn på det i friminuttet kan man få mer dialog. Og det hender at det er grupper som sitter i midttimen som snakker om ting som kanskje er knyttet til tro. Og da vet jeg at det er flere av venninnene mine som jeg vet er kristne som synes det er vanskelig å si noe høyt. Om hva de selv tror på. Og, [fordi] at de føler seg i mindretall» (Anna).

Isak går på samme skole som Anna. Men i motsetning til henne er det i hans klasse særdeles mange kristne. Skolekulturen vil for Anna og Isak derfor oppleves svært forskjellig. Kulturen på skolen oppleves for Isak mer i retning mot den også John og Emil beskriver:

«Jeg har opplevd det ikke som noe negativt fra andre. For det er jo så mange kristne der, og sånn. Og jeg har heller opplevd det som positivt da, siden mange av de er ... resten er jo ikke det da. Vi er jo én gjeng for det. Det er ikke noe skille. I det hele tatt» (Isak).

David finner det utfordrende, i likhet med andre informanter, å finne den rette anledningen til å snakke om troen sin. Han beskriver det slik:

«Jeg tror det kan være viktig for å skape en slags forståelse kanskje for hvorfor man tror på noe. Men det er kanskje litt vanskelig å finne en sammenheng hvor det passer å snakke om det. For da er det liksom. I alle fall basert på mine venner. Hvis jeg hadde bare begynt å snakke om min tro. Så hadde de sikkert falt av etter to sekunder og begynt å snakke om noe annet. Så jeg føler det er lettere på en måte, hvis de på en

måte blir på en måte interessert, og vil vite mer. Og så at man på en måte kan dele sine erfaringer og sånn da» (David).

At anledningen er vanskelig tilgjengelig, samt fornemmelsen om at det trengs en spesiell grunn for å snakke om tro, indiker en holdning til tro som noe privat (jf. Casanova). Når David vektlegger å dele *erfaringer* kan det sees i sammenheng med post-moderne vektlegging. Til ytre autoriteter (som Bibelen og kristne ledere) knyttes det skepsis, og autentisert («levd liv») erstatter overbevisningskravet for sannhet (jf. Iversen, s. 262).

Når David forteller om troen sin, er det ikke alltid det havner i god jord:

«Så hvis jeg sier at jeg skal på et møte eller ett eller annet sånn. Så svarer de gjerne med litt latter, enn sånn 'kan jeg være med'. Ikke sånn hånlig latter, men mer sånn 'okei, da gikk du der'. Jeg lever greit med det egentlig. Jeg kunne gjerne likt å fortelle de litt om det [troen], og mine opplevelser. Men det krever igjen det at de er mottakelige for det da» (David).

Frykten for en slik avvisning fra medelever kan også medføre andre strategier:

«Nå har jo aldri jeg snakket helt sånn bevisst om at jeg har vært en kristen. Så det er jo ikke sikkert de [medelevene] vet det heller, liksom. Jeg føler egentlig det går greit» (Sara).

Sara velger heller å være stille om hva hun tror på. På den måten unngår hun å trække inn i den ubehagelige private sfæren til andre.

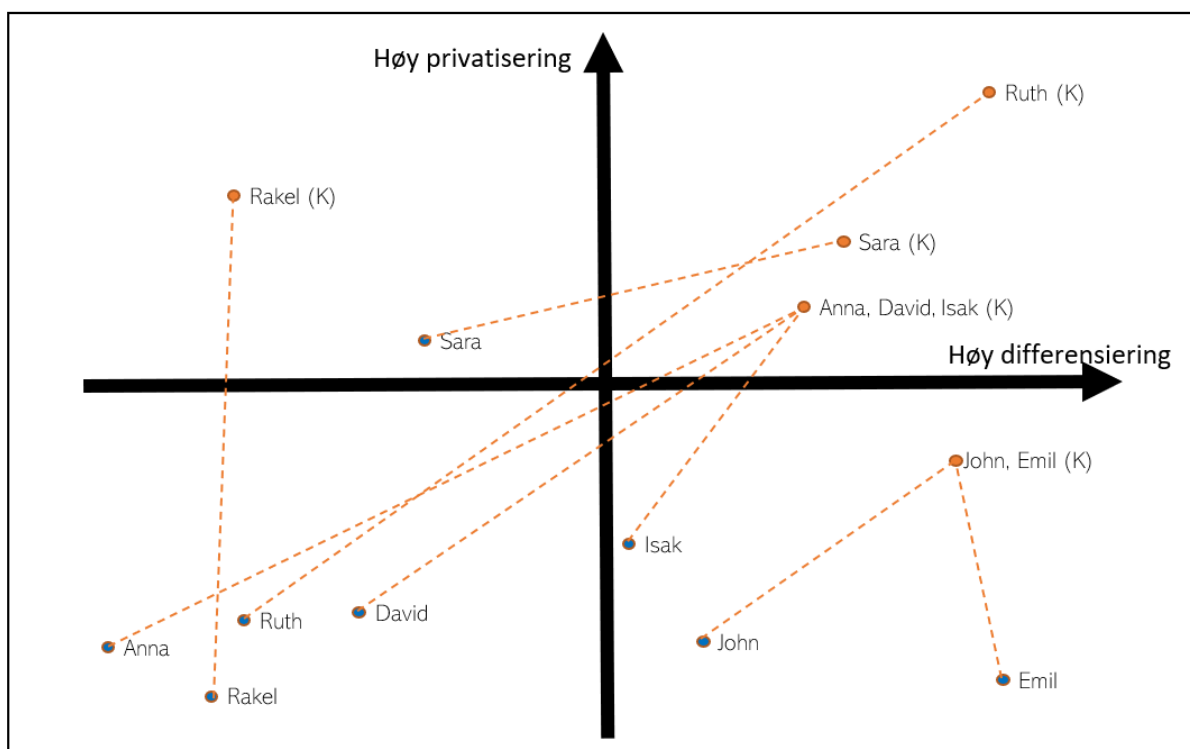
Et kart for personlig og kulturell sekularisering

Jeg har nå gjennomgått informantbeskrivelser som gir eksempler på ulike erfaringer fra skolekontekstene. Møtet med skolen og medelever oppleves ulikt. Noen opplever støtte fra skolen. Andre opplever at skolen på ulike måter hindrer dem i å vise sin tro, eller bygger opp om fordommer mot kristne. Jeg har også vist hvordan skolekonteksten oppleves ulik når det gjelder hvor åpent det er å snakke om troen sin. Min intensjon så langt har vært å vise noen viktige skillelinjer jeg mener kommer frem i materialet. Jeg vil forsøke å konkretisere dette i samspill med José Casanovas teori om sekularisering i en egenutviklet modell.

Sekulariseringsteorien til José Casanova kan anvendes på to ulike plan; på et *individuell* og på et *kulturellt*. Informantene vil individuelt kunne plasseres i et relativt forhold etter kjennetegnene på sekularisering; *privatisering* og *differensiering*. Med høy privatisering menes i hvilken grad informanten er åpen om sin tro på skolen. Med differensiering menes i hvilken grad troen kan adskilles fra det øvrige livet. Informantenes skolekultur kan plasseres

etter de samme kjennetegnene; *privatisering* og *differensiering*. Høy privatisering innebærer at tro blir lite snakket om på skolen. Høy differensiering innebærer at tro og skole har minst mulig med hverandre å gjøre, og en oppfatning om at troen kan adskilles fra livet ellers.

Nedenfor viser *Figur 1* hvordan informantene forsøksvis har blitt plassert individuelt (markert med blå prikk), og kulturelt i sin respektive skolekultur markert med oransje prikk, og en «(K)». Et eksempel er Emil. Han er svært åpen om sin tro, og er derfor plassert langt nede på aksene for privatisering. Troen hans har lite å si for eksempelvis skolearbeidet, alkoholvanene, og forholdet hans til løgn og sannhet. Derfor er han plassert på høy differensiering. Han går på en skole som også plasseres som den minst private av skolekulturene i utvalget, og er relativt høyt differensiert. Avstanden mellom den individuelle og kulturelle sekulariseringen i Emils tilfelle er relativt like (markert med en stiplet linje). Dette sammenfaller med at han er den informanten i utvalget som opplever det lettest å være kristen på sin skole.

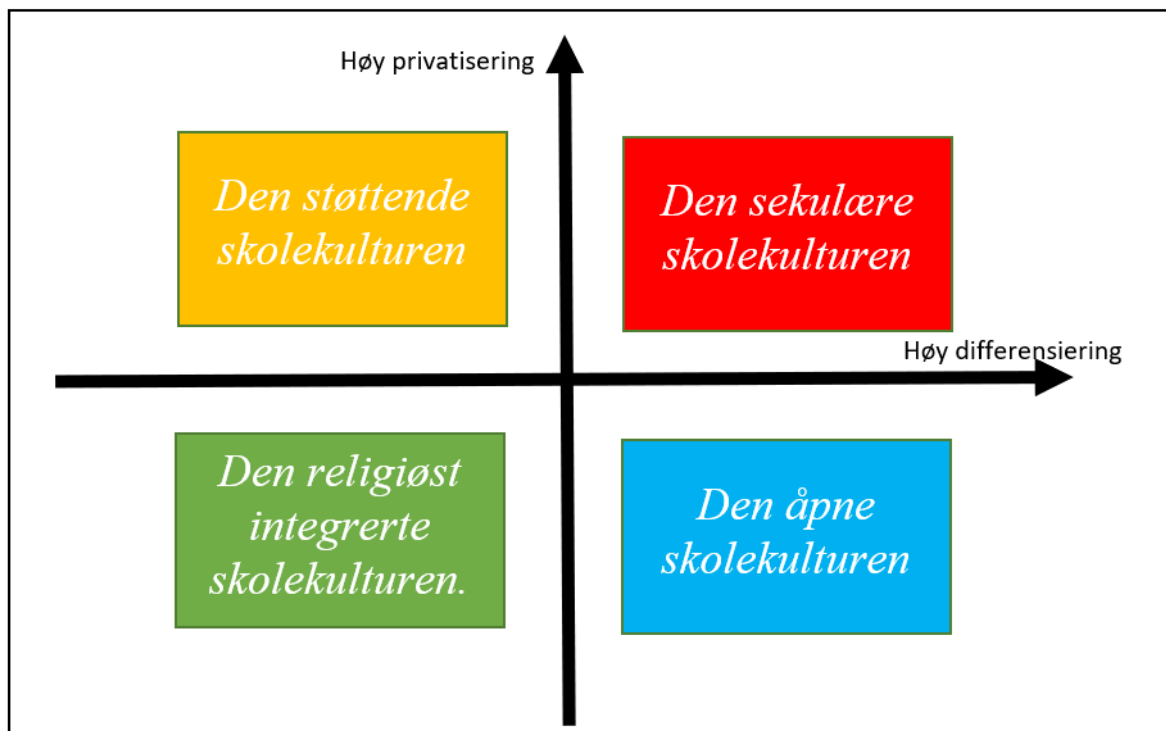
Figur 1

Et annet eksempel er Ruth. Hun er åpen om troen sin. Troen beskrives som en integrert del av livet hennes, både hjemme og på skolen, og påvirker hvordan hun ser på alkohol, skole og andre mennesker. Hun er derfor plassert under lav privatisering og lav differensiering. Skolen hun går på beskrives derimot som den mest sekulariserte i utvalget. Avstanden mellom Ruth

og skolen hun går på er stor. Dette sammenfaller godt med hennes beskrivelser av at det kan oppleves sårbart å være kristen på hennes skole.

Skolekulturer – fire kategorier

Ut fra *Figur 1* dannes et vindu med fire ruter som danner grunnlag for å kategorisere fire ulike skolekulturer, slik det vises i *Figur 2*; den religiøst integrerte skolekulturen, den åpne skolekulturen, den støttende skolekulturen og den sekulære skolekulturen.

Figur 2

1. *Den religiøst integrerte skolekulturen.*

Ruten med lav privatisering og lav differensiering er den ruten det ikke finnes en skolekultur i jf. *Figur 1*. Ingen av informantene beskriver en skolekultur som blir plassert i denne kategorien. Det er rimelig å anta at en del kristne privatskoler ville kunne blitt plassert i denne ruten, siden lærerne oppfordres til å oppføre *religiøst integrert* med troslivet sitt, også i sin undervisning.

Ved slike skoler er det ofte en relativt høy konsentrasjon av elever som selv har en kristen tro. Det medfører at troen i større grad er et samtaleemne og dermed mindre

privat. Denne teoretisk konstruerte skolekulturen vil være den minst sekulariserte skolekulturen av de fire ulike skolekulturkategoriene.

2. *Den åpne skolekulturen.*

Ruten med høy differensiering og lav privatisering blir i datamaterialet representert ved en skole hvor det er relativt mange religiøse. At det er flere religiøse på skolen medfører at tro blir noe mindre privat. John og Emil beskriver et skolemiljø der tro ofte er et tema. Skolen har et større organisert kristent arbeide. Hverken John eller Emil deltar på dette, siden friminuttene gir mulighet for å snakke om tro med medelever.

Skolens tilnærming til religion ligner ellers forholdvis mye på den sekulære skolekulturen. Både John og Emil beskriver skolekulturen med gjentakende bruk av ordet «respekt», og poengterer at det ikke er noen som «dømmer» hverandre. John kjenner relativt godt til lærernes tro eller ikke-tro. Det kan si noe om en viss åpenhet i skolekulturen. Til tross for at det er mange som kaller seg kristne, skiller John seg klart ut fra disse:

«Vi hadde vel en spørreundersøkelse i religionstimene. Og da var det ganske mange. Og jeg fikk litt sjokk, for det er på en måte ikke det jeg ser. Men jeg vet at det hvert fall er et par, fire fem, seks stykker kanskje som regner seg som aktive kristne, vil jeg tro. Men så er det ikke alltid så lett når man ser hva de holder på med» (John).

En del elever på denne skolen kaller seg kristne og kan synes å medføre en viss åpenhet. Dette uttrykker en høy grad av differensiering av det tros livet – å tro Gud finnes, uten at det får øvrige implikasjoner i livet ellers. Det er åpent for å snakke om tro, siden det holdes på en armlengdes avstand.

3. *Den støttende skolekulturen.*

Ruten med lav differensiering og høy privatisering representerer en skolekultur der det blir lite snakk om tro, men skolen tillater seg et mindre klart skille mellom tro og skole. Eksempelvis ble skolen, som i datamaterialet hadde denne skolekulturen, lærere som var støttende ovenfor religiøst arbeid på skolen. Da Rakel ble leder for Laget var det en av lærerne som hadde tatt initiativ til å starte Laget. Noen lærere hjelper til, henger opp plakater, og tar seg av matinnkjøp og økonomi. Også lærerne som ikke er kristne har uttrykt støtte til dette. Også lærere som ikke vanligvis hjelper til, har vært

på Laget-samling. Rakel opplever forholdes hennes til lærerne som svært godt, og skryter gjerne av dem, også utover lagskonteksten som samler om lag én av ti elever på skolen:

«Jeg hadde om Narnia da, i særemne. Der er jo kristendommen veldig sentral. Han var litt sånn, han gav meg litt tips og sånn, selv om jeg tviler på at han er kristen. Han virket støttende og sånn» (Rakel).

Med unntak av lærerne som har engasjement i Laget, fremstår lærerne svært nøytrale. Til tross for nøytraliteten kan det virke som at fraværet til det som kan assosieres med det religiøse gjør det mulig, på tross av høy grad av privatisering, å identifisere eller antyde lærerens livssyn eller religiøse overbevisning:

«De skal jo liksom være nøytrale. Jeg vet jo ikke på mange av dem. Men jeg har jo mistanker. Noen er jo veldig tydelige, men det er de som hjelper til på Laget. Man skjønner jo som regel litt fort hvis noen er kristne eller ikke» (Rakel).

Religionslæreren hadde også samarbeidet med Laget, etter forslag fra Rakel, for å gjennomføre konseptet «Grill en kristen» i religionstimen med hjelp fra ansatte i Laget regionalt. Rammen for arrangementet er å svare på spørsmål fra elevene. Å gjennomføre et slikt konsept i skoletiden viser til lav differensiering av troslivet, siden Lagets regionale representanter kan komme å gi en helhetlig *innenfra*-vinkling på sin tro. En slik vinkling er noe eksempelvis religionssosiologen Levi Geir Eidhamar (2019) argumenterer for i sin studie av ulike perspektiver i internasjonal debatt av religions- og livssynsundervisningen. Skolen arbeider altså på tvers av institusjonelle skillelinjer.

Blant elevene var det også en klar forventning om at en kristen identitet hadde betydning for mange områder av livet. Tro og vitenskap ble av noen medelever sett på som en motsetning. Og det lå en forventning om å ta konsekvensene av dette. Som nevnt ovenfor, fant noen av Rakels medelever det underlig at hun kunne ha realfagene siden hun var kristen.

Tro og vitenskap har av enkelte elever blitt satt opp som kontraster. Det viser til en forventning om at med tros-overbevisning, følger valg i livet utover det klart religiøse. Det samme kommer frem da flere gutter meldte sin interesse for Rakel de første dagene på skolen. Da det ble kjent at hun var kristen var ikke dette aktuelt lengre. I

den støttende skolekulturen er det en forventning om troslivet innebærer mer enn at man eksempelvis går i kirken. Dette utgjør en kontrast til *den åpne skolekulturen*. At noen av skolens lærere er aktive kristne selv, blir av skoleledelsen benyttet som en ressurs som skaper tillit til skolen.

4. *Den sekulære skolekulturen.*

De fleste skolekulturene i utvalget plasserer seg i ruten med høy privatisering og høy differensiering. Her er det relativt lite snakk om tro. Og skoleledelsen oppleves mer begrensende enn støttende ovenfor organisert kristent arbeid. Noen av skolene i den sekulære skolekulturen har organiserte skolelag. På skolen til Anna, David og Isak har rektor et balansert forhold til Laget. «Alt må gjennom rektor», sier David. Rektoren er positiv til «elevengasjement», men virker mer begrensende/kontrollerende enn støttende. Laget får ikke henge opp plakater, og det legges begrensinger på om elevene får lov til å dele ut kaffe og «noe godt» tidlig om morgenen før skolen begynner til forbipasserende som kommer fra bussen.

Skolekulturen ved skolen Ruth går på innebærer svært lite snakk om tro. Ledelsen ved skolen er veldig «profesjonelle», sier hun. En ansatt ved hennes skole kunne ikke slutte opp om Regnbueflagget på grunn av dets bånd til organisasjonen FRI. Skolen tok offentlig sterk avstand fra deres ansattes holdninger. Det gjorde ikke skolehverdagen noe lettere for Ruth. En av informantene nevner også en lærer som skal ha måttet si opp for å unngå en oppsigelse følgelig på grunn av en hendelse som knyttet seg til lærerens egen tro. Informanten som beskriver dette var selv til stede under hendelsen, men opplevde ikke hendelsen dramatisk til tross for dens dramatiske følger.

Elevene i denne skolekulturen snakker lite om tro på skolen. På noen av skolene er det mange kristne, på andre ikke. Til og med på samme skole kan opplevd skolekultur arte seg svært ulikt. I Isak sin klasse er halvparten av elevene kristne, mens Anna er den eneste kristne i sin klasse. Isak og Anna går på samme skole. Dette medfører at de opplever skolekulturen noe ulikt. Likevel finnes det få eksempler på at det snakkes om tro på skolen. Å snakke om tro er en privatsak. Det som har med tro å gjøre blir enten lite snakket om, eller som i den *åpne skolekulturen* holdt på en armlengdes avstand.

I den sekulære skolekulturen kan det også synes å være en viss *berøringsangst* for det religiøse siden dette ansees for å være noe privat. Som nevnt ovenfor beskriver Ruth tilfeller der medelever er redde for å snakke om tro, siden de er redd for å såre eller krenke. Ruth er imidlertid klar på at hun heller vil snakke om det, om så i en hard diskusjon, enn at det ikke blir snakket om.

Den sekulære skolekulturen er i likhet med den *åpne skolekulturen* aksepterende ovenfor ulikheter. De aktive kristne føler seg generelt relativt akseptert. Likevel beskriver de aktive kristne en viss spenning i møte med skolen, lærere og medelever i *den sekulære skolekulturen*.

«I alle områder av livet» - om individuell differensiering

I mitt datamateriale fremstår Anna og Emil som to ytterpunkter når det gjelder den individuelle differensieringen. Anna ligner relativt sett på Ruth, Rakel og David. Hun har i likhet med disse nære bånd til sine foreldre. Og i hjemmet spiller tro en sentral rolle. Troen påvirker de fleste områdene i livet hennes. Hjemme ber Anna før frokost sammen med familien. Og om kvelden er det andakt enten etter mat, eller etter kveldsmaten. Flere ganger i måneden studerer hun Bibelen sammen med noen venninner. Fra troen henter hun verdier som for eksempel gjør det vanskelig å lyve eller jukse. Annas tro påvirker synet hennes på festing, sex før ekteskap og alkohol. Troen til Anna er også tett sammenknyttet til hennes meninger, som ifølge henne, av andre beskrives som «veldig feil meninger». Det kan være eksempelvis tema som abort og homofili.

For Emil er det annerledes. Troen hans er svært viktig, men ikke i alle områder av livet hans. Han er den i utvalget som utgir seg for å bruke mest tid i kristen sammenheng. Han vektlegger at han er et forbilde for ungdommene han er leder for, men finner det ikke problematisk å ta seg en fest, eller ta et jobboppdrag for et firma som produserer alkohol. «Å lyve, det mener jeg er helt greit», sier Emil. Riktignok mener han at man ikke kan lyve om større ting. Men å lyve må være greit siden det er en «psykologisk automatikk» i det, og det er derfor noe alle gjør. Emil bruker også tid på bibellesning, helst hver dag. Emil ønsker å skille seg ut, men det er ikke for å vise troen sin. Han ønsker å fremstå som en egen person. Hvordan han kler seg blir viktig. Det er fordi førsteinntrykket er av avgjørende betydning. Gjennom klesstilen viser han identiteten sin. Men han knytter ikke dette nødvendigvis til sin kristne tro. Emil uttrykker

også to punkter han er sterkt uenig i Bibelen med; at homofile ikke kan gifte seg i kirken, og at sex hører til innenfor ekteskapets rammer.

Tilfeldigvis bærer Anna og Emil det samme religiøse symbolet, men i ulik variant. Anna beskriver hva symbolet betyr ut fra symbolets faktiske betydning: «... på gresk så står *ICHTHYS* for Jesus Kristus Guds Sønn, Frelseren.» Gjengivelsen lar seg enkelt finne i oppslagsverk over kristne symboler. (Ursin, 1975, s. 58-60). Emil bruker det samme symbolet, men i annen form. Han knytter det til bibelfortelling når Jesus metter fem tusen med to fisker og fem brød (Matt 14,13-21; Mark 6,30-44; Luk 9,10-17; Joh 6,1-15).

På skolen utgjør disse også to motsetninger i utvalget. Anna fremstår som pliktdrevet, og samvittighetsfull ovenfor skolens reglement. Å gjøre det godt på skolen er et mål i seg selv. «Det er liksom en sånn indre drive om at det er meningen å gjøre det bra på skolen, og meningen å gjøre sitt beste», sier Anna. Hun kan til og med bli lei seg dersom hun ikke har gjort sitt beste. Anna har den siste tiden prioritert skolearbeidet litt lavere for å få tid til å være med venner. Emil gjør det også godt på skolen, særlig i norskfaget. Noen fag bryr han seg ikke om. Selv gjør Emil et klart skille mellom tro og skole, og poengterer at troen ikke påvirker han i skolearbeidet. Anna derimot mener at troen hennes sammen med hennes personlighet har betydning for skolearbeidet hennes. For Emil er det annerledes. «For å si det sånn, så kan jeg sitte i norsktimen å redigere en video, og jeg kunne ikke brydd meg mindre om faget.»

Troen har forskjellig plass i livet til Anna og Emil. Emil er kanskje mer aktiv på kristne aktiviteter enn det Anna er. Ut fra intervjuene med de to kan Annas trosliv karakteriseres som relativt lite differensiert, mens troslivet til Emil kan karakteriseres som relativt høyt differensiert. Eksempelvis tar Emil avstand både til Annas syn på Bibelen og seksualetikk. Det er grunn til å anta eksempelvis at Anna ville reagert sterkt på Emils holdninger til skole, alkohol, festing og tanker rundt klær. Trolig ville Anna reagert aller mest på Emil sitt forhold til Bibelen som kan kategoriseres under det hun selv kaller «plukk og mix».

Annas relativt lavt differensierte trosliv utgjør et eksempel på lav personlig sekularisering. Selv lurer hun på om dette har å gjøre med at hun har bodd i et muslimsk land tidligere i livet. Troen har der en mer altomfattende karakter enn hva som er vanlig i Norge. Emils relativt høyt differensierte trosliv vitner om et større innslag av personlig sekularisering. Men å kalle

Emil sekularisert vil være upresist siden Emil fremstår som svært åpen om sin tro, og anser tro som privat. Utvalget blant de «aktive kristne» viser til at det er relativt store forskjeller i den *individuelle differensieringen* av troslivet – i hvilken grad de lever som om Gud finnes i deres ulike livsområderområder.

«Min tro» – om individuell privatisering

Rakel og Sara ligner ganske mye på hverandre. Men på et punkt er de nokså forskjellige. Rakel er svært åpen om sin tro, men Sara holder gjerne litt mer igjen. Forskjellene mellom Rakel og Sara må ikke overdrives. De er langt mindre enn eksempelvis forskjellene mellom Anna og Emil nevnt ovenfor. Sara beskriver at det er vanskelig å snakke om troen sin:

«Det er jo sagt at man skal fortelle om sin tro, eller Jesus sier at, at vi skal spre det til alle, liksom. Men ... Jeg føler bare ikke jeg, jeg vet ikke om jeg er den rette personen til å snakke om det, eller at på en måte, ja, at jeg ikke føler meg trygg nok til å kunne gjøre det. Sikkert bare ett eller annet med det. Det er sikkert litt derfor jeg ikke vil, eller gjør det så mye liksom» (Sara).

Å dele troen blir for Sara noe vanskelig, i det minste foran klassen. Men i mindre omgivelser går det lettere. Mangel på trygghet nevnes som en mulig forklaring. Rakel fremstår som svært trygg. Da hun skulle ha presentasjon i historie om vitenskapen så hun sitt snitt til å oppklare myter som lærebøkene har bygget opp om kristen tros fiendskap til vitenskap. Hun beskriver en omfattende forberedelsesprosess der hun leste «alt». For dette var for henne en mulighet til å rydde bort myter som kan hindre et riktig bilde av hva kristen tro innebærer. I lys av Goffman (1992) kan denne forberedelsestiden til historiepresentasjonen være et eksempel på en backstage-opptreden som forberedte frontstage-opptreden i klasserommet. I frontstageopptreden ønsker Rakel å fremstille kristendommen i et best mulig lys. Personer med andre livssynsoverbevisninger vil kunne gjøre det samme, slik at deres livssyn kommer i et best mulig lys.

Å være trygg faglig og personlig kan gjøre det lettere å være offentlig med sin tro. Rakel drar nytte av dette. Selv om Sara er plassert relativt høyt på skalaen *individuell privatisering*, må det understrekes at ingen av informantene i utvalget så på tro som noe privat. Heller ikke Sara ser på troen som noe som er ment å holde for seg selv. Selv om informantene vektlegger at det er «min tro», menes det med dette ikke at den er *privat*, men heller personlig. Det utgjør med andre ord et fellestrekk blant informantene at de ikke ser på troen som noe privat.

I en sekulær skolekultur?

I dette delkapittelet har jeg vist til opplevelser av å være aktiv kristen i møte med skolens kultur. Opplevelsene er ulike, men har også likhetstrekk. Aktive kristne vil til sammenligning jevnt over være mye mindre private, og ha lavere differensiering enn andre som kaller seg kristne. Jeg har også vist til fire ulike skolekontekster. Ser man bort fra den religiøst integrerte skolekulturen, er både den åpne, støttende og sekulære skolen et uttrykk for en relativt sekulær skolekultur. I den støttende skolekulturen var det lite snakk om tro, og enkelte mente at kristne ikke kunne ha realfag. I den åpne skolekulturen var det noe mer snakk om tro. Det var også tilsynelatende stor aksept for ulike religioner. Dette kan begrunnes i en mer individualisert holdning til tro. Den sekulære skolekonteksten er den sterkest sekulariserte konteksten av de fire skolekontekstene. Her snakkes det lite om tro, og fra skolens hold kan det også settes ulike tiltak for å holde tro og skole adskilt. Siden det i de tre skolekontekstene finnes eksempler på både differensiering og privatisering (jf. Casanova) kan den offentlige skolen med andre ord defineres som relativt sekulær.

Noen ville nok reagert på at lærere er med å drive kristent arbeid på skolen. Andre ville reagert på at lærere mister jobben grunnet livssynsoverbevisning, eller at et konsept som «Grill En Kristen» gjennomføres i skolens undervisning. Ulik individuell sekularisering blant ulike aktører medfører et forhandlingsrom om hvor privatisert og differensiert skolekulturen skal være. Dersom avstanden mellom individuell og kulturell sekularisering blir for stor kan det by på utfordringer for de personene som opplever at spennet er stort. Jo større avstand, desto vanskeligere. Det kan være ulike sanksjoner for normbrudd – symbolske eller sosiale – formelle eller uformelle. Til tross for slike sanksjoner ser det ikke ut til at det medfører at informantene tilpasser seg skolekulturen betydelig. Dette samsvarer med beskrivelser fra tidligere forskning på unge religiøse generelt:

«Slik som vekkelsesbevegelsene utfordret det offentlige rommet for å nå ufrelste, utfordrer også unge mennesker i dag det hverdagslige samspillet mellom religion og offentlighet. De gir ikke nødvendigvis etter for presset om å tilpasse seg. Heller ikke ønsker de å påtvinge andre mennesker sine ideer og skikker, men søker heller å kreve sin rett til å være religiøs i det offentlighetene de er en del av eller vil bli en del av» (Høeg, 2017, s. 20).

Oppsummert oppleves skolekulturen av de aktive kristne som sekulær, men som jeg har vært inne på, med ulike variasjoner.

4.3 Hvordan beskriver ungdommene sin tro, og det å være kristen?

I denne delen vil jeg beskrive hvordan de aktive kristne beskriver sin egen tro. Det første grenseforhandlingsområde jeg vil undersøke er et spørsmål som også handler om tro. Hvor går skillet mellom kristen og ikke-kristen? Et spørsmål som er viktig for å forstå hva informanter selv legger i «deres tro». I dette spørsmålet vil jeg benytte meg av Lamonts begrep om symbolske grenser for å se hva informantene legger i distinksjonen. For John er troen, at man er kristen, noe han setter i sammenheng med hvordan man lever. Når klassen hans, som nevnt tidligere, hadde en spørreundersøkelse i religionstimen ble han sjokkert over hvor mange kristne det var i klassen. Det var jo ikke det han selv så.

Hvor grensa går mellom hvem som er kristen er ikke veldig tydelig. John peker her på dagligdags atferd som et ytre tegn på kristen tro. Samtidig dveler han ved sine medelevers kirkegang: «Men det er nok ikke så mange som går fast i kirken. Det er nok et par-tre stykker» (John). For John kan det virke som at kirkegang er bare ett av flere adferdsmessige kjennetegn på at man er kristen. Selv om det ikke er en absolutt nødvendighet.

Det er ikke bare enkelte av medelevene som tenker annerledes enn John om hvor grensene går for hvem som er kristen. Slik John opplever det, bruker lærerne definisjoner som ikke samsvarer med de symbolske grensene han selv trekker. Han opplever det belastende å høre i religionstimen at kristne på mange måter i dag aksepterer homofil praksis. Det er bare Den norske kirke, av kirke- og trossamfunn av betydelig størrelse, som har en praksis som aksepterer dette (Alfsvåg, 2011):

«Det er nok spesielt det med at for eksempel homofilisaken, at det har på en måte blitt lov å gifte homofile i statskirken, at de på en måte lærer det. På en måte sier kristne i dag at homofili er greit med at det er lov. Så er kanskje jeg ikke helt enig i det. Men, ja sånne ting» (John).

Videre forteller han at lærere på en måte graderer religiøsitet ved å stille spørsmål som: «Hvor religiøs er du?» Et spørsmål som bryter grunnleggende trosdogme for de aktive kristne. Hvor kristen man er kan ikke rangeres:

«I første religionstimen som vi hadde så skulle vi rangere hvor religiøse vi var. Jeg er egentlig litt imot å rangere, sette et tall på hvor kristne vi er. Men folk ser meg nok som den som er mest kristen i klassen» (John).

Rangeringen av «hvor kristen» bryter Johns oppfatning av hva tro innebærer. Tro knyttes altså til adferd, som ikke kan rangeres. «Kristen» blir et enten-eller. Det kommer enda tydeligere frem hos Anna, som også beskriver en sammenheng mellom adferd og kristen overbevisning:

«Av og til så sier de ting som gjør at man tenker, kanskje er de kristne, men andre ganger, så kan de si noe helt annet, da man tenker: ‘Oi, de kan ikke være kristne’. Men som oftest tenker man jo at enten så er de kristne, eller så er de ikke-kristne. Det er ikke sånn at man tenker, at kanskje han er hindu, eller kanskje han er muslim. Så det er jo kanskje litt interessant. Så enten er du kristen, eller så er du ikke troende» (Anna).

Dette viser til at dikotomien mellom kristen og sekulær er vanlig. En del medelever kan bruke en kristen merkelapp uten å flagg dette. Samtidig setter de aktive kristne spørsmålsteget om hvorvidt disse er kristne siden de ikke bærer de adferdsmessige kjennetegnene ved å være kristen. En slik mellomposisjon kan ses i sammenheng med bruken av grad av kristenhet. For de aktive kristne er derimot en slik gradering i strid med dogmatisk overbevisning, slik det ser ut av det empiriske materialet.

Å definere hvem som er kristen utgjør ikke en tydelig grense. Og de aktive kristne utviser også en forsiktighet i møte med å konkludere. Ruths historie gir et eksempel på dette:

«Og så hadde vi en presentasjon der vi snakket om sekularisering. Og at det var så viktig for amerikanerne at alle presidentkandidatene sier at de er kristne. Fordi det er veldig viktig for at de blir valgt. Og så sa jeg: ‘Ja, og så er det noen som sier at kanskje ikke Trump er så, ... eller at han er kristen, sånn da’. Og så ville jeg nyansere det litt etterpå: ‘Han gjør jo ting som er litt rare, men jeg tror at, jeg kan ikke si, og si du er ikke kristen. Det er opp til den personen selv’. Og så var det ei som presset på: ‘Ja, hva mener du, mener du at han er kristen? Mener du at han er kristen?’. Jeg sa: ‘Jeg kan ikke si noe’. ‘Ja, men du er nødt til å svare’ liksom» (Ruth).

Å bli presset hardt på å gjøre en vurdering om president Trump er kristen, og så nekte å svare, viser til en sterk overbevisning om at det ikke er hennes sak å avgjøre. Slike sterke dogmatiske overbevisninger finnes det mange av i utvalget, og flere har blitt gjennomgått tidligere i oppgaven. Anna som siterer greske bokstaver, David som knytter troen til apostoliske trosbekjennelsen, og Johns ekteskapsforståelse.

Slik som vist ovenfor utgjør spørsmålet «hvem er en kristen» et eksempel på et slikt symbolsk grensefelt. I en skolekontekst vil det være uenighet om inkluderings- og ekskluderingskriteriene. Knyttet til begrepet «kristen» gjøres det distinksjoner som brukes for å kategorisere (Lamont, 1992, s. 9). Disse grensene er både substansielle og funksjonelle: Substansielt ved at troen beskrives i tråd med et *klassisk kristent trosgrunnlag* som blant annet innebærer at det å være kristen ikke ansees rangerbart. Funksjonelt ved at adferdsmessige kjennetegn som følger den substansielle overbevisningen. Det kan heller ikke utelukkes at det finnes flere slike grenser som ikke kommer frem i materialet.

Symbolske grenser brukes av aktører brukene for å forhandle virkeligheten. Distinksjon mellom hvem som er «kristne» og «ikke-kristne» er her aktuell. For de «aktive kristne» skapes felles tilhørighet, samtidig som det settes et skille over hvem som er innenfor og utenfor (Lamont & Molnár, 2002, s. 168). Grensen for hvem som er innenfor og utenfor avstår de «aktive kristne» i hovedsak fra å avgjøre. De mener dette er opp til Gud å avgjøre. Slik sett er grensen noe uklar, samtidig som det fastholdes et «enten-eller». Heller ikke Ruth som er eneste kristne hun vet om på sin skole bruker andre inkludering- og ekskluderingskriterier enn øvrige informanter. Ruths kriterier kan likevel betegnes som relativt strenge. Troen henger sammen med hele livet, om hvordan hun lever, snakker, osv. Hun fastholder også meninger og overbevisninger som tidvis avviker betydelig fra medelevers meninger og overbevisninger. Hvorfor Ruth fastholder kriteriene vil derfor vanskelig kunne forklares ut fra et «rational choice»-perspektiv. I skolekonteksten vil ikke Ruth dra noen fordel med tanke på tilhørighet. Derfor kan både det faktum at informantene ikke ønsker å avgjøre hvem som er utenfor og innenfor, og Ruths klart religiøse motivasjon for grensesettingen styrke Furseths tillegg til Lamonts teori, at religiøse grenser bør utgjøre en egen form for grenser (Furseth, 2014).

Flere av informantene understreker at de opplever seg som et klart *mindretall* som aktive kristne. Siden det ikke er bred enighet på skolene og dermed oppslutning om de kristne symbolske grensene, vil det heller ikke forventes å kunne finnes sosiale grenser som samsvarer med disse i en skolekontekst, slik det kan i kirkefelleskapene (Lamont & Molnár, 2002, s. 168).

Det er relativt stor grad av konsensus mellom informantens beskrivelser av egen tro. En tro som i hovedsak referer til et *klassisk kristent trosgrunnlag*. Det kan eksemplifiseres med at flere av informantene referer til den apostoliske trosbekjennelsen. Den har røtter tilbake til 200-tallet (Den norske kirke, u.å.). De «aktive kristne» i denne studien utgjør med andre ord en relativt homogen gruppe når det gjelder hva de tror på. Og de bruker et snevrere «kristen»-begrep enn side medelever, samtidig som de fastholder at den endelige avgjørelsen tilhører Gud. Jeg skal nå se videre på hvordan denne troen presenteres i skolekonteksten.

4.4 Hvordan presenterer de sin tro på skolen?

I denne delen skal jeg se på hvordan troen presenteres på skolen. Jeg vil først se på symbolbruk, før jeg retter oppmerksomheten mot de aktive kristnes selvpresentasjon. Deretter vil jeg foreslå en typologisk deling av ulike strategier de aktive kristne bruker i møte med den «sekulære» skolen. Til slutt vil jeg kort drøfte apologetikkens rolle i møte med skolen.

Selvpresentasjon gjennom symboler

David har planer om å kjøpe seg en t-skjorte med «kors er lik hjerte». Et symbol den fotballinteresserte informant har sett fotballstjernene Allison Beker og Roberto Firmino bruke (Young, 2020). I følge Layal Kassielias Wiltgren (2014) blir religiøse symboler brukt som samtalestartere. De kan også styrke den religiøse tilhørigheten. I min undersøkelse ble informantene spurt om bruk av religiøse symboler. Ruth forteller at hun første skoledag tok på et kors, noe hun vanligvis ikke brukte. Hun ville gjerne finne noen trosfeller, og gjøre det klart at hun var kristen fra første stund:

«Ja, så kunne det [korssmykket] liksom være en samtalestarter, hvis folk følte for det. Jeg husker jeg følte meg veldig ... Jeg var veldig bevisst på den. Og det var jo mange nye folk. Så jeg var på en måte litt sånn, skal jeg ha den bak genseren eller foran, eller? Det er jo mange jeg opplever jeg har feil inntrykk av kristne også. Så da er det det jo på en måte ... hvis jeg har det da ... hvordan er det de vil tenke om meg fra dag én da? Så jeg tok det frem da for å vise hvem jeg var da. Det er en veldig viktig del av hvem jeg er» (Ruth).

For Ruth ble bruken av kors en identitetsmarkør for å vise hvem hun var på første skoledag. Responsen lot heller vente på seg, ikke ulikt slik David beskriver kristent symbolbruk: «Selv om jeg har et kristent symbol også, så er det på en måte ikke noen som kommer og kommenterer det og starter en diskusjon ut av det» (David).

Informantene bruker ulike symboler: Ulike typer armbånd (ulike symboler, leirer og WWJD), sømmelig klesstil, korssmykke, bibel-app på første side på telefonen, KRIK-genser, Chosen-klær (med inskripsjoner som: «it is finished»), og «kors er lik hjerte»-t-skjorte. Av disse er det kors-smykke som nevnes oftest, fra seks av åtte av informantene. I tillegg nevnes bruk av klesmerket Chosen av halvparten av informantene. Et klesmerke informantene nevner i forbindelse med kristen selvpresentasjon. Enda mange av plaggene har små sitat hentet fra Bibelen, presiserer informantene at merket ellers ikke har noen direkte kristen profil, men yter bistand til nødlidende som en del av merkets konsept.

Til tross for relativt utstrakt bruk av symboler er det et gjennomgående svar at disse tillegges liten verdi. Noen symboler kan ha blitt tappet for mening, slik Emil også poengterer: «Mange ukristne kan også gå med kors» (Emil). Symbolene kan også ha liten betydning som samtalestartere i en kontekst der religion ansees som et privat anliggende.

Å skille seg ut på rett måte

Bruk av materielle symboler er ikke det avgjørende for informantene i sin selvpresentasjon:

Intervjuer: «Ønsker du å skille deg ut?»

David: «Ikke sånn uten videre kan du si. Du ser jo alle på skolen som bruker et kanskje bestemt merke for å skille seg ut. Men jeg er ikke så klesinteressert kan du si, så jeg er ikke så fast bestemt på å skille meg ut i den sammenheng på en måte. Men jeg kan gjerne skille meg ut som person, og det tror jeg at jeg gjør også. Så jeg tror at de aller fleste vet mine verdier, og hva jeg står for. Og så kan det jo av og til virke som de respekterer det, men jeg vet jo aldri hva de på en måte tenker innerst inne.»

Å skille seg ut *som person* innebærer for David en annerledes oppførsel. Han forklarer at han «ikke gjør noe dumt, eller vondt mot noen». Når det vanlige i friminuttene er at man «denger litt på hverandre», vektlegger heller David «å holde det så fredelig som mulig». Og når andre «sier litt stygge ting», kjenner han ikke noe behov for det samme. Han anser altså seg selv for å ha en oppførsel som er «litt voksen». I tillegg markerer han seg ved å ta avstand fra alkohol:

«Og så vet jo folk det i forhold til festing, og at jeg ikke liker alkohol og sånn. Så vil jeg jo si at jeg skiller meg ut der i alle fall. Jeg har vært på én fest. Det gikk fint egentlig. Det kan ha vært rusen som gjorde det, men folk var glad for å se meg der» (David).

David vet at livsvalgene hans gjør ham annerledes. For han er ikke klærne det viktige, det er det oppførselen som er. Ruth beskriver det samme:

«Jeg har et ønske om at folk skal merke at jeg er kristen. Med tanke på valg, og ting jeg sier. Og holdninger. Men jeg har ikke et ønske om å være spesiell. For det er noe med å være et forbilde for de også. At man kan være kristen uten å være rar. Og at på en måte, ganske normal, en så god utgave av seg selv som man kan» (Ruth).

Rakel vil heller ikke la klærne være det som gjør at hun skiller seg ut: «Jeg har et ønske om å ikke være alt for lik de andre. Men sånn på klesstil så trenger eller føler jeg ikke et behov for å skille meg voldsomt ut» (Rakel).

For de aktive kristne handler selvpresentasjonen ikke om klær og materielle symboler, men om holdninger, valg og adferd. Hva dette innebærer kommer noe tydeligere frem i samtalen med Isak:

Intervjuer: «Ønsker du å skille deg ut?»

Isak: «Å skille meg ut?»

Intervjuer: «Ja?»

Isak: «Ja, jeg har jo et ønske om å skille meg ut. Ved at jeg ikke ... Jeg skiller meg ut fra resten. Jeg gjør jo egentlig det. Jeg har jo ikke så veldig mye 'klesmessig', eller 'utsendemessig', men heller i oppførsel. Der har jeg jo selvfølgelig lyst til å skille meg ut. Det står jo i Bibelen at på dette her skal dere vite at dere er kristne, at dere viser kjærlighet til hverandre. Det er på en måte ... Jeg har jo lyst til å skille meg ut i den forstand at jeg kan vise kjærlighet når ingen andre gjør det. På en måte være litt ... Vise Jesus da. Noe som jeg tror er å skille seg litt ut da. I en viss forstand.»

Å «vise Jesus», som Isak sier, er kanskje kjernen av aktive kristnes selvpresentasjon. I skolekonteksten manifesterer dette seg naturligvis ulikt. Idéen om å «vise Jesus» til medelever er klart religiøst motivert. Formen vil avhenge av hva konteksten (sosiale grenser) tillater. Jeg vil nå vise hvordan dette kan komme til anvendelse i organisert form.

At det for de aktive kristne vektlegges «å gjøre godt» gjenspeiles når det skal reklameres for det organiserte kristne skolelaget. Det organiserte kristne skolearbeidet på Davids skole inngår i en forhandling med skolens ledelse om hvor grensene for selvpresentasjon går. David beskriver det kristne arbeidet på skolen slik:

«Det er annenhver tirsdag. Jeg tror vi i en periode hadde hver uke. Jeg tror det ble litt mye for folk – ut fra alt som skjer, og ressurser og sånn. Men vi har organisert, ja. Og rektor synes egentlig det er fint med sånt elevengasjement da. Men samtidig så skal han være litt sånn autoritær kan man si. Han skal på en måte ikke ta noen side da. For eksempel på tirsdager da, så pleier vi å stå ved inngangen om morgenen å dele ut kaffe eller pepperkaker eller et eller annet sånn. Å prøve og være hyggelig mot folk på den måten. Og hvis folk lurer litt så kan vi si at det er lov til å komme på lagsmøte, hvis de vil det, i langfri. Men akkurat det virker det ikke som at han liker så godt. Eller på en måte vil ikke like så godt. Det kan være litt vanskelig å skjønne seg på han av og til. Men han vil liksom ikke at vi skal stille sånn spørsmål som elever føler seg presset til å svare på. Sånn at «vil du ha kaffe?» blir egentlig et spørsmål som er dårlig å svare på da. For vi på en måte legger et slags press på elevene» (David).

Til tross for at David underordner seg disse sosiale grensene som er gitt, beskrives rektors grensesetting som relativt inngripende. De aktive kristnes symbolske grenser innebærer å kunne skille seg ut, og ulike måter «å vise Jesus» på. En av måtene å gjøre dette på innebærer ulike «godhets»-gjerninger:

«Vi står ved inngangen før skolen har begynt. Da kommer jo alle med bussene og sånn. Så hvis de vil ha en kaffe eller noe godt å spise før de går til timen, så kan de ta det hvis de vil det. Vi har ikke lyst til å presse folk til noe på en måte. Men ja, vi gjør det jo også for å vise at vi finnes også på en måte. Vi har jo på en måte litt begrenset i forhold til hva vi har lov til å gjøre da. I forhold til spørsmål som vi ikke skal presse folk med, og vi kan ikke henge opp plakater og sånn» (David).

Det legges (delvis uklare) retningslinjer for hva som er lov å gjøre i forhold til organisert religiøs virksomhet på skolen. Plakatforbud og restriksjoner mot hva man kan si på «stand» er to eksempler. Grunnen til at David står på stand handler delvis om «å vise godhet» og delvis om å invitere til Lags-samlingen. Begge deler kan regnes for å være uttrykk for «å vise Jesus».

Selv om symboler ikke synes å utgjøre den mest sentrale delen av selvpresentasjonen på skolen, kan de ha andre funksjoner. David bruker et armbånd med bokstanene WWJD (What would Jesus do?). Han beskriver at symbolet besitter en påminnelsesfunksjon, slik det også er kjent fra tidligere forskning at symboler kan ha (Wiltgren, 2014, s. 309):

«Jeg prøver å gjøre gode gjerninger. Altså. Hvis noen liksom skal ha en lader opp i stikkontakten, så kan jeg ta den for dem. Og putte den opp. Ikke en sånn direkte kristen handling, men jeg prøver i alle fall å leve sånn. Jeg prøver ofte å still meg spørsmålet «What would Jesus do». Så da kan man jo på en måte lett finne svaret på det i noen situasjoner, og gjøre en riktig, eller god handling da. Men ellers så er det jo av og til at man spør noen av vennene om de vil bli med på et lagsmøte. Og så forventer man kanskje ikke så veldig mye mer enn et nei. Men av og til så sier de jo ja. Og da blir man jo veldig glad for det. Og så går jeg jo som sagt med kors av og til. Jeg er ikke den største smykkebæreren. Det er derfor jeg vurderer å skaffe en t-skjorte da. Det er litt lettere for meg å bære det symbolet» (David).

Selv om David er aktiv i Laget betyr det ikke at «å vise Jesus» er begrenset til organisert kristen aktivitet. Selv enkle hverdagshendelser inngår som en del av troslivet.

Sammenvevingen mellom en ikke «direkte kristen handling» styrker Inger Furseths (2014) poeng; at de moralske og religiøse grensene ofte er vanskelig å skille fra hverandre:

«Jeg vil jo helst bli husket for å være grei. Å bry meg. Også om de som ikke alltid er like populære. Eh ... og at jeg liksom, men ja, og at jeg er, jeg tenker gjennom ting og sånn også. Jeg er ikke sånn dum, sånn de hadde tenkt at vi kanskje var. Ja. Jeg vil jo helst, mest av alt bli husket for å være god, snill og omtenkstom» (Rakel).

Anna forteller at hun og venninnene i bibelstudiegruppen utfordrer hverandre på å ikke baksnakke andre. Uttrykket er moralsk, motivasjonen religiøs. Videre beskriver Anna hvordan hun mener at hun presenterer troen sin på skolen:

«Mest med hvordan jeg opptrer. I forhold til andre mennesker, og i forhold til skolearbeid. Jeg prøver å være ærlig. Og vise at jeg er ærlig. Og at jeg jobber hardt. At jeg ikke har lyst til å ekskludere noen. Vi har ei russegruppe. Jeg er ikke russ. Eller jeg skal ikke ha bukse eller noe sånn. Men vi har en russegruppe der vi tar inn alle som har lyst til å være med. Alle som ikke har en gruppe. Så sånn type ting da. Og at det ikke bare er basert på skolens uttrykk om at mobbing ikke er bra, og at vi må inkludere alle. Men litt sånn at jeg er motivert av egen vilje» (Anna).

Å ta seg av de som falle utenfor kan også ses i sammenheng med Isaks beskrivelse av hvordan han presenterer troen sin på skolen:

«Jeg håper jo at jeg ... Jeg håper det synes at jeg er kristen. Hvis man kan si det på den måten. At jeg viser på en måte kjærlighet til andre og sånn. Og det føler jeg at jeg gjør til en viss grad da. At man gir kjærlighet uten å forvente noe tilbake. At man sånn som Jesus da ... Jesus var den personen som jeg har lest om eller hørt om som på en måte, som mest bare av alle, bare gikk til de som ikke hadde noen ting da. Spedalske, prostituerte, og alle de. De gikk han til. De ingen ville gå med. De var på en måte han med. Det er på en måte det jeg vil bygge i mitt eget liv. Det jeg har lyst til å vise da. Men så er jo ikke det sånn at jeg klarer det alltid. Men det er på en måte noe man har lyst til da. Noe jeg tror man kan bli bedre på, med på en måte, å bruke mer tid med Gud. Bli mer lik Gud da. Og glemme litt mer sine egne greier da. Og så tror jeg det kan være så enkelt som at du viser kjærlighet. Du viser at du bryr deg om personer. Viser at du ikke er ute etter noe. Du er der liksom. Det kan være gjennom å fysisk gi noe. Kjøpe noe. Eller bare gir et smil og noen gode ord. Og så tror jeg også det er en del av det bibelske da» (Isak).

Når kristen identitet presenteres er det ikke uvanlig at indirekte uttalelse blir benyttet.

Eksempelvis at man skal på ungdomsklubb eller i kirka. Kanskje kan dette mønsteret av forsiktighet ses i sammenheng med fordommer knyttet til kristen tro. Rakel fikk oppleve hva hun «ofret» da hun indirekte «outet» seg som kristen ved skolestart:

«Vi skulle si noe om oss selv da. Og jeg sa det at jeg var lovsangsleder. Jeg sa ikke direkte at jeg var kristen. Men at jeg var lovsangsleder på ungdomsarbeidet. Så folk skjønnte jo at 'okei, hun er kristen'. Og hun venninnen min sa senere at når jeg sa det så tenkte hun bare sånn 'ånei, det var ikke lurt av henne, det var ikke lurt av henne'. Og ja. Det var jo til og med ... Det har jo vært noen som har vært litt interesserte 'åja, ho er søt'. Sånn første øyekast og sånn. Men når det kom fram da, så var det sånn 'nei, nei, hun vil vi ikke prøve oss på lengre'. Det synes jeg er litt morsomt egentlig. Det er jo ikke krise for min del, det viser jo bare at de ikke er min type» (Rakel).

De aktive kristne ønsker med andre ord å «vise Jesus» gjennom sin selvpresentasjon. Det kan se ulikt ut. Slik som vist ovenfor innebærer det adferd som vektlegger godhet (f.eks. utdeling av kaffe tidlig om morgenen eller inkludering). Mens også mer klart religiøse handlinger (f.eks. samtaler om tro, bruk av religiøse symboler og å invitere til Laget eller andre religiøse samlinger). Det er heller ikke uvanlig at forsiktige og indirekte tilnærminger benyttes i etableringsfasen av et klassemiljø. Oppmerksomheten de aktive kristne viser til «gode

gjerninger» kan delvis tolkes som en del av en generell samfunnstrend blant ungdommer om å verdsette omsorgsidealer høyt (Haugseth, 2020).

Selvpresentasjon – forslag til typologi

Informantene i utvalget har ulike måter å vise hva de tror på. Erving Goffman (1992) har utviklet ulike typologier og metaforer når han skriver om selvpresentasjon i ansikt-til-ansikt-møter. I det følgende vil også jeg, inspirert av Goffman, vise et forslag til en typologisk inndeling, gjort på bakgrunn av det empiriske materialet. I møte med en «sekulær» skole finner jeg at informantene velger ulike strategier for å presentere sin tro. Jeg vil nå gjøre rede for tre ulike tilnærminger i møte med den «sekulære» skolen; *den gladkristne tilnærmingen*, *den stille tilnærmingen* og *den apologetiske tilnærmingen*. Dette er rendyrkede strategier som peker på tilnærminger det vil være flytende overganger mellom.

Den gladkristne tilnærmingen

Den gladkristne tilnærmingen innebærer å rette oppmerksomheten mot det som er positivt. Å dele sin tro innebærer i første rekke å dele positive erfaringer og opplevelser. Kristen tro handler ikke om regler. Dogmatikk nedtones. Det gjør også det som måtte være av utfordringer. Det som er verdt å holde fast ved er det gode ved å være kristen. Og troen er i liten grad privat, og erfaringer utgjør en sentral del av presentasjonen.

Blant informantene som bruker denne tilnærmingen er Emil, John og delvis Isak, hvorav Emil er den tydeligste representanten for tilnærmingen. Beskrivelsene deres kan frembringe et tydeligere bilde av den gladkristne tilnærmingsmåten: «Jeg tror nok at de [medelevene] har hatt et litt syn på [kristendommen] at det er ganske strengt. At det på en måte er mye regler» (John). Kristen tro innebærer åpenbart ikke mye regler for John. Dette blir en fordom som må motarbeides ved å vise de positive sidene ved kristendommen. Regler har negative assosiasjoner. En slik nedtoning av dogmatikk kommer også til uttrykk hos Emil, når han som eneste informant i utvalget kritiserer tradisjonell kristen seksualdogmatikk.

En slik nedtoning av dogmatikk samsvarer godt med annen forskning. Flere studier har de siste årene vist hvordan dogmatikk og klare konfesjonelle grenser har blitt nedtonet (Henriksen & Repstad, 2005; Repstad, 2015; Repstad et al., 2008; Repstad & Trysnes, 2013; Trysnes, 2012). Slik som for eksempel at læren om fortapelsen, blant frikirkelige pastorer i

Vest-Agder, forkynnes sjeldnere og bærer preg av en mer teoretisk fremstilling (Skjegstad, 2005, s. 182).

John synes det var utfordrende å lære om arvesynd i religionstimen. Det begrepet hadde han ikke hørt om i kirkesamfunnet han tilhører (som offisielt fastholder arvesyndslæren). En nedtoning av dogmatikk kan også ses i sammenheng med en relativisering av sannhetsbegrepet. Når Emil forklarer hvorfor han tror, trekker han også frem «at det gjør meg til en bedre person» som en av flere begrunnelser. Han er også rask til å fortelle om hvordan han kom til tro: «Og når jeg begynte å gå der, kjente jeg at begge disse to [kristne ungdomsmiljøene] er skikkelig bra greier. Og så var det på 'konf'-turen. Altså, jeg valgte å bli frelst da» (Emil). På denne turen beskriver Emil en emosjonell erfaring av at Gud helbredet han fra feber og omgangssyke etter å ha lest i Bibelen. Slike positive grunner kan demme opp mot eventuelle innsigelser mot kristen tro. På denne måten unngår informantene å tape ansikt (Goffman, 1992).

For de aktive kristne som benytter seg av den gladkristne tilnærmingen i presentasjonen av deres tro anses ikke tro for å være et privat anliggende:

Intervjuer: «Er det flaut å si at du er kristen?»
Emil: «Nei»
Intervjuer: «Nei?»
Emil: «Kunne stått opp på skolen å skrikt det ut. Det er ikke noe jeg legger skjul på.»

Kristen tro er for de gladkristne ikke noe å legge skjul på fordi det er beste som kan skje deg:

«Det er ikke noen begrensning på hva du kan oppleve. Det er ikke noen begrensning på hva du kan oppleve. Det er ikke en begrensning på hvor mye bedre person du kan bli av det. Altså, det er ikke noe begrensning på det å bli frelst. Alle har personlige erfaringer med det. Jeg mener det er det beste som kan skje med en person, og det er å bli frelst» (Emil).

Informantene kan synes å nedtone dogmatiske anliggender som «synd» og «sannhet» gjennom intervjuene. Å dele religiøse erfaringer blir sentralt. Erfaringene er opplevelser utenforstående ikke kan frata de som presenterer dem. En individuell «sannhet». For de som tar i bruk den gladkristne tilnærmingen er altså troen svært lite privat, og en sentral måte å

presentere troen sin på er gjennom å fortelle egne erfaringer, samt å aktivt dele positive sider ved kristen tro.

Den stille tilnærmingen

I møte med en sekulær skolekultur hvor troen i stor grad anses for å være en privatsak snakkes det relativt lite om tro. Stillheten rundt tros- og livssynsspørsmål muliggjør *den stille tilnærmingen*. Tilnærmingen er en måte å møte denne utfordringen på. Man forsøker å unngå unødvendige provokasjoner. Det innebærer at selv om man ikke anser tro for å være en privatsak blir det likevel slik i praksis. I utvalget representerer Sara denne tilnærmingen:

Intervjuer: «Hvordan viser du troen din når du er på skolen?»
Sara: «Jeg vet egentlig om jeg viser troen min veldig tydelig når jeg er på skolen.»

Noen ganger blir tro et tema, selv i den sekulære skolen. Sara har en religionslærer som selv er kristen. Når de på skolen eksempelvis lærer om reformasjonen finner Sara det lite interessant. «Det er jo ikke det mest interessante, å snakke om hva som skjedde for 500 år siden, liksom» (Sara). For aktive kristne som benytter seg av den stille tilnærmingen er ikke kirkehistorie eller teologi nødvendigvis så viktig. For dem er hvordan de andre opplever at troen blir fremstilt av større betydning. Derfor reagerer Sara på noe hun opplever som kjedsommelig. At kristendommen, som er hennes identitet, blir dårlig mottatt hos medelever medfører en valgsituasjon der hun må velge hvilken rolle hun skal innta. Istedenfor å velge å forsvare troen slik de som inntar den apologetiske tilnærmingen gjør, velger hun å forholde seg stille:

Intervjuer: «Er det viktig at de som er rundt deg og sånn, vet hva du tror på?»
Sara: «Vennene mine vet jo hva jeg tror på. Det er jo på en måte greit at de vet det. Det er jo ikke noe å legge skjul på. Selv om de ikke gjør det [tror] selv.»

Aktive kristne som velger en stillferdig tilnærming er likevel ikke lydløse, men de roper ikke høyest. Også disse ønsker å dele sin tro. Det oppleves bare vanskelig å gjøre det. Sara kan være et eksempel. Hun fastholder at troen er noe som skal deles, men føler det er vanskelig å gjøre nettopp det. Å ikke føle seg trygg nok til å dele sin tro er neppe Sara alene om. Selv tror hun det finnes flere som tror det samme henne, men som ikke aktivt forteller om det de tror på: «Det er ikke mange som jeg har snakket med som er helt sånn ... ikke tror på noen ting liksom. Så derfor er det kanskje flere jeg vet om som er aktive kristne» (Sara). At elever er stille om sin tro er et funn som samsvarer godt med tidligere forskning. I en skolekontekst kan

det være ekstra utfordrende av ulike grunner. For eksempel at kristendommen har lav ungdomskulturell status (Iversen, 2012).

Den apologetiske tilnærmingen

I en sekulær skole møter elevene innvendinger som kan utfordre sentrale trosdogmer. En måte å møte dette på er *den apologetiske tilnærmingen*. Det innebærer å aktivt forsvare sin tro. David, Rakel, Ruth og Anna, og delvis Isak har valgt å bruke denne tilnærmingen. De vektlegger på en særlig måte apologettikkens viktighet når troen skal presenteres. Riktignok nevner tilnærmet alle informantene i undersøkelsen dette, men disse informantene er særlig opptatt av dette.

De kan alle beskrives som svært skoleflinke. Det er noe de drar nytte av når troen skal presenteres. For mange av dem er det en hobby å fordype seg i kristen litteratur og naturlig teologi. Dette samsvarer med studier av ungdommer som forblir aktive i Den norske kirke etter konfirmasjonsalderen. Der fremgår det at både «[...] ungdom som er konfirmert og ungdom som er med i kirken etter konfirmasjon, ligger godt over gjennomsnittet i skoleprestasjoner.» (Høeg & Krupka, 2014). En tidligere SSB rapport fant at unge som leste bøker også var de som hadde mest uvanlige kulturvaner, inkludert å gå på religiøse tros- og livssynsmøter (Vaage, 2007, s. 182).

En del av kristen formidling på skolen innebærer å konfrontere fordommer. For de som velger å bruke en apologetisk tilnærming innebærer bruk av logisk orienterte argumenter, og en aktiv søken etter muligheter til å presentere troen sin. Rakel så muligheten til å benytte et skoleprosjekt til å møte det hun omtaler som fordommer:

«I fjor i historie, skulle vi ha en presentasjon om en vitenskapsmann. Og det var to og to da. Så han jeg var på gruppe med han var jo ateist. Det vet jeg. Men da sa jeg. Kan vi ikke ha om Galileo Galilei. For jeg hadde jo lest om han allerede fra Laget sin side og alt sånn der, at det er et stjerneeksempel på hvordan kirken forfulgte vitenskapsmenn, og at det egentlig ikke var sånn. Så jeg tenkte: ‘Yeah, nå kan jeg få frem hvordan det egentlig er’, det med det komplekse større bildet. Vi jobbet nokså separert. ‘Jeg kan ha om det, og så kan du ha om det. Og så bare skriver du det inn på min presentasjon liksom.’ Så da ble vi enige om det, og jeg hadde alle verdens kilder, og alt sånn, flere sider, bare med kilder. Og gikk ordentlig dypt ned i dette. Måtte bare skjønne alt. For jeg ville jo liksom overbevise, spesielt han ved siden av. At han ble jo ikke forfulgt, liksom, på grunn av at han var vitenskapsmann. Og så den dagen vi skal ha det da. Så tar han inn notatene sine. Og jeg sier sånn. Fordi jeg kunne jo alt om det han også skulle ha. Du må huske å si det og det og det og det, det er superviktig. Det gir oss sekser definitivt. Og så skulle vi ha den presentasjonen. Og jeg forteller jo all

verdens: 'Ja, og de fleste akademikerne var prester' og sånn. Og derfor var kirken så innblandet i alt det her. Og så skal han si sitt da. Og så sier nesten det motsatte av det jeg sa, og det jeg sa at han måtte si. 'Husk å si det', han sa det motsatte. Ja, han tenkte vel fortsatt at kirken var imot vitenskap. Så når vi står der og presenterer, og han starter med det, tenker jeg: 'hva skjer nå? Det er jo feil, liksom?'. Ja, og det var jo flere som hadde det at kirken var imot vitenskap. Men jeg tror spesielt i år så har de lært litt bedre. Kanskje ikke så mye, men litt i alle fall, men at kirken ikke var så mot vitenskapen akkurat. De var nokså støttende. Jeg håper i alle fall at de skjønnte det» (Rakel).

Den apologetiske tilnærmingen søker aktivt etter å lære fra seg hva den kristne tro innebærer. Både rasjonelle grunner, og å svare på innvendinger. Men initiativet er det ikke nødvendigvis de selv som tar:

«De må aldri føle seg presset til noe heller. Det er kanskje det også de føler litt av og til, at kanskje det er litt stort press fra kristendommen rundt de. At det er kanskje derfor de tar litt større avstand i fra det. Så jeg prøver å ikke presse de til noe som helst, egentlig. Så hvis de har lyst til å lære noe, så er jeg ledig» (David).

Å finne de gode mulighetene for å samtale blir vektlagt:

«Jeg synes det er vanskelig å finne innganger som er naturlige til å gjøre det. Og det er ikke så mange som spør heller. Så jeg skulle gjerne ha fortalt mer. Men, så er det liksom ... 'der kunne jeg på en måte sneket inn det', men så tørr jeg ikke helt fordi, ja det blir på en måte 'nå skal hun begynne å prate om det igjen, nå prater vi om noe annet'. Men det er noe jeg har tenkt på. Jeg skulle ønske jeg kunne om det mye mer, og at folk spurte om det mye mer enn det de gjør. Men det er på en måte ... folk som ikke er kristne har kanskje ikke så behov, eller søker ikke det så mye nødvendigvis» (Ruth).

Den apologetiske tilnærmingen kan innebære et ønske om å lære seg mer om den kristne tro og hvordan den kan forsvares. De som velger denne tilnærmingen, ser ut til å allerede gjøre det svært godt på skolen. Et av spørsmålene i intervjuguiden var hvorvidt de kristne følte de ble regnet for å være mindre vitenskapelige fordi de var kristne:

Intervjuer: «Føler du at du blir mindre vitenskapelig fordi du er kristen?»

Rakel: «Nei»

Intervjuer: «Hvorfor ikke?»

Rakel: «Nei, for min del føler jeg jo ikke det. Og jeg har sett på historikken og vitenskapen. Sett på hvor støttende og viktig kirken har vært for utviklingen der. Og det å tro på en rasjonell Gud som har skapt lover og alt sånn. Det er jo det mest logiske, ikke sant? Så nei. Jeg vil ikke si at jeg er noe mindre vitenskapelig.»

Gud blir trukket frem som *rasjonell* og logisk. Dermed blir kristen tro presentert som noe som er *fornuftig* å tro på. En slik fornuftsretting med vektlegging av trosforsvar/apologetikk kan ses i sammenheng med innflytelse fra satsingsområder fra Laget. Det har også blitt publisert en rekke bøker og tiltak i forbindelse med Veritas-konferansen som ble etablert i 2013 (*Veritaskonferansen*, u.å.).

Har det skjedd en apologetisk oppblomstring?

Siden alle informantene i utvalget nevner apologetikk/trosforsvar direkte eller indirekte er det grunn til å spør om det har skjedd en apologetisk «oppvåkning». En mulig tolkning er at det i møte med en skolekontekst i større grad kreves fornuftsgrunner. Flere tar høyere utdanning nå enn før (SSB, 2020, s. 16-20). Og det kan dermed tenkes at flere beveger seg innenfor rammer som krever fornuftsgrunner. I tillegg består utvalget av elever som har valgt å gå studiespesialiserende utdanningsprogram hvor fag, og kanskje også interesser, bidrar til intellektuelle tilnærminger til tro. Apologetisk litteratur har vært en sentral del av Credo Forlag (Lagets eget forlag) siden 80-tallet (Kristensen, 1993, s. 83-91). Før det har også andre apologetiske klassikere blitt lest. Eksempelvis ble det etter krigen gitt ut norske utgaver av C.S. Lewis bøker. Lewis har hatt, og har fortsatt, en betydelig innflytelse, også internasjonalt (Dahle, 2017). Rakel hadde selv boken om «Narnia» på en større skoleoppgave. En bok skrevet av nettopp Lewis.

Et annet aspekt er hvorvidt sekulariseringen i betydningen økt skille mellom kirke og stat har medført et mer betydelig behov for å oppklare misforståelser og imøtegå fordommer. Frem til 1997 var kristendomskunnskap et obligatorisk fag (med fritaksrett) i skolen (Repstad & Tallaksen, 2014, s. 31-33). Selv om faget hadde en glidende overgang fra å være et innenfra-dogmatisk fag til å bli mer pluralistisk rettet (Haakedal, 2010), er det rimelig å anta en betydelig lavere kjennskap til kristen dogmatikk. Det er sannsynlig at mindre kunnskap om kristen tro vil føre med seg flere misforståelser.

Et tredje aspekt er privatiseringen av religion. Ut fra informantbeskrivelsene kan religion synes å anses for å være en privatsak og noe det derfor snakkes lite om i det offentlige. Når en informant i utvalget sier «Jeg vil heller ha harde diskusjoner, enn at folk ikke prater om det i det hele tatt» (Ruth), kan det tolkes som en klar overbevisning om at kristen tro regnes for å være fornuftsbegrunnet. Pål Repstad og Irene Trysnes (2013) antyder i sin bok om musikk,

sang og dans i religiøst liv en dreining fra det de kaller «forsakelse» til «feelgood». I forlengelse av dette kan det spørres om en dreining fra «feelgood» til «fornuft»?

4.5 Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på skolen?

Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på videregående? Jeg vil nå se på lærer-elevrelasjonen, og deretter på sanksjoner og ubehag i lys av å være aktiv kristen på skolen. I tillegg vil jeg gå inn på informantenes refleksjoner rundt alkohol og russetid.

Lærer-elev

En aktuell symbolsk grense er distinksjonen mellom lærer og elev. Lærere må være mer forsiktig i sin tilnærming til elevene, og det kreves høyere grad av objektivitet i argumentasjonen deres:

«Så du skal på en måte få lov til å ytre på en måte den du er da kan du si. Men det er kanskje litt annerledes med lærere, kanskje. For som lærer så må du kanskje være litt mer forsiktig med måten du underviser på, og argumenter du bruker og sånn» (David).

Dette samsvarer godt med tidligere forskning på offentlig religion i skolen, og forskjellen mellom lærerrollen og elevrollen (Trysnes & Smeland, 2019, s. 197-198). Eksempelet utgjør en symbolsk grense det er bred støtte om som vedlikeholder det som kan synes å være en sosial grense. Læreres sosiale grenser blir regulert i blant annet Overordnet del i Læreplanen i skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017), i lærerprofesjonens etiske plattform (Utdanningsforbundet, 2018), og i Opplæringslova (1998). To av informantene viser også til historier der lærere har blitt «byttet ut» grunnet brudd på profesjonalitetsgrensene. Tap av arbeid utgjør en streng sanksjon. Edvard Nergård Larsens eksperimentelle studie av jobbsøking antyder også at kristne arbeidstakere har dårligere ansettelsesmuligheter dersom de er åpne om troen sin (Larsen & Di Stasio, 2019). På denne måten ligger det for læreren et insentiv for en privat tilnærming til tro, for å holde seg innenfor grensene.

Til tross for profesjonalitetskravet for lærere, er ikke livene deres begrenset til skolens ramme. Ruths lærer fortalte i avisa om det vedkommende kalte for sin barnetro: «Når jeg leste at han var leder i det menighetsrådet. Jeg skjønnte ingenting. Jeg hadde ikke tenkt at han var kristen i det hele tatt liksom» (Ruth). At Ruth ble overrasket over å lese dette begrunner hun i adferdsmessige betraktninger:

«Han er ikke utpreget kristen. Glad i å ta seg en fest, og forteller om ting. En skole han jobbet for før, der var den en som var helt imot abort, og ‘det var jo helt crazy’, og ‘jeg tenkte jo mitt’, sa han» (Ruth).

Læreren kategoriserer her et restriktivt syn på abort, slik som Ruth har, som «helt crazy». For Ruth henger dette synet sammen med hennes tro. Av sitatet kan det indentifiseres tre grensemarkører som nevnes her; forhold til alkohol, språkbruk og verdistandpunkt i abortsaken. Slike grensemarkører utgjør en del av grenseforhandlingene. Å skulle ytre et restriktivt syn på abort slik eksempelvis Rakel gjør, i en skolekontekst hvor grensemarkører som nevnte finner sted, vil trolig oppleves vanskelig. Dette vil også forsterkes av det asymmetriske maktforholdet mellom lærer og elev. Et annet eksempel på hvordan lærere kan spille i grenseforhandlingen nevner David. Han forteller om sin historielærer som han opplever å kjenne livssynet til: «Han kan i alle fall bruke litt sånn ‘for de som tror på sånne ting’» (David).

Ruth er blant dem som skryter av religionslæreren sin. Læreren fremstår som faglig og nyansert. Dette mener Ruth bidrar til å bygge ned fordommer. I parallellklassen er det imidlertid annerledes:

«Der hadde de lært i den andre klassen at Gud og vitenskap, det var to forskjellige ting. Så de sto imot hverandre. Så er det litt sånn ‘det er jo ikke sant’. Og så var det litt sånn ‘du sier det, men så vet jeg det, men så må jeg skrive på prøven at det er sånn’, fordi hun læreren har sagt det er sånn» (Ruth).

Uten å gå inn i debatten om religion og vitenskap, kan det slutes at læreren kan se ut til å fortegne denne debatten. Ruths fortelling kan også peke på en annen sentral faktor – lærerens makt. Lærer-elev-forholdet utgjør en asymmetrisk relasjon. I lærerens verktøykasse ligger ulike sanksjonsmidler (f.eks. karaktergiving). Emil beskriver også vurderingssituasjoner der han gir svaret læreren ønsker seg, selv om han måtte tenke at svaret er uriktig:

«Det med at mange ganger så er det fasiter på spørsmål på prøver, eller på muntlige presentasjoner som du har en større frihet når du presenterer noe muntlig enn når du skriver noe skriftlig. Og der har jeg konflikter med noen ting, der jeg skriver et svar på spørsmål innenfor religion eller innenfor historie, eller hva det skal være. Men det er faktaopplysninger, da kan man ikke være kritiske til det. Men jeg føler ikke det er galt personlig. Men det er ikke i kontakt med troen min på en måte. Det er noe som jeg lærer. Det er på en måte, noen ganger kan jeg distansere disse to litt. For å fokusere på at dette er skole, jeg kan ikke nekte at dette er en sannhet, så derfor må jeg svare det riktig, selv om jeg egentlig har lyst til å skrive noe annet. Ja, selvfølgelig det er noen ting som ikke passer for meg. Men jeg bare gjør det som jeg blir spurt om da» (Emil).

Fagligheten til læreren kan også være en grensemarkør. Anna viser hvordan:

«Religionslæreren tenker vi at ikke er kristen, sånn i venneflokken. Ut ifra at hun, jeg vet ikke, hun har kanskje ikke så mye kunnskap om det [kristendommen] som en skulle vente av at en som er kristen har, og at hun har et veldig utenfra perspektiv på alt» (Anna).

Læreren hadde ikke sagt hva hun trodde, eller ikke trodde på. De aktive kristne kunne likevel kategorisere læreren for å ikke være aktiv kristen. «Man merker på han [læreren] at han på en måte ikke er kristen eller bevisst kristen» (Sara).

Troen inkluderer, slik jeg har vist ovenfor, både en dogmatisk substans, men også adferd og religiøse erfaringer. I skolesammenheng drar aktive kristne ved noen anledninger nytte av faktakunnskaper relatert til sitt trosliv. Ruth forteller om en skoletur:

«På tur, så var vi inne i en kirke, så var det liksom bilde med døpefonten, så var det liksom maleri av døperen Johannes. Så skulle vi videre til neste ting. Og så gikk jeg og pratet med en venninne 'ja, døperen Johannes, bursdagen hans er jo St.Hans, fordi det er seks måneder før Jesus'. Og da gikk læreren foran meg. Han snudde seg: 'Ja, det er helt riktig, det var bra'. Så det er jo på en måte mer det at jeg har kunnskaper. I religionstimen så er det ingen som kan svare, og så kan jeg bare ja [svare]. Ja i dag spurte hun liksom: 'når Jesus var sinna i tempelet'. Så jeg: 'tempelet var blitt en ...', så fortalte jeg om det da. Og hun: 'Ja - veldig bra'. Så ... jeg prater jo ikke om tro slik. Jeg har jo informasjonen som jeg får brukt. Sånn faktainformasjon, liksom» (Ruth).

Jeg kan foreløpig oppsummere lærer-elev-relasjonen som asymmetrisk. Derfor er det relevant å snakke om lærerens makt i grenseforhandlingene. De aktive kristne vet ofte hva lærerne sine tror eller ikke tror på. Likevel har de sjeldent spurt dem. Det kom også frem at flere lærere går i menighet og blir dermed gjenkjent som kristen på skolen. Læreres utsagn kan også komme på kollisjonskurs med de aktive kristnes religiøse grenser. Eksempler som nevnes er *banneord, alkoholvaner, standpunkt i verdispørsmål og lite kunnskap om kristen tro*. Materialet innehar også flere eksempler på at for sterk ytring av livssynsoverbevisning ikke alltid blir tolerert av skolens ledelse. Når dette er offentlig kjent virker det negativt på personer som assosierer seg helt eller delvis med denne livssynsoverbevisningen. Lærerne oppleves i stor grad å holde seg profesjonelle.

Sanksjoner og ubehag

Flere av informantene beskriver ulike former for sanksjoner og ubehag som følger av å være aktiv kristen. På Annas skole er det noen medelever som er veldig tydelige på at de ikke er kristne. Anna opplever deres adferd som ubehagelig:

«Den [atferden] er jo litt sånn respektløst. En tar ikke hensyn til følelsene til folk. En tenker ikke over at det er en viktig del av livet deres. At det ikke bare er én faktor i

livet, men at man baserer mye av verdiene sine på at man er kristen. Så de er kanskje ikke klar over at det kan såre folk, det at de angriper troen til folk, slik som de gjør, med å slenge ut vilkårlige påstander, som de har hørt om ting står i Bibelen, som vanlige kristne ikke har undersøkt, eller vet om kan stemme» (Anna).

Utsagnet kan ses i sammenheng med noe annet Anna forteller: «de kristne er litt sjenerte, de ligger lavt» (Anna). Dette samsvarer med en beskrivelse David gir. Selv om han ikke opplever at det er flaut å være kristen påpeker han at:

«[...] du har jo selvfølgelig hendelser hvor folk kanskje ler av ting du skal gjøre, ting du skal være med på, ting du skal arrangere, ... som gjør at du kanskje ikke føler deg like høy i hatten. Men jeg føler meg liksom ikke flau over å være kristen» (David).

Latterliggjøring er en negativ sanksjon som har til hensikt at lignende handlinger ikke gjentas (Repstad, 2007a, s. 50-51). Sanksjoner kan ta ulike former. David spør om det er andre grenser for kristne enn andre:

«Vi hadde om kristen etikk. Og så debatterte vi om kristendommen hadde sin egen etikk. Så sa læreren at kristne mener at kristne ikke har en egen etikk, fordi det er en etikk som gjelder for alle mennesker. Men da var det noen elever i klassen som var rett på. Det kan være en misforståelse, selvfølgelig. Men at de skulle ikke bli sammenlignet med kristendommen, eller at de skulle bli forbundet med det. De var veldig sånn. Selvfølgelig skal kristendommen ha sin egen etikk, for det gjelder jo ikke for mennesker generelt. Så var litt sånn. Det gikk ikke mange sekundene etter at læreren og en elev hadde sagt det før de var på angrepet, liksom» (David).

«Jeg opplevde det litt sånn ... ikke at jeg ble lei meg på en måte. Det var litt sånn unødvendig å reagere så kraftig på noe som ikke var noe farlig å si i det hele tatt. Jeg følte ikke noen ble angrepet av det. Men det var liksom, jeg føler liksom at folk som ikke er kristne ved det minste snev av at ett eller annet blir nevnt med kristne, som kanskje kunne truffet de litt, så er de rett på og skal avfeie det helt. Det er der jeg mener, at hvis kristne hadde gjort noe lignende, så hadde det blitt helt baluba» (David).

David antyder at det finnes en annen grense for kristne enn andre hva angår å ytre sine standpunkt. For David er det åpenbart ubehagelig når medelever reagerer sterkt på å bli forbundet med kristen tro. Selv mener han å respektere både undervisningens og medelevers perspektiver siden de har et annet verdensbilde, men savner altså en tilsvarende respekt tilbake.

For John er det også litt ubehagelig når norskboken innehar banneord, selv om de aller fleste lærebøker ikke har det:

«For det er jo klart hadde det vært mange banneord, og sånne ting, så hadde det vært ubehagelig å lese. Men det er ikke så mye av det i bøkene. Det er litte grann i

norsk boken, siden det er fortellinger fra før og historier og sånn. Det er det eneste jeg synes er litt ubehagelig. Og så vi skal analysere tekster eller bruke mye stygge ord. Men det er ganske lite av det» (John).

Aktive kristne opplever bruk av banneord som en grensemarkør for å vise at man ikke er kristen. John har funnet ut hva norsklæreren tror på ved å høre på hvordan han snakker:

«Det går mest på hvordan han snakker, og litt hvordan han opptrer, med ordvalg, og ordbruk, og litt på en måte holdningene hans til det, når vi snakker om sånne ting. Så det er jo mest ordbruk. De fleste lærerne er jo ganske nøytrale, men han er nok den som kan finne på å banne litt, og på en måte snakke litt sånn, ja. Han snakker ikke negativt om det. Men han på en måte skryter ikke på en måte av det heller. Han er mer likegyldig til det, på en måte» (John),

Et siste form for ubehag informantene beskriver som jeg vil kommentere handler om det de beskriver som fordommer:

«Jeg tror nok mange tenkte nok at de [kristne] vet alt, er veldig stolte, mange sier jo dømmende. Og mest av alt, ikke feste, ikke drikke, og sånn der. Og også litt dumme også, vil jeg si» (Rakel).

For de aktive kristne kan fordommene Rakel beskriver forstås i lys av Erving Goffmans begrep om *stigma*. Han forstår stigma som vedvarende spesielle karakteristika ved en person (til forskjell fra mer flyktige kjennetegn som sinnsstemninger og følelser) som knytter seg til identitet (Goffman, 1972, s. 51). Ut fra førsteinntrykket formes normative forventninger (Goffman, 1972, s. 12). Rakel beskriver her at hun opplever en viss form for stigma. For henne er troen noe fast – et vedvarende kjennetegn som knytter seg sterkt til hennes identitet. Beskrivelsen hennes viser noe av hvilke forventninger hun selv opplever blir tillagt henne ved å være aktiv kristen.

Alkohol og rusetid

Et av de klareste funnene i undersøkelsen var avstanden informantene hadde til alkohol. Kun én informant drakk alkohol. Alkohol er noe informantene velger å snakke relativt mye om. Dels fordi de opplever fordommer rundt relasjonen kristne og alkohol. At det er rusetid, og de nylig har fylt 18 år og kan lovlig nyte alkohol kan også være av betydning (Alkoholloven, 1990, § 1-5). Men også fordi troen deres synes å ha innvirkning på hvilke valg de velger når det gjelder alkoholbruk. Felles for informantene er at de har et relativt reflektert forhold til problematikken. Når de snakker om deres forhold til alkohol spiller Bibelen en sentral del av refleksjonen. «Det er jo på en måte sagt at man ikke skal drikke seg full, så man på en måte kan gjøre beviste handlinger» (Ruth). Ruth henviser her til Bibelen – «drikk dere ikke fulle på

vin» (Ef 5,18). I tillegg legger hun til en rasjonell grunn – for å kunne gjøre bevisste handlinger.

Isak påpeker at grensen mellom å drikke alkohol og å drikke seg full på alkohol kan virke uklar. Når er man egentlig full? Å være full er ikke greit. Det kan utgjøre en utfordring å vite når man oppfyller kriteriene for å bli definert som «full». Til det kreves en strategisk tilnærming, hvilket klargjøres i det Isak sier om å bli full:

«Og det sier jo Bibelen at er feil. At du heller skal bli full på Den Hellige Ånd. Og derfor velger jeg egentlig bare å ta avstand fra det. Fordi det er mye greiere. Da trenger du ikke å forholde deg til det på noe vis. Da er det litt sånn ‘han drikker jo ikke’. Da er det på en måte greit. Da er det ikke noe vits i å gjøre noe mer med det. Selv om det er mange flere fordommer rundt det» (Isak).

Isak medgir her å ha valgt en avholds-strategi i mangel på klare grenser. Det er han ikke alene om:

«Jeg drikker ikke selv. Jeg tror ikke det nødvendigvis er galt å drikke alkohol. Men jeg tror ikke det er bra å drikke seg full. For da gjør man så fort dumme ting. Så jeg har selv valgt å ikke drikke. Nå i russetiden er det kanskje synligere enn ellers. Da er de fleste med på fester i helgene. Noen kroer og sånn. Også er det meg og noen få venner som ikke drikker, og velger å gjøre andre ting» (Anna).

Å velge ikke å drikke alkohol i russetida har også noen sosiale konsekvenser. Slik Anna fremstiller det, er livsvalget hennes en del av et mindretallsprosjekt. Mindretallsprosjektet innebærer «å gå mot strømmen», og kan medføre færre sosiale møtepunkt med øvrige elever på skolen.

For de aktive kristne dras det en grense mellom å drikke, og å drikke seg full. Det første er akseptabelt, det andre er ikke. Det er med andre ord innenfor å drikke alkohol, men å drikke seg full er ikke akseptert. Alkoholmisbruk er altså en *grensemarkør* (Lamont & Molnár, 2002). Dette stiller samtlige informanter seg bak. Syv av åtte informanter har også et avholdsstandpunkt i forhold til alkohol. De deltar relativt lite på fester. Dette samsvarer godt med tidligere forskning (Botvar & Urstad, 2012). Når grensemarkøren overskrides, og medelever drikker alkohol aksepteres ikke dette av de aktive kristne: «Det er ikke for å være dømmende eller noe, men det er jo flere som drikker, og drikker seg fulle og kaller seg kristne og sånn» (John). Informantene er enige i at alkoholbruk er greit, så lenge det ikke er alkoholmisbruk. Likevel kan det se ut som at grensen mellom «bruk» og «misbruk» av

alkohol er svært uklar. Det kan derfor se ut som at det for aktive kristne elever på informantenes egen alder nærmest forventes et (midlertidig) avholdsstandpunkt.

Når personer som utgir seg for å være kristen og siden blir sett med et alkoholholdig symbol, som for eksempel et glass eller boks med alkoholholdig drikke, vil aktive kristne kunne avsløre disse som falske. Tro og liv holdes ikke sammen. Det kan forekomme av at personer som utgir seg for å være kristne holder et alkoholholdig symbol uten selv å drikke det. Dette kan føre til det Goffman kaller *misvisende opptreden* (Goffman, 1992, s. 55).

Å markere et avholdsstandpunkt knyttes tett opp til kristen grenseforhandling. Det er derfor ikke overaskende at David bruker pepsi-max for å markere sitt standpunkt: «Jeg klarer meg veldig fint med en pepsi-max eller et eller annet sånn. Det går bra det.» (David). Slik unngår David å opptre misvisende. For å markere sitt verdistandpunkt bruker han pepsi-max for å symbolisere at han ikke drikker alkohol (Goffman, 1992, s. 55). Han viser med det omverdenen at hans verdier står fast og skaper «et inntrykk som er i samsvar med den generelle definisjonen av situasjonen» (Goffman, 1992, s. 50), at han ikke drikker alkohol.

En av begrunnelsene for totalavhold fra alkohol i russetiden er den norske drikkekulturen:

«Man ser jo det i samfunnet at det er vanvittig alkoholpress. Helt sykt. Og nå er jo jeg russ, eller kruss ... hehe, enda bedre. Men ja, jeg er jo avholds. Men jeg er avholds nå. Jeg tenker å være avholds gjennom russetiden i alle fall. Men i fremtiden tenker jeg ... det gjør jo ikke noe om man vil ha et glass alkohol til middagen eller sånn. Og det ... jeg har jo liksom tenkt på hvordan det er med alkohol i Bibelen. Og det står jo at man ikke skal være fulle. Man må bruke det ordentlig. Og jeg har jo fått inn det perspektivet. Og jeg har jo skjønt at de var jo ikke avholds alle disse disiplene og sånn. Og det gjør jo ikke noe å ha litt. Men på grunn av det presset som er så har jeg valgt å være totalt avholds nå i russetiden. Og heller åpne for det senere. Fordi jeg vil vise tydelig at jeg vil være trygg i russetiden. Hvis andre også har problemer så kan jeg vite at jeg er edru i alle fall, hvis de trenger hjelp til noe. Bibelen har virkelig påvirket der. Men jeg ser jo også i samfunnet hvordan ... det er et svært problem! Ordentlig svært! Folk blir jo avhengige. Det har ødelagt familier. Så utrolig mange familier opp igjennom historien. Og jeg ser jo liksom at man mister kontrollen, folk utsetter for veldig mye når de er ute på fylla, større sjanse for å bli voldtatt og ditt og datt. Det er veldig uttrykt med den kulturen som er med den drikkekulturen. Men jeg vil jo si dessverre så er det sånn enten eller. Spesielt i bygda så er det sånn: enten så drikker du ikke, eller så drikker du deg driting, liksom. Familien min har litt sånn venner i Frankrike, Sveits og Danmark. Der er det noe helt annet. Der tar de et glass vin til middagen. De er mer liberale kan man si. Jeg synes det er mye bedre. Jeg tenker hvorfor er det som det er i Norge, kan vi ikke ha det mer sånn. Så, ja. Men jeg er forsiktig med alkoholen» (Rakel).

Rakel viser her til et sosialt aspekt ved å avstå fra alkohol. «Derfor er det riktig å la være å spise kjøtt, drikke vin eller gjøre noe annet som fører din bror til fall.» (Rom 14,21). Tidvis blir også denne begrunnelsen kalt et «adiafora» (Botvar & Urstad, 2012, s. 12). Et adiafora utgjør noe som er verken godt eller ondt, som det likevel velges å avstå fra med hensyn til sine medmennesker.

De aktive kristne beskriver det de opplever som et betydelig *drikkepress* som ses i sammenheng med russetiden (Fjær et al., 2016; Pedersen et al., 2018). Alkohol ses ikke på som noe syndig i seg selv, men å drikke seg full er derimot syndig. Slik utgjør altså alkoholbruk en grensemarkør (Lamont & Molnár, 2002). Noen avstår fra alkohol av hensyn til andre som er mer utrygge enn dem selv. Noen er åpne for å drikke alkohol senere i livet. Og noen påpeker at ett sted må grensen gå, og at totalavhold derfor gir den klareste grensen som er lettest å forholde seg til. Felles er en restriktiv holdning til alkohol.

4.6 Hvorfor forteller de om troen sin på skolen?

Aktive kristne forteller og viser troen sin. Noen ganger også på tross av de sanksjoner og ubehageligheter det måtte medføre. Et sentralt spørsmål blir derfor hvorfor de gjør det. Misjon, å fortelle om troen, har gjennom hele kristendommens historie vært en sentral del av kristen tro (Stark, 2012).

«... en slags forventning i selve troen».

Informantene ble spurt om de kjente noen forventning om å dele troen sin. Jeg vil nå se på hvordan informantene reflekterte over om det er et press fra det kristne miljøet om å dele troen. Isak sier:

«Jeg vil ikke si at det er noe forventning eller press, liksom. At de forventer i den forstand at dette er noe du må gjøre. Jeg tror det heller er en sånn veldig stor oppfordring, fra spesielt menigheten da, at det er viktig da. Men jeg har aldri kjent på noe fordømmelse eller noe sånt. 'Dette må du gjøre, liksom'. Men heller at det er en stor oppfordring liksom da, til å gjøre det» (Isak).

Isak er kanskje den av informantene som tydeligst antyder en viss form for ytre press. Det kaller han for «en stor oppfordring». Anna beskriver hvordan dette er nært forbundet med trosinnholdet:

«Ja, det er jo ofte et tema i taler typisk. At vi må nå andre. Så det er jo en slags forventning i selve troen. Det er en del av troen. At det er en misjonerende religion» (Anna).

Det kan være nærliggende å tolke et slikt utsagn som en frontstage-opptreden ved at det anses uheldig å skulle føle på press utenfra (Goffman, 1992). Anna har i likhet med de andre informantene en reel opplevelse av at det ikke forekommer noe press fra hjem eller menighet. Sara uttrykker dette enda klarere i spørsmålet om hun opplever press utenfra: «Egentlig ikke. Jeg har aldri følt på det der, hvert fall» (Sara). Selv om et ytre press ikke oppleves stort, hvis det i det hele tatt er til stede, beskrives det en indre religiøs motivasjon:

«Jeg har virkelig fått hjerte for det. At jeg vil dele det. Det er jo på grunn av Han, Gud, at jeg har lyst til å gjøre det. Og være ekstra grei mot de som kanskje er litt utenfor og sånn. Så det er ikke noe press liksom» (Rakel).

De aktive kristne ungdommene opplever i liten grad forventninger utenfra som en avgjørende faktor for hvorfor de ytrer sin tro på skolen. De beskriver en tydelig religiøs motivasjon for å dele troen sin. Forventninger om å dele troen synes nesten å være fraværene.

Slik jeg har vist begrenser ikke presentasjon av troen seg til verbale utsagn for de aktive kristne. Dette kommer også til uttrykk når det spørres om forventninger:

Intervjuer: «Kjenner du noen forventninger til at du skal dele troen? Fra menighet, eller familie ...»

David: «Kanskje ikke forventninger til at jeg skal ut å forkynne til verden på en måte. Men i alle fall en forventning om at jeg skal gjennom handling, og måten jeg er på, at jeg gjennom det skal kunne vise hvordan jeg som kristen skal leve. Og være et godt eksempel, heller på den måten. Men det er jo altså ... jeg kan jo selvfølgelig dele ting på ungdomsmøtene og sånne ting. Men ute blant vanlige folk, så går det vel mer i handlinger og sånn.»

For de aktive kristne knyttes forventninger i relativt liten grad til verbal tros-ytring. I den grad informantene kjenner på forventninger knyttes dette stort sett til adferdsmessige tros-ytring – «å gjøre godt».

«... det er jo det viktigste i verden for meg».

De aktive kristne elevene jeg undersøkte ble også spurt om hvorfor det var viktig for dem å fortelle om troen sin:

Intervjuer: «Hvorfor er dette viktig for deg, å fortelle?»

Rakel: «Nei, det er jo det viktigste i verden for meg. At Jesus elsker meg. Eller at Gud elsker. At Jesus tok på seg syndene mine for meg, og at han døde for meg. Og jeg for min del, så er det selve friheten og sånn. Og jeg vil jo det beste for alle andre. Og jeg vil jo at de skal kjenne på den, ja ha den relasjonen med Gud. Ha den friheten. Kjenne på den

kjærligheten. Og godheten. Og tryggheten. Og alt det der. Hele pakka. Hvis folk har et feil inntrykk, og tenker sånn 'åh, kristne dømmer bare', 'de er så stolte', og alt det der. Det skaper jo liksom en barriere for dem. Som gjør at det kan være vanskeligere liksom. Vanskelige å komme til tro. Derfor er det jo veldig viktig å få frem det. Å liksom bryte de fordommene som de har hatt.»

Rakel har en klar religiøs motivasjon for å dele troen sin. Hun opplever at det er mange fordommer. Å bryte disse inngår som en del av å vise hva hun tror på. Også Isak har en klar religiøs begrunnelse. Når han blir spurt om det er viktig for han at de andre vet hva han tror på svarer han:

«Ja. Det er veldig viktig for meg. Jeg tenker jo at jeg skal på en måte representere, som kristen, Gud da, i en viss forstand. Selv om det kan være sykt vanskelig. Du skal vise hvem han er da. Og da er det jo viktig at de vet det da. At de vet at jeg er kristen, og at det er derfor jeg ikke gjør det kanskje alle andre gjør. Kanskje det er det er derfor jeg ikke drikker alkohol. Kanskje det er derfor jeg ikke velger å bli med på å snakke dritt om folk, og litt sånn type greie da» (Isak).

Mellom religiøse og moralske grenser

Etter informantenes beskrivelser er det liten grad av forventinger knyttet til å dele kristen tro. Det kommer også frem at informantene begrunner å dele tro ut fra religiøse motiver. Ytre forventinger beskrives av informantene som nærmest fraværende. En slik religiøs motivasjon støtter bruken av *religiøse grenser* (Furseth, 2014) som et tillegg til Lamonts (1992) bruk av sosioøkonomiske, kulturelle og moralske grenser, fordi informantene viser til religiøse begrunnede verdivalg. Spenningen mellom de religiøse og de moralske grensene er kanskje mest uklare. Informantenes vektlegging av «å gjøre godt» ser ut til å sammenfalle til en viss grad med øvrige ungdomsverdier. Jan Frode Haugseth (2020) viser til hvordan norsk ungdom verdsetter *omsorgsverdier* høyt. Dette sammenfaller med de aktive kristnes vektlegging av «å gjøre godt». I tillegg viser han hvordan *prestasjon* og *kunnskap* også har høy status blant unge. Det er verdier som også lar seg gjenkjenne i gjennomgått empiri. Det må presiseres at kategoriene Haugseth bruker er vide, og har rom for nyanser. De aktive kristne informantene begrunner i hovedsak tilsvarende verdier religiøst. Omsorgsverdiene er et uttrykk for vektlegging av moralske grenser (Lamont & Molnár, 2002). For aktive kristne kan de religiøse grensene informere de øvrige grensene (Furseth, 2014, s. 23). På den måten kan altså tilsynelatende sammenfallende verdier være forankret i ulike former for grenser.

5.0 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg utforsket følgende problemstillingen: «Hvordan opplever aktive kristne elever i Vg3 at skolen gir rom for deres tro?» Spørsmålet ble deretter inndelt i fem tilhørende forskningsspørsmål som gir et godt utgangspunkt for en oppsummerende konklusjon. Derfor vil jeg i første omgang ta utgangspunkt i disse fem spørsmålene, før jeg vil gi noen betraktninger om veien videre.

Hvordan opplever de at skolekulturen gir rom for deres tro?

De aktive kristne opplever skolekonteksten forskjellig. Styringsdokumenter i skolen medfører et tolkningsrom som gir ulike praktiseringer og fortolkninger av forholdet mellom skole og sekularitet. Ut fra José Casanovas (1994) sekulariseringshypoteser gjenkjennes fire ulike typer skolekulturer på bakgrunn av det ut fra det empiriske materialet. Disse kan også benyttes på et individuelt nivå, og informantene plasseres etter hvor privatisert og differensiert de beskriver troen sin. Det kan skilles mellom en *religiøst-integrert*-, *støttende*-, *åpen*- og *sekulær* skolekontekst. Stor avstand mellom egen religiøsitet og opplevd rom for trosutøvelse på skolen kan føre til at ungdommene føler seg presset og marginalisert. Enkelte av informantene har også pekt på at de som kristne utsettes for trakasserende kommentarer. Samtidig ser dette på den annen side ut til å styrke deres iver etter å forsvare troen sin, noe interessen for apologetikk kan markere. Jevnt over opplever informantene skolekulturene som relativt sekulære. Det kjennetegnes ved at religion blir sett på som et forholdvis privat anliggende. Og en kulturell forventning om at troen utgjør bare én del av livet, og kan på den måten differensieres fra øvrige livssfærer.

Hvordan beskriver ungdommene sin tro, og det å være kristen?

Aktive kristne definerer «kristen»-begrepet etter forholdsvis strenge krav. I lys av Michèle Lamonts (1992) teori om symbolske grenser kan det gjenkjennes ulike grensemarkører. Grensemarkørene knytter seg til adferdsmessige kjennetegn som for eksempel banneord, alkoholvaner, standpunkt i verdispørsmål og kunnskaper om kristen tro. Også fravær av ytringer medfører at lærere og medelever av de aktive kristne ikke antas være kristne. For de aktive kristne er det viktig at det ikke er opp til dem å avgjøre hvorvidt en person er kristen eller ikke.

Hvordan presenterer de sin tro på skolen?

Troen, for de aktive kristne, presenteres i liten grad gjennom fysiske symboler. I den grad de bærer symboler, er disse mindre synlige som et korssmykke, eller klesmerket Chosen, som ikke nødvendigvis har noen kristen profil. Sistnevnte merke har derimot en sosial profil. Dette kan ses i sammenheng med informantenes understreking av «å skille seg ut på rett måte». «Å skille seg ut på rett måte» innebærer blant annet å gjøre «gode gjerninger». I møte med en «sekulær» skolekontekst indentifiseres tre ulike tilnærminger aktive kristne bruker. En gladkristen tilnærming hvor de positive sidene ved kristen vektlegges. En stille tilnærming som etterlater innvendinger ubesvart. Og en apologetisk tilnærming som vektlegges å forsøksvis besvare innvendinger mot kristen tro ut fra fornuftsgrunner. Vektleggingen av apologetikk nevnes av samtlige informanter, men i ulik grad. På bakgrunn av den apologetiske entusiasmen som vektlegger fornuftsgrunner er det rimelig å spørre det om har skjedd en dreining fra «feelgood» til «fornuft» (jf. Repstad & Trysnes, 2013).

Hvordan oppleves det å være aktiv kristen på skolen?

Blant informantene forekommer beskrivelser av ulike fordommer hyppig. Dette kan også ta organiserte former. I regi av Norges kristelige student- og skoleungdomslag (Laget) finnes eksempelvis arrangementer som «Grill en kristen». Der spørsmål om kristen tro blir forsøksvis besvart. Dette er en av flere måter å imøtekomme det informantene beskriver som «fordommer mot kristne». Enkelte informanter beskriver også latterliggjøring og andre hendelser som har vært ubehagelige. Forholdet mellom lærer og elev spiller også en sentral rolle i de aktive kristnes opplevelse av skolen, og det beskrives både positive og negative forhold.

Hvorfor forteller de om troen sin på skolen?

Informantene begrunner sin egen selvpresentasjon religiøst. De opplever i liten grad press fra andre om å dele troen sin. Samtidig legges det vekt på at det ligger en integrert forventning i selve troen. For de aktive kristne er det viktig «å gjøre godt». Verdier som i stor grad sammenfaller med ungdommers verdier ellers (Haugseth, 2020). Men for de aktive kristne er disse verdiene klart religiøst begrunnet. Inger Furseths (2014) begrep om *religiøse grenser* ser derfor ut til å være et nyttig tillegg til Michèle Lamonts (1992) øvrige grensekategorier.

Veien videre

I innledningen nevnte jeg flere eksempler på hvordan religiøse mennesker kan oppleve møte med det offentlige trangt, og hvordan religion i offentligheten knytter seg til

menneskerettslige anliggender (Pål Kjetil Botvar, 2015; Larsen & Di Stasio, 2019). Slik det kommer frem av oppgaven opplever de aktive kristne at skolen i varierende grad gir rom for deres tro. Det var viktig for dem å fortelle at rommet for å ytre sin tro opplevdes trangt.

På grunn av at Agder har vært kjent for å være mer religiøst enn resten av landet (Repstad et al., 2008, s. 21) hadde det vært interessant å undersøkte aktive kristne andre steder i Norge. Det kunne også vært av interesse og undersøkt andre konfesjonelle grupperinger, eller mennesker av en annen tro, for komparasjon. Denne undersøkelsen har konsentrert seg om elevene. Det vil også være av interesse å undersøke «aktive kristne» læreres opplevelser av å ha sin tro i møte med skolen. Studien vil også kunne gi et godt bakgrunnsmateriale for videre kvantitative studier.

Litteraturliste

- Alfsvåg, K. (2011). «Av motsatt eller samme kjønn» – om sekularismens ekteskapsforståelse som kirkelig og teologisk utfordring. *Tidsskrift for Teologi og Kirke*, 82(01), 3–15.
Hentet fra <https://www.idunn.no/ttk/2011/01/art06>
- Alkoholloven. (1990). *Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (Alkoholloven)*—
Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27>
- Andreassen, B.-O. (2014). Læstadiansk reaksjon på religion i offentligheten: Etablering av egne skoler. *DIN - Tidsskrift for religion og kultur*, Nr 2, 67-89. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/DIN/article/view/707>
- Arntzen, K. J. (2019, 2. mai). *Rektorer vil ikke ha kristne skolelag: – Jeg er bekymret. Dette handler om trosfrihet*. NRK. Hentet fra https://www.nrk.no/sorlandet/rektorer-vil-ikke-ha-kristne-skolelag_-_jeg-er-bekymret.-dette-handler-om-trosfrihet-1.14532305
- Bangstad, S. (2009). *Sekularismens ansikter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berger, P. L. (1990). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. New York: Anchor Books.
- Botvar, P. K. & Schmidt, U. (Red.). (2010). *Religion i dagens Norge: Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlag.
- Botvar, P. K. & Trysnes, I. (2017). Jeg kaller det Stine-tro. Unge mennesker, individualisering og nyreligiøsitet. I I. M. Høeg, *Religion og ungdom* (s. 136–156). Oslo: Universitetsforlaget.
- Botvar, P. K. & Urstad, S. S. (2012). Bruk av rusmidler blant aktive i kristne ungdomsmiljøer. *KIFO NOTAT NR 3/2012*, 80. Hentet fra http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2016/09/Fra-vann-til-vin_KIFO-Notat_3_2012.pdf
- Botvar, P. K. (2015). Sosial kapital og holdninger til religion i offentligheten. En studie av elever i den videregående skolen i Oslo-området. *Prismet*, 66 (2), 79–93.

- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dahle, L. (2017). Kontekstualisering og apologetikk i Apostelgjerningene og i vår egen tid. En analyse av Timothy Kellers misjonale bidrag. *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke*, 44(2), 139–159. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/dttk/article/view/95961>
- DAWN. (2010). *DAWN-undersøkelsen 2010*. Hentet fra <https://www.sendtnorge.no/wp-content/uploads/2011/05/DAWN-unders%C3%B8kelse-2010-Vokser-kirken-i-Norge.pdf>
- Den norske kirke. (u.å.). *Trosbekjennelsen*. Den norske kirke. Hentet 23. april 2020, fra <https://kirken.no/trosbekjennelsen>
- Domaas, O. E. (2019). En anonym minoritet i klasserommet? Kristne elever i skolens religionsfag. *Prismet*, 1, 5–25. Hentet fra <https://doi.org/10.5617/pri.6854>
- Eidhamar, L. G. (2019). Innenfra eller utenfra, faglig eller personlig? Perspektiver i religions- og livssynsundervisningen belyst ut fra internasjonal debatt. *Prismet*, 1, 27–46. <https://doi.org/10.5617/pri.6855>
- Elgvin, O. & Tronstad, K. (2013). Nytt land, ny religiøsitet? —Religiøsitet og sekularisering blant ikke-vestlige innvandrere i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54, 63–91.
- Elster, J. (2005). Selvmordsaksjoner. I B. E. Rasch (Red.), *Islamistisk terrorisme* (s. 145–196). Oslo: Abstrakt forlag.
- Fisher-Høyrem, S. (2016). Sekulariteter og postsekulariteter. *DIN - Tidsskrift for religion og kultur*, Nr 2, 48-78. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/DIN/article/view/1306>
- Fjær, E. G., Pedersen, W. & Sandberg, S. (2016). Party on wheels: Mobile party spaces in the Norwegian high school graduation celebration. *The British Journal of Sociology*, 67(2), 328–347. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12189>

- FNs verdenserklæring om menneskerettigheter.* (1948). Hentet fra <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>
- Furseth, I. (2004). Kvinner – mer religiøse enn menn? *Religion 1998 om kjønn og religion*. I O. G. Winsnes, *Tallenes tale 2004. Perspektiv på statistikk og kirke*. (KIFO Rapport nr. 27, s. 79–93). Trondheim: Tapir.
- Furseth, I. (2014). Hijab street fashion og stil i Oslo. *Sosiologisk tidsskrift*, 22(01), 6–27. idunn.no. Hentet fra http://www.idunn.no/st/2014/01/hijab_street_fashion_og_stil_i_oslo
- Furseth, I. (Red.). (2015). *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Furseth, I. & Repstad, P. (2003). *Innføring i religionssosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Furseth, I. & Repstad, P. (2005). *Religionssociologi: En introduktion*. Liber.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax forlag. (Norsk oversettelse av: *The presentation of self in everyday life*. [1959]. New York: Doubleday / Anchor Books.)
- Goffman, E. (1972). *Stigma: Den avvikandes roll och identitet* (R. Matz, Overs.). Stockholm: Norstedts förlag.
- Guttormsen, A. (2019). *Advarer mot lærebøker: Finner stadig feil om kirke og kristendom*. Hentet fra <https://www.vl.no/kultur/advarer-mot-feil-i-lereboker-1.1575239>
- Haugseth, J. F. (2020). Ungdommens idealer. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 4(02), 68–84. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-02-01>
- Hellenes, I. (2017). *Grill en kristen – svar på 20 vanskelige spørsmål*. Oslo: Veritas forlag.

- Henriksen, J.-O. & Repstad, P. (2005). *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*.
Bergen: Fagbokforlaget.
- Høeg, I. M. (2011). Kjønn og folkelig dåpsteologi. *DIN - Tidsskrift for religion og kultur*, Nr 1–2, 65-78. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/DIN/article/view/781>
- Høeg, I. M. (Red.). (2017). *Religion og ungdom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Høeg, I. M. & Krupka, B. (2014). Skummer kirken fløten? Ungdom i kirkelige ungdomsmiljø. *Prismet*, 4, 191–209. <https://doi.org/10.5617/pri.5594>
- Høeg, I. M. & Trysnes, I. (2012). Menighetenes samvirke med hjemmet. Evalueringsforskning på trosopplæringsreformen. *KIFO NOTAT NR 1/2012*, 153.
- Haakedal, E. (2010). Arbeidsbøkernes teologi. Endringer i elevarbeider fra religionsundervisningen 1955-2009. I *Pål Repstad (red.), Norsk bruksteologi i endring. Tendenser gjennom 20. Århundre* (s. 79–113). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Iversen, L. L. (2012). Når religion blir identitet. *Kirke og Kultur*, 116(03), 258–270. Hentet fra https://www.idunn.no/kok/2012/03/naar_religion_bli_identitet
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Kalstad, L. M. (2019, 29. april). *Kommune har gitt kristent skolelag bolleforbud*. NRK. Hentet fra <https://www.nrk.no/rogaland/kommune-har-gitt-kristent-skolelag-bolleforbud-1.14531884>
- Kristensen, V. (1993). *Lagsfolk: Norges kristelige student- og skoleungdomslag 1924-1994*. Oslo: Credo.
- Kvale, S. (1997). *Interview: En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Laget NKSS. (2020). *Grill en kristen*. Laget NKSS. Hentet fra: <https://nkss.no/grill-en-kristen>

- Laget NKSS. (2019). *STUDENTUNDERSØKELSE 2019*. Hentet fra <https://static1.squarespace.com/static/57e512e0e3df28289df062e3/t/5c41c891562fa7e08916d980/1547815076464/Studentunders%C3%B8kelsen+2019.pdf>
- Lamont, M. (1992). *Money, morals, and manners: The culture of the French and American upper-middle class*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lamont, M. & Molnár, V. (2002). The Study of Boundaries in the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, 28(1), 167–195.
<https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.141107>
- Larsen, E. N. & Di Stasio, V. (2019). Pakistani in the UK and Norway: Different contexts, similar disadvantage. Results from a comparative field experiment on hiring discrimination. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–21.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1622777>
- Lundby, K., & Gresaker, A. K. (2015). Religion i mediene—Omstridt og oversett? I I. Furseth (Red.), *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet* (s. 69–104). Oslo: Universitetsforlaget.
- Løvland, A., & Repstad, P. (2015). RELIGIOUS SYMBOLS IN PUBLIC SPACES. *Nordic Journal of Religion and Society*, 28(2), 155–170.
https://www.idunn.no/file/ci/66928812/Religious_Symbols_in_Public_Spaces_Asking_People_in_and_out.pdf
- McGuire, M. B. (2008). *Lived religion: Faith and practice in everyday life*. Oxford: Oxford University Press.
- Norheim, A. D. (2019, 27. november). *Slik har vi kartlagt Kristen-Norge*. Dagen. Hentet fra <https://www.dagen.no/Nyheter/2019-11-27/Slik-har-vi-kartlagt-Kristen-Norge-824730.html>

- NOU 2013:1. *Det Livssynsåpne samfunn en helhetlig tros- og livssynspolitik*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Ny Generasjon*. (u.å.). Ny Generasjon. Hentet 11. mai 2020, fra <https://www.nygenerasjon.no>
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Pedersen, W. (2012). Guds grep – Kristendom, sex og samliv. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 53(03), 295–315. Hentet fra https://www.idunn.no/tfs/2012/03/guds_grep_-_kristendom_sex_og_samliv
- Pedersen, W., Bakken, A. & von Soest, T. (2018). Neighborhood or School? Influences on Alcohol Consumption and Heavy Episodic Drinking Among Urban Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(10), 2073–2087. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0787-0>
- Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2016). *Læreren med forskerblikk: Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Rafoss, T. W. (2017). Nordmenns bibelbruk. *KIFO Rapport 2017: 1*. Hentet fra http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2017/05/KIFO-Rapport-2017_1_Nordmenns-bibelbruk-m-omslag.pdf
- Rafoss, T. W. & Bangstad, S. (2018). Å tilbringe tid med Gud. *KIFO Rapport 2018: 3*. Hentet fra http://www.kifo.no/wp-content/uploads/2018/11/KIFO-Rapport-2018-3-%C3%85-tilbringe-tid-med-Gud_trykk-2.pdf
- Repstad, K. & Tallaksen, I. M. (2014). *Praktisk fagdidaktikk for religionsfagene*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- Repstad, P. (2000). *Religiøst liv i det moderne Norge: et sosiologisk kart* (2. utg). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Repstad, P. (2007a). *Hva er sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Repstad, P. (2007b). *Mellom nærhet og distanse kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Repstad, P. (2015). Fortapelse og feelgood—Endringer i synet på helvete og fortapelse. *Teologisk tidsskrift*, 4(01), 65–83. Hentet fra https://www.idunn.no/tt/2015/01/fortapelse_og_feelgood_-_endringer_i_synet_paa_helvete_og_fo
- Repstad, P., Løvland, A. & Tønnessen, E. S. (Red.). (2008). *Gud på Sørlandet*. Kristiansand: Portal forlag.
- Repstad, P., & Trysnes, I. (Red.). (2013). *Fra forsakelse til feelgood: Musikk, sang og dans i religiøst liv*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold samfunnsvitenskaplig forskning og kvantitativ metode*. (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Shiner, L. (1967). The Concept of Secularization in Empirical Research. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 6(2), 207–220. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/1384047>
- Skjegstad, Ø. (2005). Fortapelens mulighet—Frikirkelige patorer i Vest-Agder om livets utgang. I J.-O. Henriksen & P. Repstad (Red.), *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring* (s. 171–182). Bergen: Fagbokforlaget.
- SSB. (2020). *Fakta om utdanning 2020—Nøkkeltall fra 2018*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/fakta-om-utdanning-2020>

- Stark, R. (2012). *The Triumph of Christianity: How the Jesus movement became the world's largest religion*. San Francisco: Harper One.
- Synnes, R. M. (2019). Kjønn og religiøse grenser: Unge muslimer og kristnes forhandlinger av kjønn i migrantmenigheter. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(04), 254–268.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-04-02>
- Trysnes, I. (2012). *Å campe med Gud: En studie av kristne sommerstevner på Sørlandet*. Oslo: IKO-forlag.
- Trysnes, I., & Smeland, A. (2019). Like barn leker best? Ungdomsskoleelevers holdninger til religiøse og verdiorienterte symboler. *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, 2019:2, 187–208. Hentet fra <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-73146>
- Ursin, J. (1975). *Kristne symboler En håndbok*. (3. utg.). Oslo: Land og Kirke, Gyldendal norsk forlag.
- Urstad, S. S. (2017). Tro og tilhørighet. I I. M. Høeg (Red.), *Religion og ungdom* (s. 179–198). Oslo: Universitetsforlaget.
- Veritaskonferansen. (u.å.). Veritaskonferansen. Hentet 5. mai 2020, fra <https://veritaskonferansen.no/veritas-events>
- Vaage, O. F. (2007). *Kultur og mediebruk i forandring: Bruk av kulturtilbud og massemedier fra 1991 til 2006*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa95/sa_95.pdf
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur: En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek.
- Wiltgren, L. K. (2014). Youth using national symbols in constructing identities. *Journal of Youth Studies*, 17(3), 308–323. <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.815706>

Young, A. (2020). *Roberto Firmino baptised as Liverpool team-mate Alisson Becker sheds tears of joy in swimming pool* | *London Evening Standard*. Hentet fra <https://www.standard.co.uk/sport/football/roberto-firmino-baptism-swimming-pool-liverpool-alisson-becker-tears-of-joy-a4335471.html>

Aagedal, O., Høeg, I. M., & Botvar, P. K. (Red.). (2013). *Den offentlige sorgen: Markeringer, ritualer og religion etter 22. juli*. Oslo: Universitetsforlaget.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg 1

Intervjuguide – Asbjørn Smeland

1. Presentere meg selv og forskningsprosjektet

- Samtykke
- Diktafon
- Anonymt – slik at du kan være ærlig. Ikke navngi personer
- Formål: å få frem dine tanker. «Ingen riktige svar».

2. Fortell litt om deg selv

- Hvem er du?
Alder, trossamfunn medlemskap osv. (Er du døpt og konfirmert? Hvor?)
- Hva liker du å gjøre på fritida (ukedager/helger)?
- Bruker du mye tid på skolen?
- Er det et bestemt trossamfunn/livssynssamfunn du kjenner tilhørighet til?
... som du opplever som «din menighet» / «forsamling».
- Er du ofte i en kristen kirke?
... som har flere generasjoner?

3. Tro og livssyn

- *Hva tror du på?* Beskriv troen din.
Er det noe du synes er vanskelig å tro på?
- Hva betyr troen din i hverdagen?
Løgn/sannhet, skolearbeid, penger, alkohol, forhold til det andre kjønn, syn på andre mennesker, bibellesning, bønn, religiøse opplevelser osv.
- Har det skjedd noen endringer i troen din?

4. Hjem og familie

- Tro og oppvekst (Fortell om hvordan tro har preget/ikke preget oppveksten din)
- Hvordan opplever du aksepten hjemme for at du kan tro hva du vil?
- Hvilke tro har foreldrene dine?
- Diskuterer dere tro hjemme? (hva diskuteres, eventuelt uenigheter?)

5. Selvpresentasjon

- Bruker du noen symboler/tegn som viser din tro?
Klær, smykker, stil, merker, osv. Ønsker du å skille deg ut? Hvorfor?
- Viser du troen din på sosiale medier?
På hvilken måte? Hvordan gjør andre det?
- Er det flaut å si at man er kristen?
Hvilke bilder har dine jevnaldrende av kristne?

6. Misjon

- Er det viktig for deg at de rundt deg vet hva du tror på?
- Hva vil du at medelevene dine skal huske deg for?
- Hva tenker du på når du hører ordet «misjon»?
- Er det viktig å fortelle andre om troen din?
Hvorfor er det (ikke) viktig?
- Kjenner du noen forventninger om at du skal dele troen din?
Fra menighet, venner, osv.

7. Tro og skole

- Finnes det et organisert kristent skolelag på din skole?
I hvilken grad er du delaktig i dette?
- Tro og skole – er det noen utfordringer der?
- Hvordan har du opplevd det å ha din tro på skolen?
I klasserommet, på skolen, og hjemme.

Vedlegg 1

- *Fortell litt om dine erfaringer med å ha den troen du har (pos. og neg.).*
Lærebok, lærere, undervisning om kirke, vitenskapelighet osv.
- «Klima» på skolen/klassen. Er det aksept for å tro/ikke-tro på Gud?
Er det noen som er tydelige på at de er kristne/ikke-religiøse? Beskriv skolen.
- Kjenner du til troen/livssynet til lærerne dine?
Hvordan fant du det ut? Tok det lang tid?
- Hvordan viser du troen din på skolen?
Hvordan gjør andre det? Hvordan finner man ut som elever og lærere på skolen er kristne?
- Hvem av vennene dine kan du snakke med om tro og religion?
Har du venner som deler din tro?
- Hvilken plass mener du religion bør ha i skolen?

8. Avrundning

- Er det noe du gjerne skulle ha sagt?

Intervjuguiden er inspirert av Erling Birkedals Intervjuguide (s. 275).

Birkedal, E. (2001). Noen ganger tror jeg på Gud, Men-?: En undersøkelse av gudstro og erfaring med religiøs praksis i tidlig ungdomsalder, KIFO Perspektiv Nr. 8. Trondheim: Tapir forlag

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Religion i offentligheten - aktive kristne VGS-elevers opplevelse av rom for religiøs selvpresentasjon”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut *hvilke opplevelser aktive kristne VGS-elever har av å presentere sin tro på skolen*. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å finne ut hva aktive kristne VGS-elever tror, hvordan de presenterer det, og hvorfor de gjør det. Undersøkelsen ønsker også å finne ut i hvilken grad de opplever at det er rom for å presentere troen/livssynet sitt på skolen. Forskningsprosjektet er en del av en masteroppgave. Problemsstillingen som vi prøver å få svar på, er: I hvilken grad opplever aktive kristne elever i Videregående Skole at skolen gir rom for deres tro/livssyn? Svarene vil også kunne bli brukt til videre forskning, og publisering.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid, Universitetet i Agder er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har fått spørsmål om å delta fordi du er 3.klasse-elev ved videregående skole, aktiv kristen og bor adskilt geografisk fra de om lag åtte andre som blir spurt.

Hva innebærer det for deg å delta?

Intervju, i én til halvannen time. Opplysninger som samles inn, er de spørsmålene jeg stiller deg og du ønsker å svare på. Jeg vil spør deg om hva du tror på, hvordan du presenterer det, og hvorfor det er viktig for deg. Samtalen tas opp ved lydopptak.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *De som vil kunne behandle opplysningene er Asbjørn Smeland, og Irene Trysnes.*
- *Opplysninger som ikke er anonymiserte blir lagret på ekstern harddisk uten internett eller lagret på forskningsserver, innelåst/kryptert, etc.*

Du vil kunne gjenkjennes i publikasjon av forskningen. Det vil kun publiseres opplysninger som ikke alene eller i kombinasjon vil svekke anonymiteten. Anonymitetshensynet står sterkt, men indirekte gjenkjenning kan oppstå. Gruppen "aktive kristne" utgjør en mindre gruppe og antall tilgjengelige informanter er få. Det vil være vanskelig å helgardere seg helt mot gjenkjenning. Ved god kjennskap til intervjuobjekter kan "fraser" og historier mulig kunne indirekte gjenkjennes. Religiøsitet i offentligheten knytter seg til det allment kjente. Til tross for at opplysninger om religiøsitet behandles som sensitivt kan enkelte informanter artikulere den sensitive informasjonen offentlig. En helgardering

Vedlegg 2

mot indirekte gjenkjenning vil ikke la seg gjøre, som i eksempelvis særlige selvpresentasjonspraksiser. Anonymiseringen vil forhindre og sette i tvil gjenkjenning. Sannsynligheten for gjenkjenning er svært lite sannsynlig, men mulig.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 02.12.2020. Etter dette vil opplysningene oppbevares på en sikker harddisk uten internett eller lagret på forskningsserver, innelåst/kryptert, etc. Etter prosjektslutt vil alle personopplysningsdataene være anonymisert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *Universitetet i Agder* har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Universitetet i Agder* ved Irene Trysnes, irene.trysnes@uia.no
- Vårt personvernombud: Ina Danielsen ina.danielsen@uia.no +47 452 54 401
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Religion i offentligheten - aktive kristne VGS-elevs opplevelse av rom for religiøs selvpresentasjon* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 02.12.2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)